

Matica

broj
no.
8-9

kolovoz/rujan
august/september
2020.

MJESEČNA REVIIJA HRVATSKE MATICE ISELJENIKA MONTHLY MAGAZINE OF THE CROATIAN HERITAGE FOUNDATION

ŠOLTA OTOK BEZ GRADOVA

ISSN 1330-2140

9 771330 214009

Mjesečna revija Hrvatske matice iseljenika / Monthly magazine of the Croatian Heritage Foundation

Godište / Volume LXX
Broj / No. 8-9/2020

Nakladnik / Publisher
Hrvatska matica iseljenika /
Croatian Heritage Foundation

Za nakladnika / For Publisher
Mijo Marić

Rukovoditeljica Odjela nakladništva /
Head of Publishing Department
Vesna Kukavica

Uredništvo / Editorial Staff
Ljerka Galic, Željko Rupiċ,
Hrvoje Salopek

Tajnica / Secretary
Snjezana Radoš

Lektorica / Lector
Sandra Ćudina

Dizajn i priprema / Layout & Design
Krunoslav Vilĉek

Tisak / Print

VJESNIK d.d.
TISKARSKO IZDAVAĀKE DJELATNOSTI

HRVATSKA MATICA ISELJENIKA

Trg Stjepana Radića 3, pp 241
10002 Zagreb, Hrvatska / Croatia
Telefon: +385 (0)1 6115-116
Telefax: +385 (0)1 6110-933
E-mail: matica@matis.hr

Naslovnica: Suncokret
(Foto: Mato Zeman)

Posjetite stranice web portala
Hrvatske matice iseljenika!

www.matis.hr

Web stranice
HMI ĉitaju se diljem
svijeta, dostupne su na tri
jezika (hrvatski, engleski,
španjolski) i bilježe stalan
porast posjećenosti.

Budite korak ispred ostalih i predstavite se hrvatskim iseljeničkim zajednicama, uglednim poslovnim Hrvatima u svijetu i njihovim partnerima.

Oglašavajte na web portalu Hrvatske matice iseljenika!

Internet marketing HMI osmislio je nekoliko načina oglašavanja:

■ **BANERI** ■ **SPONZORIRANI ĀLANAK** ■ **SPONZORIRANE RUBRIKE**

Odjel za marketing i promociju HMI - Ivana Rora

tel. (+385 1) 61 15 116 ■ fax. (+385 1) 61 11 522

mob. 099 61 15 116 ■ E-mail: marketing@matis.hr

Kolumne

12
Hrvatski glazbenici
Davor Schopf

15
Globalna Hrvatska
Vesna Kukavica

16
Sociološka slagalica
Nino Sorić

36
Endemi u Hrvatskoj
Darko Mihelj

64
Klikni – Idem doma!
Vesna Kukavica

- 4** Fokus: Vijesti iz Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan RH
- 6** 10. saziv Hrvatskoga sabora
- 8** 25. godišnjica akcije "Oluja"
- 10** 25. Dani hrvatskog filma u Orašju
- 11** Spomenik u Molise-u
- 14** Folklorni webinar
- 18** 150. godišnjica preporoda podunavskih Hrvata
- 19** 110. godišnjica Zagrebačkog električnog tramvaja
- 20** Zelena budućnost
- 22** 100. godišnjica rođenja fotografa Z. Brkana
- 24** Ližnjansko zvono
- 26** Dubrovački kavaljeri
- 28** Povijesna razmišljanja o otoku Šolti
- 31** Vino, med, masline
- 32** Zanimljivosti otoka Šolte
- 40** Vapnarstvo na otoku Šolti
- 42** Šoltanin u Kanadi
- 44** Marulova spomen kuća na Šolti
- 48** 570. rođendan Marka Marulića u Berlinu
- 50** Revija narodnih nošnji u Tomislavgradu
- 52** Revija narodnih nošnji u Undi
- 53** Najava Susreta Hrvata Južne Amerike
- 54** Čileanski glazbenik Žarko Marinković
- 57** Tri desetljeća Hrvatske nastave u Švicarskoj
- 60** Lektorat hrvatskog jezika u Parizu
- 62** Odlazak Ante Glibote
- 66** Dan iseljenika na Susku i Unijama
- 67** Intervju: irski Hrvat Alan Loane
- 70** Odlazak Nikole Debelića
- 71** Stipe Miočić najveći UFC teškaš svih vremena
- 72** Vijesti iz sporta
- 74** Crorama

HRVATSKA MATICA ISELJENIKA

Trg Stjepana Radića 3, pp 241
10002 Zagreb, Hrvatska / Croatia
Telefon: +385 (0)1 6115-116
Telefax: +385 (0)1 6110-933
E-mail: matica@matiz.hr Web: www.matis.hr

GODIŠNJA PRETPLATA / ANNUAL SUBSCRIPTION

Običnom poštom / regular mail:
Hrvatska / Croatia 100 kn
ostale europske države /
other European countries 25 EUR
Zračnom poštom / airmail:
SAD / USA 65 USD
Kanada / Canada 65 CAD
Australija / Australia 70 AUD
ostale prekomorske države /
other overseas countries 70 USD

DEVIZNI RAČUN BROJ /

FOREIGN CURRENCY ACCOUNT:

IBAN: HR06 2340 0091 5102 96717
SWIFT CODE: PBZGHR2X
Privredna banka Zagreb, Radnička cesta 50

ŽIRO RAČUN ZA UPLATU U KUNAMA / DOMESTIC CURRENCY ACCOUNT (IN KUNA):

IBAN: HR80 2390 0011 1000 21305
Hrvatska poštanska banka

Naručite i vi svoju Maticu jer Matica je most hrvatskoga zajedništva

Želite li primati MATICU kao dar koji će stizati na Vašu kućnu adresu? Jedino što trebate učiniti jest poslati nam popunjenu narudžbenicu i uplatiti na naš račun odgovarajući novčani iznos koji pokriva troškove slanja. MATICA će potom svaki mjesec stizati u Vaš dom. Naručite, čitajte i preporučite MATICU Vašoj rodbini i prijateljima, kako biste aktivno sudjelovali u ostvarivanju MATIČINE misije: biti čvrsti most između Hrvatske i Hrvata diljem svijeta.

Ime i prezime / Name and surname

Adresa / Address

Grad / City

Država / State

Pošt. broj / Zip Code

Tel.

Fax.

E-mail

Datum / Date

Financijska potpora hrvatskoj nacionalnoj manjini u europskim državama

Oko 5 milijuna hrvatskim zajednicama u 12 država

U ukupnom iznosu od 4.911.000 kn dana je financijska potpora za 119 programa, odnosno projekata hrvatskih udruga, društava, klubova i organizacija u 12 europskih država

Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske objavio je 14. srpnja ove godine Odluku o dodjeli financijskih sredstava programima/projektima organizacija hrvatske nacionalne manjine za 2020. godinu. Na temelju provedenoga Javnog natječaja, objavljenoga 11. ožujka ove godine, za prijavu programa/projekata organizacija hrvatske nacionalne manjine, u svrhu ostvarenja financijske potpore za 2020. godinu i prijedloga Povjerenstva Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske za dodjelu financijske potpore programima i projektima Hrvata izvan Republike Hrvatske, donesena je Odluka o dodjeli financijskih sredstava programima/projektima organizacija hrvatske nacionalne manjine za 2020. godinu. Program pot-

pore hrvatskoj nacionalnoj manjini u europskim državama namijenjen je jačanju položaja hrvatskih manjinskih zajednica u političkom i društvenom životu država u kojima žive te pridonosi očuvanju hrvatske kulture, baštine i jezika, kao i jačanju hrvatskog zajedništva, a provodi se u suradnji s nadležnim diplomatsko-konzularnim predstavništvima Republike Hrvatske. Odlukom Središnjega državnog ureda sredstvima u ukupnom iznosu od 4.911.000 kuna dana je financijska potpora za 119 programa, odnosno projekata hrvatskih udruga, društava, klubova i organizacija u 12 europskih država. Najviše projekata na natječaj došlo je iz Republike Srbije i njih 46 će financirati hrvatska država u iznosu od 1.250.000 kuna. ■

Objavljen Javni natječaj za prijavu programa/projekata organizacija hrvatskog iseljenništva u prekomorskim i europskim državama radi ostvarenja financijske potpore za 2020. godinu

Prijavite svoje programe do 5. listopada

Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske objavio je 4. rujna Javni natječaj za prijavu programa/projekata organizacija hrvatskog iseljenništva u prekomorskim i europskim državama (u ukupno 29 država) radi ostvarenja financijske potpore za 2020. godinu. Na Natječaj se mogu javiti organizacije hrvatskog iseljenništva (udruge, zaklade, ustanove, vjerske zajednice i ostale organizacije) koje su se opredijelile za obavljanje djelatnosti i aktivnosti koje su predmet financiranja i kojima promiču uvjerenja i ciljeve koji nisu u suprotnosti s Ustavom i zakonima Republike Hrvatske ili pravnim poretom matične države, a upisane su u registar ili drugu odgovarajuću evidenciju organizacija matične države te imaju pravnu osobnost. Rok za podnošenje prijave počinje teći od 4. rujna, odnosno od dana objave Javnog natječaja na službenim mrežnim stranicama nadležnih veleposlanstava RH, odnosno Ureda i traje 30 dana od dana objave, zaključno do 5. listopada 2020. godine. Dodatne informacije mogu se dobiti na brojevima telefona: +3851/6444-669, +3851/6444-691 ili na e-mail adresi: iseljenistvo-projekti@hrvatiizvanrh.hr. ■

Stipendije za internetsko učenje hrvatskoga jezika

Hrvatski internetski tečaj HiT-1

Sciljem učenja hrvatskoga jezika, upoznavanja hrvatske kulture i očuvanja nacionalnoga identiteta, promicanja zajedništva i suradnje, kao i povratka iseljenih Hrvata i njihovih potomaka, Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske objavio je 3. kolovoza ove godine *Javni poziv za dodjelu stipendija za internetsko učenje hrvatskoga jezika za akademsku godinu 2020./21*. Stipendija se odnosi na Hrvatski internetski tečaj HiT-1 koji organizira Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska matica iseljenika i Sveučilišni računski centar SRCE. Na Javni poziv mogli su se do 18. kolovoza prijaviti pripadnici hrvatskoga naroda ili njihovi potomci, supružnici, kao i prijatelji hrvatskoga naroda i Republike Hrvatske koji njeguju hrvatski identitet i promiču hrvatsko kulturno zajedništvo, imaju navršених 18 godina života, najmanje stečeno srednjoškolsko obrazovanje i prebivalište izvan Republike Hrvatske ili prijavljeno prebivalište/boravište u Republici Hrvatskoj, ali ne dulje od tri godine zaključno s danom objave Javnoga poziva. ■

Izaslanstvo hrvatske zajednice u Srbiji s predsjednikom Vučićem

Zahvala za potporu u vezi s rodnom kućom bana Jelačića

Ozračje sastanka bilo je pozitivno, konstruktivno, upravo u duhu politike novoga razumijevanja kakvu je potaknula vlada hrvatskoga premijera Andreja Plenkovića prema srpskoj zajednici u Republici Hrvatskoj, rekla je Jasna Vojnić, predsjednica Hrvatskoga nacionalnog vijeća u Srbiji

Predsjednica Hrvatskoga nacionalnog vijeća u Srbiji Jasna Vojnić i predsjednik Srbije Aleksandar Vučić sa suradnicima

Tekst/Foto: HINA

Vodstvo hrvatske zajednice u Srbiji zahvalilo je 18. kolovoza ove godine predsjedniku Srbije Aleksandru Vučiću na angažmanu oko otkupa rodne kuće bana Jelačića u Petrovaradinu i zatražilo aktivno uključivanje Hrvata u srbijansko društvo, po ugledu na procese u RH. Prošloga mjeseca hrvatska zajednica ušla je u posjed rodne kuće bana Jelačića nakon što je za te potrebe Srbija izdvojila 600.000 eura.

“Povod za ovaj sastanak bila je za-

hvala predsjedniku države jer je Vlada Republike Srbije izdvojila sredstva za otkup dijela rodne kuće bana Josipa Jelačića i očekujemo da će svečano otvaranje biti na Dan zajednice, 16. listopada”, izjavila je predsjednica Hrvatskoga nacionalnog vijeća (HNV) u Srbiji Jasna Vojnić, koja je predvodila izaslanstvo hrvatske manjine u Beogradu. Dodala je kako je ozračje sastanka bilo “pozitivno, konstruktivno, upravo u duhu politike novoga razumijevanja kakvu je potaknula vlada hrvatskoga premijera Andreja Plenkovića prema srpskoj zajednici u Republici Hrvatskoj”.

Osim o uređenju spomen-kuće bana Jelačića, bilo je riječi i o konkretnim problemima hrvatske zajednice kao što je prostor za Hrvate u Beogradu, osnivanje Hrvatskoga školskog centra, medijski prostor i informiranje na hrvatskom jeziku.

NAGOVJEŠTENI POZITIVNI POMACI

“Spomenuti su i drugi konkretni izazovi čija adresa rješavanja danas ne bi bio predsjednik države da je hrvatska zajednica integrirana u srbijansko društvo i uključena u procese donošenja odluka na svim razinama vlasti”, navela je predsjednica HNV-a. Po tom pitanju, istaknula je, nagoviješteni su pozitivni pomaci i očekujemo na djelu politike koje će dosljedno poštovati međunarodne obveze, bilateralne sporazume i visoke standarde zaštite manjina. Dodala je da će o zastupstvu predstavnika hrvatske manjine u predstavničkim i državnim tijelima Srbije biti riječi na sljedećem susretu.

Posljednji put Aleksandar Vučić se s predstavnicima hrvatske manjine izravno susreo u lipnju 2018. kada je s članikom Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini (DSHV) Tomislavom Žigmanovim razgovarao o njihovim problemima. Čelnik te stranke bio je u izaslanstvu i današnjega sastanka u Beogradu, a uz predsjednicu HNV-a nazočili su mu i dopredsjednik HNV-a za Sombor Željko Šeremešić te vijećnik HNV-a i upravitelj Zaklade “Spomen-dom bana Josipa Jelačića” Goran Kaurić. ■

Stvaranje uvjeta za 100.000 novih radnih mjesta

“Cilj nam je do kraja mandata daljnjim poreznim rasterećenjima i mjerama za oporavak gospodarstva podići prosječnu neto plaću na 7.600 kuna, a minimalnu neto plaću na najmanje 4.250 kuna”, istaknuo je u Saboru premijer Plenković

Detalj svečanoga dijela konstituirajuće sjednice Hrvatskoga sabora

i Katarina Peović (RF), Odbora za izbor i imenovanja Nada Murganić (HDZ) i Silvano Hrelja (HSU), Odbora za financije i državni proračun Grozdana Perić (HDZ) i Boris Lalovac (SDP), a Odbora za graditeljstvo i prostorno uređenje Predrag Štromar (HNS) i Vinko Grgić (SDP). U uobičajenim okolnostima Sabor bira samo četiri odbora: za Ustav, zakonodavstvo, izbor i imenovanja i Mandatno-imunitetno povjerenstvo. Ovoga puta izabrao je i odbore za graditeljstvo i za financije jer se, kao matični, moraju očitovati o zakonu o obnovi Zagreba i okolice od potresa te o zakonima financijske naravi koji iz Vlade uskoro trebaju doći pred saborske zastupnike. Zbog premijerova izvješća o sastancima Europskog vijeća i potrebi da se o njemu očituje izabran je i Odbor za europske poslove,

Premijer je najavio ulaganje tri milijarde kuna u modernizaciju zdravstvenoga sustava.

Priradio: **Željko Rupić** (izvor: HINA)

Foto: HINA

Činom izbora Gordana Jandrokovića za predsjednika 22. srpnja ove godine konstituiran je novi, 10. saziv Hrvatskoga sabora.

Jandroković (HDZ) je i u prošleme sazivu bio predsjednik parlamenta, a dobio je veliku potporu zastupnika. Od njih 144, koliko ih je glasovalo, samo jedan je bio suzdržan, nitko protiv. Zastupnici su minutom šutnje odali počast prvome hrvatskom predsjedniku Franji Tuđmanu, svim preminulim zastupnicima iz prošlih saziva, svim hrvatskim braniteljima i svima koji su dali život za domovinu. Izabrano je zatim Mandat-

no-imunitetno povjerenstvo, kojem je predsjednik Robert Jankovics (zastupnik mađarske nacionalne manjine), a potpredsjednica Barbara Antolić Vupora (SDP).

Nakon što su novi zastupnici prisegnuli, za potpredsjednike Sabora izabrani su HDZ-ovi Željko Reiner i Ante Sanader, Furio Radin, zastupnik talijanske manjine, SDP-ov Rajko Ostojić i Miroslav Škoro iz Domovinskoga pokreta.

Svečani dio zasjedanja Sabora okončan je izborom odbora važnih za daljnji rad, odnosno njihovih predsjednika, potpredsjednika i članova. Za predsjednike i potpredsjednike Odbora za Ustav i Poslovnik izabrani su Dražen Bošnjaković (HDZ) i Vesna Nađ (SDP), Odbora za zakonodavstvo Marija Jelkovic (HDZ)

Mandatar Andrej Plenković izlaže program Vlade

predsjednik mu je Domagoj Hajduković (SDP), a potpredsjednik Domagoj Ivan Milošević (HDZ).

MANJE MINISTARSTAVA

Na početku radnoga dijela sjednice Hrvatski sabor izglasovao je zakon koji omogućuje da Hrvatska ima manju Vladu pa će tako umjesto dosadašnjih 20 imati 16 ministarstava. Ostaje jednak broj središnjih državnih ureda jer se bivši za sport integrira u Ministarstvo turizma, a osniva se novi, Središnji državni ured za demografiju i mlade. Bez izmjene, s radom nastavljaju ministarstva vanjskih i unutarnjih poslova, obrane, financija, znanosti i obrazovanja, regionalnog razvoja i fondova EU-a, poljoprivrede, mora, hrvatskih branitelja i zdravstva. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja dobiva novi djelokrug, ono će obuhvatiti gospodarstvo, energetiku, klimatske promjene, zaštitu okoliša. Ministarstvo kulture dobiva i medije, a Ministarstvo turizma uz dosadašnje poslove preuzima i one Središnjeg ureda za sport. Ministarstvo rada preuzima poslove iz djelokruga dosadašnjeg Ministarstva rada i mirovinskog sustava te one u području obitelji i socijalne politike iz djelokruga Ministarstva za demografiju i mlade i socijalnu politiku. Ministarstvo prostornog uređenja preuzima i poslove iz djelokruga dosadašnjeg Ministarstva državne imovine,

koje prestaje postojati. Spajaju se ministarstva pravosuđa i uprave, što je dijelom posljedica reformskih aktivnosti Vlade i decentralizacije poslova državne uprave.

Vlada premijera Andreja Plenkovića i njezin program dobili su dan kasnije, 23. srpnja, povjerenje Hrvatskoga sabora. Nakon cjelodnevne, maratonske rasprave za drugu Plenkovićevu Vladu glasovalo je 76 zastupnika od ukupno 151, protiv je bilo 59, suzdržanih nije bilo. Četverogodišnji program nove Vlade temelji se na pet prioriteta: socijalnoj sigurnosti, perspektivnoj budućnosti, ekonomskoj suverenosti, osnaženoj državnosti i globalnoj prepoznatljivosti. U novome mandatu Plenkovićeva Vlada najavljuje stvaranje uvjeta za 100.000 novih radnih mjesta, u što će se uložiti 10 milijardi kuna, povećanje prosječne i minimalne plaće kao i uređenje dodatnih poreznih rasterećenja.

DALJNJA POREZNA RASTEREĆENJA

“Cilj nam je do kraja mandata daljnjim poreznim rasterećenjima i mjerama za oporavak gospodarstva podići prosječnu neto plaću na 7.600 kuna, a minimalnu neto plaću na najmanje 4.250 kuna”, istaknuo je u Saboru premijer Plenković.

Najavio je ulaganje tri milijarde kuna u modernizaciju zdravstvenog sustava, povećanje mirovine za najmanje 10 posto, smanjenje stope PDV-a za svu hra-

Sabor je izglasovao zakon koji omogućuje da Hrvatska ima manju Vladu pa će tako umjesto dosadašnjih 20 imati 16 ministarstava, a ostaje jednak broj središnjih državnih ureda.

nu s 25 na 13 posto, smanjenje poreza na dohodak i dobit. Vladin prioritet će biti i da 22 milijarde eura osiguranih iz novoga višegodišnjega financijskog okvira i europskoga programa za oporavak *Europa za nove generacije* u potpunosti iskoristi kako bi osigurala brz oporavak gospodarstva i ulaganje u prioritetna područja.

Nova Vlada ima četiri potpredsjednika: dosadašnje Davora Božinovića i Zdravka Marića te nove Tomu Medveda i Borisa Miloševića (SDSS). Medved ostaje ministar hrvatskih branitelja, Božinović unutarnjih poslova, a Marić financija. Gordan Grlić Radman ostaje ministar vanjskih poslova, Vili Beroš zdravstva, Oleg Butković mora i prometa, Marija Vučković ministrica poljoprivrede. Novi ministar obrane je Mario Banožić, uprave i pravosuđa Ivan Malenica, rada i mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike Josip Aladrović.

Ministar gospodarstva i održivoga razvoja je Tomislav Čorić, graditeljstva, prostornog uređenja i državne imovine Darko Horvat. Ministrica regionalnog razvoja i fondova EU-a je Nataša Tramišak, znanosti i obrazovanja Radovan Fuchs, turizma i sporta Nikolina Brnjac, a kulture i medija Nina Obuljen Koržinek. ■

ENG The tenth session of Croatian parliament was convened on the 22nd of July with the (re-)election of Gordan Jandroković to the post of speaker of the house. The oaths of office of the members of parliament were followed by the selection of deputy speakers Željko Reiner (HDZ), Ante Sanader (HDZ), Furio Radin (MP for the Italian ethnic minority), Rajko Ostojić (SDP), and Miroslav Škoro (Domovinski pokret). The session opened with the adoption of legislation that will see a reduction in the number of ministries (from twenty to sixteen), but will retain the same number of state offices.

Naša najveća pobjeda

Cijeli državni vrh tradicionalno je 5. kolovoza obilježio u Kninu Dan pobjede i 25. obljetnicu vojno-redarstvene operacije "Oluja", ove godine uz epidemiološke mjere i prvi put u nazočnosti političkog predstavnika srpske manjine u Hrvatskoj Borisa Miloševića

Tekst: **Hrvoje Salopek** (izvor Hina)

Foto: **Hina**

Proslava 25. obljetnice vojno-redarstvene operacije "Oluja" ove godine održana je u smanjenom opsegu zbog epidemioloških mjera suzbijanja širenja koronavirusa. Zbog tih je mjera broj uzvanika bio ograničen, određena je fizička distanca, a prostor na kojem se održavao službeni dio proslave bio je ograničen.

Govore na glavnome kninskom Trgu Ante Starčevića održali su predsjednik Republike Zoran Milanović, predsjednik Vlade Andrej Plenković, predsjednik Hrvatskoga sabora Gordan Jandroković te predstavnik udruga proizašlih iz Domovinskoga rata, umirovljeni general Ante Gotovina.

JAČI I BOLJI LJUDI

"Kroz naučene lekcije iz naše burne i bremenite povijesti jači smo, bolji ljudi, spremni s optimizmom promišljati i raditi danas za bolje sutra", poručio je Go-

totovina. "Hrabrost, požrtvornost, upornost i zajedništvo naših ljudi od početka Domovinskoga rata pod vodstvom prvog hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana, ratnoga ministra obrane Gojka Šuška te svih načelnika Glavnoga stožera bile su presudne odlike da u posebno nepovoljnim i teškim ratnim okolnostima gradimo hrvatsku vojsku, spremnu i sposobnu obraniti se, okončati nametnuti rat i stvoriti pretpostavku za trajni mir", poručio je. "Zajedništvom svih nas, od prvih na čelu do najmanjih, ostvarit ćemo postavljene ciljeve i znat ćemo odgovoriti na sve izazove vremena u kojem živimo. Na tom putu želim nam uspjeh uz Božju pomoć", zaključio je Gotovina.

Jandroković je u svom govoru istaknuo važnost očuvanja svijesti o nacionalnom identitetu, poznavanju svoje prošlosti, očuvanju hrvatskoga jezika, kulture i umjetnosti, promicanju najviših vrednota ustavnog poretka. "To 'odgovorno domoljublje' potiče nas da sve što činimo – činimo ne samo zbog sebe, već zbog šire zajednice i napretka hrvatskog društva u cjelini, da se svakodnev-

no borimo za hrvatske nacionalne interese, zajednički tražimo rješenja za sve unutarnje i vanjske izazove i promjene, da promičemo međunarodni ugled zemlje i osnažujemo njezinu ulogu u novom međunarodnom poretku", poručio je Jandroković.

UKLJUČIVA I TOLERANTNA HRVATSKA

Plenković je u svome govoru podsjetio na poruke pomirbe predsjednika Franje Tuđmana koje je u lipnju 1997. u Vukovaru uputio budućim hrvatskim povratnicima i lokalnom srpskom stanovništvu: "Pobjednik koji ne zna praštati, taj sije klice novih razdora i budućih zala, a hrvatski narod to ne želi." Poručio je da te državničke poruke treba imati na umu u izgradnji uključive i tolerantne hrvatske budućnosti. "Kao zemlja koja je pobijedila u nametnutom ratu s mnogobrojnim nedužnim civilnim žrtvama, žalimo zbog svih stradalih, osobito civila, i ne samo Hrvata, nego i Srba i svih drugih nacionalnosti", naglasio je.

Žaljenje je izrazio i za žrtve ratnih zločina počinjenih s hrvatske strane ko-

Premijer Andrej Plenković drži govor na Trgu dr. Ante Starčevića

jih je, rekao je, na žalost bilo, "jer legitimno pravo na obranu nije i ne može biti opravdanje za nedjelo – te je svaki takav čin bolan za sve obitelji žrtava i ružan ožiljak na pravedno lice i obrambeni karakter Domovinskoga rata". Naglasio je da je, osim što je bila vrhunac svih uložених napora za obranu i slobodu Hrvatske, Oluja bila prekretnica za mir i stabilnost jugoistočne Europe "i stoga je s pravom možemo smatrati našom najvećom pobjedom".

VELIKODUŠNOST I DOBRA VOLJA

Milanović je u svome govoru citirao britanskog premijera u vrijeme Drugog svjetskog rata Winstona Churchilla: "U ratu odlučnost, u porazu prkos i otpor, u pobjedi velikodušnost i u miru dobra volja. Kako univerzalno i primjenjivo na naš put. U ratu koji je nametnut, u kojem su nas napali oružjem koje smo mi i Slovenci plaćali, u ratu koji nismo htjeli, bili smo od prvog trenutka zatečeni i suočeni sa situacijom za koju se nitko

nije spremao", rekao je. Dodao je da je težak zadatak rata predvodio predsjednik Tuđman te da je posao koji je tada napravljen nešto iz čega bi Hrvatska danas mogla učiti.

"Rat je počeo porazom i teškim patnjama i mukama prognanika", dodao je. Predsjednik RH Zoran Milanović istaknuo je: "U ratu je otpor na početku izgledao uzaludan, ali pobjedu su uzeli naši hrabri vojnici i njihovi zapovjednici. U toj pobjedi trebali smo biti velikodušniji i organiziraniji nego što smo bili, o tome je nešto govorio i premijer. Nikada, srećom, nismo potonuli u ponor moralne katastrofe. Grešaka je bilo, bilo je i zločina koji su nas kasnije koštali." Dodao je da je to bila velika lekcija: "Zato posebno cijenim današnju nazočnost potpredsjednika Vlade Borisa Miloševića", istaknuo je Milanović.

Završna oslobodilačka vojno-redarstvena akcija Domovinskoga rata "Oluja" počela je 4. kolovoza 1995., u njoj su nakon četiri godine okupacije veliko-

Dodjela odlikovanja na Kninskoj tvrđavi. Na slici Zoran Milanović i Rahim Ademi

Odlikovani generali HV-a i brigade HVO-a

Predsjednik Republike Zoran Milanović u Kninu je uoči 25. obljetnice Oluje uručio odlikovanja zaslužnim generalima HV-a i gardijskim brigadama HVO-a, uz poruku da je tada mala grupa dobrih ljudi učinila veliku stvar za veliku grupu ljudi izlažući sebe i svoj život.

Veleredom kralja Petra Krešimira IV. s lentom i Danicom odlikovani su umirovljeni generali Miljenko Crnjac, Đuro Dečak, Marijan Mareković, Rahim Ademi, Luka Džanko, Nojko Marinović, Damir Krstičević, Vinko Vrbanac i Ante Kotromanović. Redom Nikole Šubića Zrinskog odlikovane su 1. gardijska brigada HVO-a Ante Bruno Bušić - Livno, 2. gardijska brigada HVO-a - Mostar, 3. gardijska brigada HVO-a Jastrebovi - Vitez, 4. gardijska brigada HVO-a Sinovi Posavine i Specijalna policija MUP-a HR HB.

srpskih agresora oslobođena područja u sjevernoj Dalmaciji, Lici, Banovini i Kordunu, a omogućene su i oslobodilačke akcije u susjednoj Bosni i Hercegovini. Za samo 84 sata hrvatske vojne i redarstvene snage, u kojima je bilo ukupno oko 200.000 ljudi, oslobodile su nešto manje od 10.500 četvornih kilometara, odnosno gotovo petinu države, što je utjecalo na završetak rata u BiH te mirnu reintegraciju Podunavlja u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske. ■

Polaganje 25 crvenih ruža na spomenik hrvatske pobjede Oluja 95 u spomen na poginule i nestale hrvatske branitelje. Na slici umirovljeni general Ante Gotovina

ENG The celebration of the 25th anniversary of Operation Storm was a somewhat muted affair in terms of its scale on account of the epidemiological measures imposed in the face of coronavirus fears and aimed at combating the spread of the virus. This saw a reduced number of dignitaries on hand, with distancing measures in place and a fenced off area in which the official ceremony was staged. Speeches were given at Ante Starčević square in Knin by President Zoran Milanović, Prime Minister Andrej Plenković, the parliament speaker Gordan Jandroković, representatives of our many veterans' associations, and former general Ante Gotovina.

Spoj hrvatske i bosanske Posavine, BiH i Europe

HMI je dugogodišnji suorganizator festivala, a njezin ravnatelj Mijo Marić poručio je kako i dalje ostaju uz festival. 'Organizirali smo filmsku radionicu ovdje u festivalske dane kako bismo mlade zainteresirali za filmsku umjetnost i nadam se da će to biti tradicija'

Tekst: **Nada Koturić**

Svečanom akademijom u znaku velikana hrvatskoga filma Ive Gregurevića, inicijatora i utemeljitelja filmskog festivala u Orašju, ministar vanjskih i europskih poslova u Vladi RH dr. sc. Gordan Grlić Radman otvorio je službeno 25. "Dane hrvatskog filma – Ivo Gregurević" u Orašju. Pozornica s pogledom na Savu odzvanjala je prekrasnim zvucima opernih diva i solista ansambla Hrvatskoga narodnog kazališta - Osijek pod ravnanjem maestra Mladena Tutavca, a tome su pridonosili i zvuci Ivi omiljenih naj-

boljih hrvatskih tamburaša "Zlatnih dukata".

Program je izveden u vanjskom ambijentu uz strogo pridržavanje mjera vezanih uz postojeću epidemiološku situaciju na prostoru BiH. Visoki pokrovitelji 25. jubilaranoga filmskog festivala "Dani hrvatskog filma – Ivo Gregurević" su predsjednik HNS-a BiH dr. Dragan Čović i predsjednik Vlade RH Andrej Plenković. Festivalski sadržaji, kako to i priliči sjećanju na velikana hrvatskoga glumišta Ivo Gregurevića, započeli su posjetom njegovu posljednjem počivalištu na groblju Karaula. Uoči održavanja svečane akademije izaslanstva su položila cvijeće i zapalila svijeće uz Gregurevićev spomenik.

– U Orašje sam stigao iz Berlina i mogu vam iskreno reći da ovaj ambijent niti malo ne zaostaje za kulturnim događajima koji se organiziraju u velikim središtima kulture - rekao je ministar Grlić Radman koji je naglasio kako Vlada RH čestita na takvoj organizaciji. - Uspjeli ste ovdje spojiti hrvatsku i bosansku Posavinu, Hrvatsku i Euro-

pu - riječi dobrodošlice u ime domaćina uputio je i Iljo Benković, predsjednik organizacijskog odbora festivala koji je na kraju obraćanja premijerno pročitao i stihove pjesme koju je napisao nakon Ivine smrti. Za veliki doprinos i angažman u stvaranju hrvatskog filma nagrađeni su producent Stanislav Babić i glumac Dragan Despot, kojima je uručena skulptura *Ivo Gregurević*, rad akademskog kipara Ante Jurkića iz D. Tramošnice. Filmski festival u Orašju u znaku je projekcije filmova koje započnu 30. kolovoza i potrajat će do 5. rujna. Filmovi će se prikazivati uz pridržavanje potrebne socijalne distance u oraškoj kinodvorani, naglašava v.d. ravnateljica Centra Mandica Živković. U sklopu festivala prvi put je održana i filmska radionica za desetak sudionika. ■

ENG A commemoration celebrating the late Ivo Gregurević, a legend in Croatian cinematography and the founder of the annual film festival in Orašje, saw Croatia's foreign and European affairs minister Gordan Grlić Radman officially open the 25th festival in Orašje, now the Ivo Gregurević Days of Croatian Film.

Uspomene na pet stoljeća povijesti

Moliškohrvatska sela, ujedinjena zajedničkim podrijetlom koje je obilježilo povijest različitih mjesta u pokrajini Molise, nedavno su dovršila inicijativu koja je za njih od velike povijesne i kulturne vrijednosti i koja je potvrda njihova identiteta - postavljena je prigodna skulptura koja predstavlja repliku plovila zvanog *lađa*.

Tekst: Uredništvo

Među moliškim brdima pojavila se jedna lađa! Kako to?... Što radi ta lađa u šumi, među dolinama i planinama u kojima nema nikakvog plovnog puta?... Ipak, kažu nam, nekad davno služila je kao prijevozno sredstvo mnogim ljudima koji su se naselili u ovom području Apenina!

Ograničenja koja je nametnula pandemija koronavirusa dovela su do produljenja radova na izradi ovoga važnog projekta. Nakon višemjesečnog čekanja, lađa je napokon završena i to je obilježeno skromnom ceremonijom u kojoj su sudjelovali predstavnici kulturnih udruga svih četiriju priznatih moliškohrvatskih mjesta: Kruča, Mundimitra, Filiča i Tavele. Istaknuto mjesto izaslanstva s pravom je pripalo Paolini Ferrante, predsjednici kulturnog društva "Luigi Zara" iz Filiča (koja nosi ime njezina

pokoynog supruga), a koja je bila pokretačica ove inicijative. Motivacija za projekt bila je stvoriti nešto kao trajnu uspomenu na dugogodišnje sudjelovanje te udruge na "Maratonu lađa" na Neretvi, od kojih je jedna lađa bila s posadom Molisea. Treba spomenuti i povijesnu obnovu prelaska Jadrana održanog 2010. godine lađom koja je, polazeći od Neretve, preko cijelog Jadrana došla do obale Molisea.

Odmah su dobili potporu i suradnju svih udruga koje zajedno čine "Savez moliškohrvatskih kulturnih udruga", odnosno: Zaklade "Agostina Piccoli" i Udruge "Most" iz Mundimitra, Udruge "Hrvatski otok u Moliseu" i "Naš život" iz Kruča, kao i Udruge "Stara zemlja" iz Tavele. Predstavnici tih udruga i njihovih mjesta bili su Paolina Ferrante, Antonio Sammartino, Corrado Lentilucci, Donato Manuele, Ivano Zara i Simone Spadanuda, koji su bili prisutni na ceremoniji na provincijalnoj cesti 158 "Castellelce", gdje je smješten spomenik.

Repliku lađe, postavljenu u središtu cestovnog raskrižja "Castellelce", upotpunjuju dva natpisa koja podsjećaju na povijesni trenutak prelaska Jadranskog mora i dolaska dalmatinskoga naroda na ova moliška brda obnavljajući usmenu tradiciju održanu sve do današnjih dana, a ta je da su preci moliških Hrvata stigli "iz one bane mora". Stoga se ispod replike nalaze natpisi na drevnom moliškohrvatskom narječju: "ODE SU DOL ČELJADE IZ ONE BANE MORA"; i na talijanskom: "QUI GIUNSERO LE GENTI DALL'ALTRA PARTE DEL MARE".

Lađa se nalazi na mjestu s kojeg se ne može vidjeti more (!!) ... ali sjećanje na morske valove koji su je nosili i na tešku i opasnu plovību predstavljaju velike gromade kamenja na kojem počiva. To su stijene i hridi istočne strane Jadrana, koje ljudi u Moliseu pamte po pričama i legendama njihovih starih.

Čak i izbor mjesta na kojem je djelo postavljeno nije slučajno... Zapravo, izgradnja rotora na tome mjestu i u tom trenutku čini se gotovo znakom sudbine, ono je prirodno raskrižje koje u različitim smjerovima vodi prema selima moliških Hrvata! Nema povijesnih podataka u tom pogledu, ali najvjerojatnije su dalmatinske izbjeglice – koje su došle s mora – išle uz rijeku Trigno, a zatim preko dolina do apeninskih brežuljaka kako bi stigle do mjesta naseljavanja.

Posebnu zahvalnost upućuje Udruzi "Luigi Zara" Pokrajinskoj upravi Campobasso koja je dala prostor za postavljanje replike lađe, dajući na taj način potporu potrebama zajednice i potvrđujući da želi surađivati u ovoj kulturnoj inicijativi. Zahvalnost se iskazuje i državi Hrvatskoj, a posebno Središnjem državnom uredu za Hrvate izvan Republike Hrvatske u Zagrebu i njegovu voditelju, državnome tajniku dr. Zvonku Milasu, koji je financijski podržao rad sredstvima stavljenim na raspolaganje hrvatskoj zajednici Molisea. ■

ENG *The ethnic Croatian communities of the villages of the Molise region in neighbouring Italy are united by their shared heritage and history. They recently installed a monument that celebrates the lađa type boat, important to their historical memory and culture, and reaffirming their distinct identity.*

Akustičko čudo

Obilježavamo desetu obljetnicu smrti jedne od najvećih hrvatskih sopranistica 20. stoljeća - Dragice Martinis. Iako je imala relativno kratku, ali briljantnu karijeru, ostala je cijelog života obožavana primadona Bečke državne opere. Umrula je u Beču 9. kolovoza 2010.

Dragica Martinis

Piše: **Davor Schopf**

Rođena 19. siječnja 1922. u selu Balići na Žumberku, pokraj Jastrebarskog, Dragica se školovala u Sarajevu te u Petrinji. Zatim je u Zagrebu upisala glasovir, a radila je i kao blagajnica u ondašnjem kinu Union. Budući suprug, školovani bariton, nagovorio ju je da privatno uči soplojevanje.

ZAGREBAČKI POČECI

Debitirala je u Zagrebačkoj operi, početkom srpnja 1942., kao Mimi u *La Boheme*. Na audiciji u Frankfurtu odabrala je, između nekoliko ponuda, an-

gažman u Operi u Stuttgartu. Zbog ratnih okolnosti morala se vratiti u Zagreb i od 1943. angažirana je u HNK. U Zagrebu je bila jedna od najvećih poslijeratnih zvijezda. Ogledalo se to u njezinu privilegiranom statusu i nazočnosti u medijima kada su – a to su bile teške poslijeratne godine – novine stalno o njoj pisale. Za Aidu je u Jugoslaviji 1948. dobila Saveznu nagradu, a prvu nagradu na Međunarodnome pjevačkom natjecanju osvojila je u Ženevi 1950. godine. Njezine predstave *Aide* i *Otella* s Josipom Gostičem ušle su u legendu Zagrebačke opere gdje je izvježbala dio repertoara kojim se proslavila u svijetu.

U Beč je potkraj 1950. godine došla, pjevala i pobijedila, kako je pisala bečka kritika. Ostvarila je 275 nastupa te imala status prvog soprana za talijanski repertoar. Najviše je pjevala Mimi u *La Boheme*, Toscu, Turandot, Aidu, Ameliju u *Krabuljnom plesu* i Madame Butterfly. Pjevala je i Manon Lescaut, Leonoru u *Moći sudbine*, Desdemonu u *Otelli*, Antoniju i Stellu u *Hoffmanovim pričama* te Donnu Annu u *Don Giovanniju*, Leonoru u *Trubaduru* i Madeleine u *Andreji Chenier-u*. Kada je u Beču namjeravala kupiti kuću, Herbert von Karajan odgovarao ju je od toga smatrajući da umjetnica poput nje mora putovati jer pripada cijelome svijetu.

Butterfly

A ona jest puno putovala i gostovala. Kada nije imala slobodnih termina, ravnatelji opernih kuća čekali su da bude slobodna i tada stavljali na repertoar pojedina djela. U njujorškoj gradskoj operi iščekivalo se njezino pjevanje u operi Turandot jer je u nju unosila ljudske emocije i pravu ljepotu pjevanja. Pjevala je u Berlinu, Hamburgu, Münchenu; u Chicagu, Los Angelesu, Rio de Janeiru i San Franciscu. U milanskoj Scali gostovala je u vrijeme kada su vrata te kuće bila zatvorena inozemnim pjevačima.

Za koncertnu izvedbu *Aide* u Beču, prigodom pedesete obljetnice Verdijeve smrti, došla je iz New Yorka kao *najljepši glas na svijetu*. Za njezinu Manon Lescaut govorilo se kako bi je s partnerom Rudolfom Schockom trebala igrati u dramskoj verziji u Burgtheateru. Jednom je na kraju predstave, s partnerom

Fascinirala je sposobnošću da na prijedodnevnom pokusu već u deset sati, s nevjerojatnom lakoćom i blistavošću, pjeva visoki c u ariji *Aide* na Nilu, ton koji amblemski označava i sublimira umjetnost verdijevskog pjevanja, i što na predstavama nikada nije imala straha od te arije.

Kada je počela snimati ploče, pojavio se problem njezina imena.

“U Beču su me zvali Draga, u Italiji Drađika, u Parizu Dražica.

Kako bih izbjegla tu zbrku i imala svugdje isto ime, promijenila sam ga u Carla”, objasnila je na proslavi svojega 80. rođendana, upriličenoj 2002. u Hrvatskome narodnom kazalištu u Zagrebu.

Giuseppeom di Stefanom, izlazila pred zastor 28 puta. Na debiju je bečkim ljubiteljima opere darovala 300 slika s potpisom. Mladi posjetitelji učeničkog parta morali su probdjeti noć, do deset sati ujutro kada se otvarala blagajna, da bi došli do ulaznica za njezine predstave.

OSTANAK U INOZEMSTVU

Dragica Martinis bila je prva kojoj je bilo dopušteno odlaziti na gostovanja u inozemstvo. No, netko od njezine bliže obitelji morao je uvijek ostati u Zagrebu kako bi bilo osigurano da će se ona vratiti. Jednom je cijela obitelj mogla otići i tada su, zbog mogućnosti koje su joj se pružale u razvijanju karijere, odlučili ostati u inozemstvu. Ondašnji režim to joj nije mogao oprostiti. Dragica Martinis prestala je u Hrvatskoj postojati. Njezino ime i njezine snimke bili su

obavijeni šutnjom nekoliko desetljeća. Nepravdu je djelomice ispravio Franjo Tuđman dodijelivši joj Red Danice hrvatske s likom Marka Marulića.

U inozemstvu je doživljavala uspjehe i ovacije. Pjevala je na tri premijere u milanskoj Scali: Boitova *Mefistofelea*, Verdijeva *Don Carlosa* i Mozartova *Don Giovannija*. Nastupala je u Caracallinim termama u Rimu i napuljskom Teatru San Carlo.

Primila je najviša austrijska priznanja za pjevačko umijeće i glas za koji se govorilo da ga se može slušati cijeli dan. “Pjevala je zanosno lijepo s nedvojbenim osjećajem za stil i izraz. Njezin pun sopran, bogat blagozvučjem, bojom i svjetlom snagom pokoravao se svakom umjetničkom poticaju. Njezina je Aida istodobno lirska i dramatska... Ona je savršena”, pisale su bečke

novine *Die Presse*, dok *Weltspresse* njezin glas naziva *akustičkim čudom*.

U Beču su je nazivali *velikom primadonom naše opere* i do kraja života pozdravljali pljeskom kada bi došla na neku predstavu. Njezine snimke osim fascinantnoga glasa otkrivaju i posebnu srčanost i nadahnutost interpretacije, kojima je prodirala do slušatelja i prenosila im misli i osjećaje opernih likova. Može se zamisliti koliki je bio doživljaj njezinih živih nastupa, predstava i koncerata nakon slušanja snimki. Pjevala je s dušom i srcem i zato nakon tragične pogibjelji malenoga sina više nije mogla pjevati, tek još kraće vrijeme kako bi ispunila ranije sklopljene ugovore. Povukla se u privatnost sa suprugom i dvjema kćerkama. Pokopana je na bečkom groblju Perchtoldsdorfu, pokraj svog sinčića Borisa zbog čije tragične pogibije 1957. je naglo prekinula svoju sjajnu svjetsku pjevačku karijeru.

U domovinu je ponekad dolazila posjetiti obitelj. Susret sa zagrebačkom publikom u HNK pokazao je da ni u Zagrebu Dragica Martinis nikada nije bila zaboravljena. Srdačnost i toplina kojima je dočekana te njezina sreća i uzbuđenje zbog takvog susreta poništili su ružne trenutke nametnutog prešućivanja. ■

Turandot

ENG It has been ten years since the passing of Dragica (Carla) Martinis, one of the top Croatian sopranos of the twentieth century. She was born on the 19th of January 1922 and had her premiere performance at the Zagreb Opera in early July of 1942. She found recognition at the Vienna Opera and worked there from 1950, giving 275 performances and earning the status of first soprano for the Italian repertoire. She was a featured guest at major stages around the world and enjoyed a relatively short career. She died in Vienna on the 9th of August 2010 and was buried in the Austrian capital.

Matičina Škola folklora webinarima riješila izazove pandemije

Webinari su pokazali i da nam svima nedostaje jače povezanosti radi potpore, razmjene iskustava, prenošenja novog znanja i jednostavno druženja s mrežom ljudi koje povezuje ljubav prema folkloru, hrvatskoj pjesmi i plesu

Katarina Horvatić vodila je webinar na temu narodnih nošnji

Tekst: Snježana Jurišić

Završen je ciklus ljetnih webinar Škole folklora posvećenih hrvatskoj tradicijskoj kulturi i folklornoj baštini. Tijekom lipnja i srpnja sudionici iz Južne Amerike, Sjeverne Amerike, Australije, Kanade, zemalja EU-a te susjednih zemalja gdje žive hrvatske manjinske zajednice interaktivno su pratili predavanja i radionice na temu narodnih nošnji jadranske, panonske, dinarske i alpske zone, tradicijskih glazbala i njihove uloge u izvođenju glazbeno-scenske folklorne umjetnosti, hrvatskih narodnih pjesama i klapskog pjevanja s naglaskom na

Više od 400 pratitelja i aktivnih sudionika potvrdilo je da Hrvati izvan Hrvatske čuvaju i njeguju običaje svojih predaka i znaju vrijednost tradicije i kulture u očuvanju hrvatskog identiteta.

zaštićenu nematerijalnu kulturnu baštinu, vođenja tamburaškog orkestra uz predavanje - Od samice do Akademije, metodike vođenja amaterskoga plesnog ansambla te teme vezane uz dinarsku etnokoreološku zonu.

U istom okruženju, online na ZOOM platformi, održan je i veliki okrugli stol voditelja hrvatskih kulturno-umjetničkih društava izvan Republike Hrvatske na temu izazova djelovanja ansambala u otežanim uvjetima gdje su se tražila rješenja za daljnji rad i djelovanje ansambala. Voditelj Škole hrvatskog folklora Andrija Ivančan te tim: Katarina Horvatić, Tibor Bün, Siniša Leopold, Vjekoslav Martinić i Stjepana Lukašević, ispunili su prazninu koja je nastala otkazivanjem Ljetne škole hrvatskog folklora zbog protupandemijskih mjera, a prema osvrtima i povratnim informacijama webinaraca - uspješno.

Ivan Križanović iz BiH piše: "Kao voditelj folklornog sastava pri HKD Napredak - podružnica Busovača sudjelovao sam na webinaru u organizaciji HMI-ja na temu metodike vođenja amatersko-

ga plesnog ansambla te teme vezane uz dinarsku etnokoreološku zonu. Iznimno sam zadovoljan organizacijom i materijom koja je obrađena. Nadalje, meni kao voditelju jedne folklorne skupine od neizmjerne je koristi učiti iz iskustva stručnjaka kao što je gospodin Andrija Ivančan. Smatram da je u ovim teškim vremenima jedan ovakav webinar i razgovor sa stručnjakom kalibra gospodina Ivančana bio i te kako potreban i poticajan nama voditeljima."

Iz Argentine jedna od sudionica bila je voditeljica Male škole u Cordobi Karen Bauk: "Hvala lijepa na prilici za slušanje webinar. Za nas koji smo daleko jako je važno da to možemo raditi. Imamo puno posla za potomke doseljenika. Svaki put nove generacije manje se brinu o kulturi i to je žalosno, zato moramo motivirati djecu." Osim Karen, ove godine u ljetne programe uključio se veliki broj članova hrvatskih zajednica iz Južne Amerike pa smo jedan od webinar u potpunosti posvetili njima. Stjepana Lukašević održala je predavanje i radionicu na temu hrvatskih narodnih pjesama te uz mnogobrojne video i audio priloge i prevela neke od njih.

Osim voditelja, uključili su se i članovi raznih hrvatskih društava, zaljubljenici u našu bogatu kulturu pa tako i Manda Uršulić iz Njemačke: "Uživala sam cijelo vrijeme, opet sam nešto više naučila. Nisam voditelj, ali sam vjeran član i čuvar tradicije. Pozdrav svima..." ■

ENG The latest series of Summer School of Folklore webinars, focusing on Croatian traditional culture and folklore heritage, has wrapped up. The June and July sessions gathered participants from South and North America, Australia and our European neighbourhood.

Roditelji – virtuozni žongleri

Škole obrazuju, ali igraju i ključnu ulogu u socijalizaciji i prehrani djece, podsjeća Svjetska zdravstvena organizacija pa ove značajke od roditelja iziskuju virtuoznu snalažljivost, osobito u migrantskim prilikama

LJetni praznici u domovini za većinu hrvatskih iseljenika već su završeni, a njihova djeca i mladi studentske dobi ovih dana informiraju se o aktualnim epidemiološkim mjerama vezanim uz početak školske godine, odnosno akademske - daleko od baka i djedova. Pošast korone ne utječe samo na turizam i posjete rodnome kraju, već i na svekolike životne aktivnosti naše sve brojnije nove radne migracije diljem Europe. Posljednjeg desetljeća najveći broj odseljenih iz Lijepe Naše bio je u dobi od 20 do 39 godina, čak njih 44,3%. Na strana tržišta rada otišle su mlade obitelji, odvođeci sa sobom i djecu. Ako znamo da se prošle godine iz Hrvatske odselilo 40.148 ljudi prema podacima Državnoga zavoda za statistiku, logično je da nam raste zabrinutost za nastavak školovanja djece naših migranata u višejezičnim domicilnim odredištima. Najviše hrvatskih državljana lani se nastanilo u Njemačkoj, dok je Austriju odabralo oko tri tisuće ljudi, a Irsku nešto manje...

Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH, podsjetimo, organizira i financira hrvatsku nastavu potpuno ili djelomično u 20 država svijeta kao što su Argentina, Austrija, Belgija, Crna Gora, Čile, Francuska, Italija, Irska, Makedonija, Nizozemska, Norveška, Njemačka, Poljska, Rumunjska, Rusija, Slovačka, Slovenija, Srbija, Švicarska i Velika Britanija. Sustavom hrvatske nastave u nadležnosti našeg Ministarstva dosad je bilo obuhvaćeno oko 6.300 učenika s kojima je na 310 nastavnih mjesta radilo 95 učitelja. "Nadamo se da epidemiološke mjere diljem Europe neće utjecati na smanjenje ovog broja učenika hrvatskoga jezika i kulture u inozemstvu, što zahtijeva dodatne napore i od roditelja i od naših školaraca kako bi što bolje njegovali materinski jezik u tuđini", poručuje ravnatelj Hrvatske matice iseljenika profesor Mijo Marić – svjestan složenosti organizacijskih izazova koji su pred roditeljima u pečalbi. Vršnjačka potpora i potpora svih članova školske zajednice, kao i samih roditelja, pridonosi plemenitoj kulturi škole kakvu prakticiraju sve zemlje članice Europske unije. Brojke su neumoljive. Gotovo 25 milijuna ljudi u svijetu dosad je zaraženo koronavirusom, a 793.382 je preminulo, navode agencije pa je u tim uvjetima hrvatskome Ministarstvu znanosti i obrazovanja zadatak još izazovniji, barem kad su u pitanju učenici Hrvatske nastave u inozemstvu koji nerijetko idu u miješane skupine koje prelaze 15 učenika po razredu, a čija su prebivališta rasuta u geografski udaljenim četvrtima europskih metropola poput višemilijunskoga Berlina, ali i Beča, Pariza...

S druge strane, stižu iskazi potpore zabrinutim roditeljima

Piše: Vesna Kukavica

ma i od mjerodavnih svjetskih organizacija kako državne zajednice moraju više ulagati u obrazovanje mladih tijekom posebnih prilika izazvanih zdravstvenom krizom. Za praćenje nastave na daljinu polovina mladih u svijetu, 826 milijuna učenika i studenata, nema kod kuće računalo, upozorio je UNESCO, dok istodobno većina zemalja suočena s pandemijom koronavirusa koristi nastavu na daljinu, uključujući i sve zemlje EU-a. Usto, porazna je činjenica da 43 posto djece nema pristup Internetu pa dodatno uznemiravaju podjele u nastavi na daljinu. Na tu rastuću nejednakost upozorio je, uz ovu spomenutu UN-ovu organizaciju za obrazovanje, znanost i kulturu, i papa Franjo, rekavši kako je najmanje 1,5 milijardi učenika i 63 milijuna nastavnika osnovnih i srednjih škola zahvaćeno neviđenim promjenama koje je izazvala pošast bolesti Covid-19, zatvorivši proljetos privremeno škole u 191 zemlji, uključujući i Hrvatsku koja još uvijek ima ruralnih sredina bez internetskog signala i roditelja koji nisu u mogućnosti kupiti svojoj djeci osobno računalo.

Spas za škole u RH stiže iz Europskoga fonda za regionalni razvoj budući da su 28. kolovoza u Zagrebu potpisani ugovori o dodjeli bespovratnih sredstava za provedbu druge faze programa "e-Škole: Razvoj sustava digitalno zrelih škola" ukupne vrijednosti više od 1,3 milijarde kuna. Sredstva su namijenjena za izgradnju lokalnih mreža u hrvatskim školama, opremanje učionica, nabavu prijenosnih računala za nastavnike, kontinuiranu edukaciju za učitelje i ravnatelje u primjeni računalne opreme u svakodnevnom radu u školi na daljinu. Ugovore su, uz ostale, potpisali ministrica regionalnog razvoja i EU-fondova Nataša Tramišak, ravnatelj CARNET-a Goran Kezunović i ministar znanosti i obrazovanja Radovan Fuchs, želeći zdrav i uspješan početak školske godine učenicima i studentima u domovini i iseljeništvu. "Unatoč općoj recesiji izazvanoj koronakrizom, hrvatske vlasti ulažu goleme napore u podizanje digitalne zrelosti škola u domovini i dijaspori", istaknuo je ministar Fuchs, dodavši kako će tek 2022., kada bude završena 2. faza digitalizacije, 90 posto osnovnih i srednjih škola RH biti spremno za digitalne izazove budućnosti. Srećom, ravnatelj Svjetske zdravstvene organizacije Tedros A. Ghebreyesus nada se da će pandemija koronavirusa biti kraća od one španjolske gripe te da će trajati manje od dvije godine ako se svijet ujedini i uspije pronaći cjepivo. ■

ENG Our science and education ministry directs national funding and helps organize Croatian language supplemental instruction in twenty countries around the world. The WHO notes that these supplemental schools provide education and play a role in socialisation among children and in the nutrition provided to them. Among our ethnic communities abroad the current pandemic fear means that this all requires a high level of resourcefulness both at home and in the household.

Ljepodusi u materijalnom svijetu

Hrvatska kultura preživjela je kao cjelina prvi napadaj epidemije s naznakama kako će preživjeti i toliko najavljivanu "olovnu" jesen, ali to ne znači kako će umjetnicima biti lako

Exportdrvo izložba povijest Rijeke

Piše: **Nino Sorić**

"Avantura, erudicija, iskustvo ujedini se u sveobuhvatnu priču koja teži izraziti stvarnost iz neočekivana kruga promatranja", riječi su kojima Hrvatska enciklopedija opisuje djelo Saše Vereša koji je sastavio antologiju "Hrvatski Pariz" o našijencima u toj svjetskoj prijestolnici.

A u Rijeci, u Hrvatskoj, čini se kako korona ipak nije zaustavila instituciju EPK 2020. Nakon šest mjeseci korona-krise i povratka punom funkcioniranju u lipnju vrijedi sagledati posljedice predivnog početka EPK godine, zatim komunikacijski paraliziranog usrtaja u krizu koji je završio postavljanjem nove upraviteljice i redukcije zaposlenih. Sve se činilo okončanim i katastrofičnim. Sada se ukupan broj zaposlenih koji se u jednom trenutku smanjio na 11, ustalio na 22, a kraj programa pomaknut je s prosinca 2020. na travanj 2021. Programi su išli cijelo ljeto, njih 120 raznovrsnih događaja, a jedan od najznačajnijih bila je dugo stvarana izložba, temeljena na najnovijim istraživanjima, "Fiume Fan-

tastika: Fenomeni grada", koja donosi priču o Rijeci koja je u proteklih 150 godina svoje urbane povijesti doživjela radikalni rast i postala globalno prometno i industrijsko središte.

KAKO ČITATI EPK

Ova izložba je središnji događaj programskog pravca *Slatko i slano* i ostaje otvorena do kraja studenoga 2020. Temelji se na recentnim istraživanjima DeltaLaba – Centra za urbanu tranziciju,

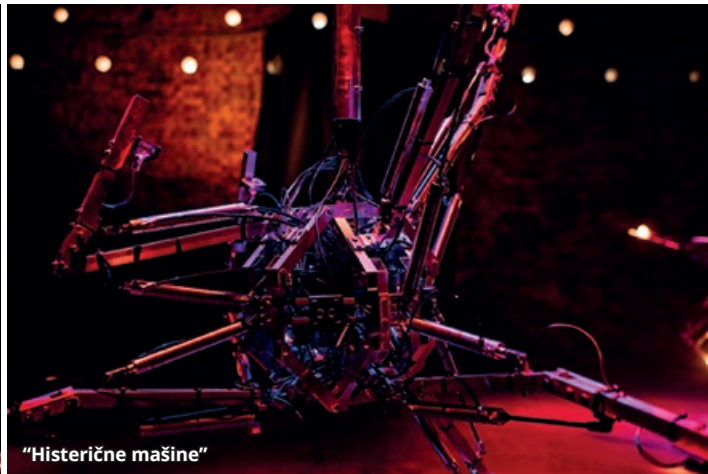
arhitekturu i urbanizam pri Sveučilištu u Rijeci te tumači povijest modernoga urbanog razvoja Rijeke i njezine regije prateći utjecaje ekonomskih, političkih i društvenih procesa na arhitekturu grada, a pritom se fokus urbanog razvoja u bitnoj mjeri temeljio na novim tehnologijama i na ekonomskim učincima.

U takvim okolnostima nastale su specifične arhitekture i urbani fenomeni koje nadilaze pitanja stila, jezika ili estetike i koji generiraju vlastitu, lokalno-specifičnu i autonomnu urbanu kulturu. Izložba *Fiume fantastika: Fenomeni grada* postavljena je u deset paviljona u obnovljenom prostoru Export drva na Delti, od kojih svaki tematizira određeni riječki fenomen: Granice, Luka i željeznica, Mreže, Kino: "Stižu ljudi!", Grad, Palača, Zajedničko tlo, Dokolica, Spomenici i Fantastične zone. Između tih paviljona vodi svojevrsni "Korzo", a izložba

Ono što je, pak, primjetno i nije moglo biti izbjegnuto jest smanjen broj posjetitelja na svakom koncertu, predstavi, izložbi jer zbog mjera zaštite od koronavirusa maksimalan broj posjetitelja koji istodobno može boraviti u prostoru izložbe je ograničen, a sve upute vezane uz obilazak posjetitelj prima prilikom dolaska.

Izložba Fenomeni grada

se može promatrati i kao vizualni pandan "najriječkijoj" knjizi, kulturnom uratku Radmile Matejčić "Kako čitati grad".

Smanjen je broj dolazaka i stranih umjetnika, dakle smanjen je priljev svjetskih ljepoduha, kao što je prepolovljen i iznos novca kojim EPK može raspolažati. Posljedice su takve da se ne zna što će se dogoditi s tvrtkom EPK 2020 nakon travnja 2021. Planovi opstanka prije pandemije uključivali su transformaciju tvrtke od jednokratnog u trajnog sudionika u kulturi grada. Sada su svi takvi planovi stavljeni na led, kao što je zatvoren na početku epidemije prostor RiHuba. Bio je trajno namijenjen otvorenom protoku građana, grupa, kulturnjaka, izložbi, prezentacija, udruga. Dok je funkcionirao, bio je fantastično i svima zanimljivo mjesto.

U Hrvatskom kulturnom domu na Sušaku, pak, egzistira slobodna, ali čvrsto povezana gomila volontera, bez kojih se nijedan od svih mnogobrojnih događaja EPK ne bi mogao normalno odigrati. Pod vodstvom Asje Brusić, koja

Hladni pogon manifestacija, nacionalne kazališne kuće svih gradova, muzeji i galerije će opstati, kao i u doba Domovinskog rata, tog doba bez turizma. Međutim, kao i u ratu, svi oni izvan državnih jaslji suočit će se sa snažnom željom da promijene zanimanje.

naglašava kako volontiranje nije besplatan rad, već želja da se pomogne, kreće se oko 320 volontera koji vjeruju u pomaganje te koji su radili i kad je karantena blokirala rad cijeloga grada; davali su krv, prevozili zaštitne materijale za zdravstve djelatnike, maske i vizire. Neki smatraju kako će oni biti najbolje nasljeđe EPK, uz naravno materijalne objekte muzejskog kvarta.

Na kraju, ako usporedimo rad jedne tradicionalne institucije, ove godine 66. Splitskog ljeta i njegova održavanja te ljeta EPK, možemo reći kako su sličnosti frapantne. Splitsko ljeto izvedeno je s čak 55 posto novca manje, odreda su to bili otvoreni prostori igre: Peristil, Sustipan, Meštrovićev kaštet, dvorište Nadbiskupskog sjemeništa. Gledališta su se neprekidno premjeravala, odušlo se od tribina koje su zamijenjene stolcima ili čak madracima za napuhavanje. Prošle godine "Ero s onoga svijeta" izvodio se osim u Vrlici i u Makarskoj, a ove godine ta je novost ukinuta.

DOLAZI DUGA KUŠNJA

Reducirani program festivala ponudio je po jednu opernu i baletnu premijeru te tri dramske, za razliku od dvostrukog broja dramskih i opernih djela prošle godine, ali održan je velik broj koncerata te dvije izložbe. Stoga možemo reći kako nove okolnosti neće zaustaviti kulturnu proizvodnju. Međutim, očita je i slika koja će se vjerojatno dalje iskristalizirati u sljedećim mjesecima, pa i godi-

nama. Novca nema. I nitko nije kriv, već će to biti svjetska kriza. I tradicionalne će institucije, kako bi preživjele, što je sasvim logično, krenuti u reduciranje poslovanja. Poput toliko hvaljene hrvatske kinematografije i njezinih usluga velikim svjetskim producentima i internetskim platformama. Igra prijestolja u cijeloj Hrvatskoj i Crna kula u Rijeci, Mama Mia na Visu, Robin Hood u Dubrovniku, svi su uzimali naše dečke, bili smo jeftini, davali poticaje, imali kvalitetne ekipe. Sada nitko ne želi osigurati snimanje u stranoj zemlji, svi daju poticaje da film ostane kod kuće, a hrvatski filmski radnici upravo na Zagrebačkom velesajmu snimaju jednu domaću sapunicu. Drago mi je što će institucije preživjeti. Potrebne su nam. Naše su. Ali znam i kako će slobodni umjetnici i kulturnjaci prolaziti *dugu kušnju*. To je kovanica kojom se služio Dante kako bi opisao višegodišnju opsadu jednoga grada u Italiji. U prvom dijelu njegove Komedije koji se zove Pakao. Ako vas zanima što je bilo s gradom, ne trebate čitati Pakao, reći ću vam - Izdržao je! Ali građanima nije bilo lako. ■

ENG *The current coronavirus scare has not dampened the spirits of Rijeka's tenure as a European Capital of Culture in 2020. Unavoidably, of course, the expected number of event and venue visitors (concerts, stage plays and exhibitions) was not met on account of the imposed crisis measures, with limits on the permitted number of persons at any given time in closed areas and recommendations concerning visits in general. The expected number of visiting foreign artists also fell short and the overall available funding was cut in half.*

Iskra nacionalnoga preporoda podunavskih Hrvata

U utorak, 30. lipnja, u velikoj dvorani Hrvatske matice iseljenika dr. sc. Robert Skenderović s Hrvatskoga instituta za povijest održao je predavanje "Ivan Antunović i 150. godišnjica hrvatskoga narodnog preporoda u Bačkoj". Ovo predavanje je bila prva manifestacija ovakvog tipa u prostorima Matice nakon velikog potresa u Zagrebu i širenja epidemije koronavirusa.

Tekst: **Marin Knezović**

Pokretanje *Bunjevačkih i šokačkih novina* označava početak preporodnoga rada biskupa Ivana Antunovića i time početak narodnoga preporoda podunavskih Hrvata.

Pokreće novine u trenutku kada je podunavskim Hrvatima prijetila potpuna mađarizacija. Zato je Ivan Antunović vjerojatno i najvažnija osoba u povijesti bačkih Hrvata. Uspješno je usklađivao svoja vjerska stajališta s ulogom zaštitnika nacionalne posebnosti svoje zajednice. Nastojao je predstaviti borbu za očuvanje identiteta svoje zajednice kao nešto što istodobno ne ugrožava ugarsku državu. U tome, pak, nije naišao na razumijevanje mađarskih vlasti.

Tijekom 19. st. u Ugarskoj se razvilo snažno nastojanje prema mađarizaciji čitavoga njezina stanovništva bez obzira na podrijetlo. Jedan od putova asimilacije išao je poticanjem subetničkih i

dr. sc. Robert Skenderović

regionalnih identiteta među manjinskim zajednicama. To se posebno odnosilo na Hrvate u Ugarskoj koji su se mogli izjašnjavati ne kao Hrvati, nego samo, eventualno, kao Bunjevci, Šokci, Dalmatinci i sl. Na žalost, takvih tendencija ima i danas. Proces mađarizacije posebno je ojačao od 30-ih godina 19. st. zahvativši, u prvome redu, bunjevačko plemstvo i bogato građanstvo.

Utjecaj ilirskog preporoda među bačkim Hrvatima bio je slab i to ponajprije zbog izrazito neprijateljskog stajališta ugarskih vlasti. Antunović je došao iz obitelji koja je bio dio bunjevačkog plemstva, što je utjecalo i na njegovu crkvenu karijeru. Godine 1896. Antunović šalje proglas Bunjevcima i Šokcima kojim najavljuje izdavanje novina. On je izazvao uznemirenost mađarskih vlasti, ali i dijela konzervativnih bunjevačkih slojeva. Najbogatiji

i najutjecajniji dio Bunjevaca okrenuo je Antunoviću leđa.

Untoč tome, on je oko sebe uspio okupiti pouzdan krug pristaša i suradnika i to ponajprije među mladima, učiteljima i svećenstvom. Pokretanjem *Bunjevačkih i šokačkih novina* Antunović je oblikovao snažne veze s Hrvatskom i to posebno Društvom svetog Jeronima. Novine su imale važnu ulogu i u širenju normi hrvatskoga književnog jezika među podunavskim Hrvatima nasuprot zahtjevima za nekim "bunjevačkim jezikom".

Posebno je Antunović bio napadan zbog njegove navodne težnje za širenjem "panslavizma", "posrbljavanja" i poticanja mržnje prema Mađarima. Antunović na to ističe važnu ulogu Šokaca i Bunjevaca u obrani Ugarske, ali i njihovo pravo na vlastitu vjeru, kulturu i jezik. Bojeći se ovakvih i sličnih prigovora, svoje osobne kontakte s hrvatskim političkim i kulturnim uglednicima pomno skriva. Zbog mnogobrojnih teškoća pri pisanju i izlaženju *Bunjevačkih i šokačkih novina*, već krajem 1870. novine prestaju izlaziti, no i njihova kratkotrajna pojava bila je dovoljna da zapali iskrnu nacionalnoga preporoda među podunavskim Hrvatima.

Predavanje o Ivanu Antunoviću organizirali su Hrvatska matica iseljenika i Kršćanski kulturni centar. ■

Ove godine obilježava se 150. obljetnica od pokretanja *Bunjevačkih i šokačkih novina* (1870.), prvih novina podunavskih Hrvata. Među njima su bački Hrvati i grad Subotica imali ključnu ulogu. Novine je pokrenuo kaločki (kalački) kanonik, a kasnije naslovni biskup Ivan Antunović.

ENG Robert Skenderović of the Croatian Institute of History gave a lecture on the 30th of June at the large auditorium of the Croatian Heritage Foundation on Ivan Antunović and the 150th anniversary of the Croatian national revival movement in the Bačka region.

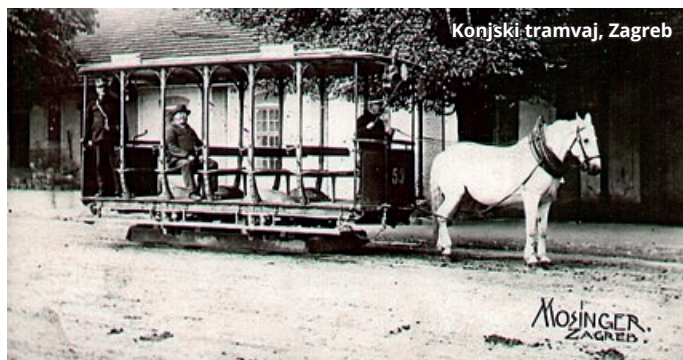
Stoljeće javnoga gradskog prijevoza

Naglom urbanizacijom Zagreba potkraj 19. stoljeća javila se potreba za uvođenjem organiziranoga javnoga gradskog prijevoza. Nakon prometovanja konjskih omnibusnih linija od 1844., gradnja jednokolosiječne tramvajske pruge počela je 11. svibnja 1891. godine, a od 1910. zagrebačkim ulicama prometuju električni tramvaji.

mjestu današnjega Tehničkog muzeja, gdje se nalazi replika konjskog tramvaja.

Do 1910. broj kola porastao je na 38. Od tada do danas mreža se proširila na ukupno 116.346 km po kojoj se tramvajski promet redovito odvija. Nekoliko puta se širila (posljednje širenje bilo je 2000. godine puštanjem u promet dionica Dubrava - Dubec i Jarun - Prečko), a neke dionice pruga su ukinute.

Širina kolosijeka je od 1910. godine jedan metar, skretnica je u gradu 174, a tramvajskih stajališta 255. Ukupna dužina pruga na 15 linija dnevnog prometa je 148 km, a na četiri noćne linije 57 km. Tramvaji su smješteni u dva pogo-

Priredila: Ljerka Galic

Prve konjske omnibusne linije bile su sezonske naravi i služile za prijevoz putnika do gradskih kupališta ili za potrebe prijevoza gostiju od željezničke postaje do ondašnjih zagrebačkih hotela. O potrebi uvođenja konjskog tramvaja gradski oci počeli su raspravljati 1885. godine, a ideja je postala aktualna 1887. kad je francuski inženjer Raoul Pierre Alexandre Gautier predložio gradskom poglavarstvu uvođenje konjskog tramvaja od Zagreba do Samobora. Zbog nedostatka sredstava Gautier je promijenio plan i predložio gradnju pruge u Zagrebu. Koncesiju za gradnju pruge konačno je dobio 7. ožujka 1891., ali nije započeo njezinu gradnju, već je uz pristanak gradske općine prenio svoja prava i obveze na Društvo zagrebačkih građana.

Konjski tramvaj pušten je u promet 5. rujna 1891. godine. Širina ko-

losijeka iznosila je 760 mm, a ukupna prometna duljina pruga oko 8 km. Pruga je bila izgrađena od Mitnice u Vlaškoj ulici (današnji Kvaternikov trg), Vlaškom, Draškovićevom i Jurišićevom preko Jelačićeva trga, Ilicom do Vodovodne ulice (Pivovara) uz odvojak Kolodvorskom cestom (današnjom Ulicom Republike Austrije) do Južnog (današnjeg Zapadnog) kolodvora i uz odvojak Frankopanskom ulicom i Savskom cestom do Savskog mosta. Sljedeće godine je izgradnjom novog kolodvora Državnih željeznica (današnjeg Glavnog kolodvora) sagrađen odvojak tramvajske pruge od Jelačićeva trga do novog kolodvora. Pruga je imala mimoilaznice na važnijim stajalištima.

Tramvajski vozni park 1891. obuhvaćao je 10 zatvorenih i šest otvorenih (ljetnih) kola izgrađenih u tvornici Weitzer u Grazu, dugih 5 m, širokih 1,80 m i visokih 2,50 m. Prosječna brzina tramvajskih kola koje je vukao konj bila je 7,5 km na sat. Remiza je, s konjskom stajom i upravnom zgradom, bila na

na. Trešnjevački pogon na zapadu za promet svaki dan priprema šest tipova tramvaja, dva tipa prikolice te radne i teretne tramvaje. Iz istočnog pogona u Dubravi u svakodnevni promet izlazi pet tipova tramvaja, jedan tip prikolice te teretni tramvaji.

M-22: motorna kola proizvedena u ZET-u projektirao je dipl. ing. Dragutin Mandl. Imala su drveni kostur i vozila su po Zagrebu oko 30 godina. Tramvaj iz 1924. prigodno vozi u turističke svrhe; prevezao je sudionike izložbe HMI-ja 12. svibnja 2008. na otvorenje izložbe "Vučetić/Vucetich" od Tehničkog muzeja do "Mimare". ■

ENG With its rapid urbanisation in the late nineteenth century Zagreb soon saw a need to introduce organised public transport. The use of horse-drawn omnibuses, introduced in 1844, was followed by the construction of a single-track tram line, launched on the 11th of May 1891, with electric trams running by 1910. The first line of Zagreb's electric tram system saw its gala opening on the 18th of August 1910. The horse-drawn trams were still in service for a full year after that date through to the completion of the electric tram grid.

Koraci prema zelenoj budućnosti u gradu

S obzirom na financijska ograničenja i izazove koji predstoje u bliskoj budućnosti, bitno je u ovom trenutku istaknuti važnost zelenih prostora u gradu kao resursa nužnog za zdrav i kvalitetan život te potrebu njihove zaštite i unapređenja.

Opatovina

Tekst: Sara Stojaković, mag. ing. prosp.
arch Foto: Ljerka Galic

Jedna od posljedica ograničenja za vrijeme socijalne izolacije bila je da su mnogi građani i građanke provodili i još uvijek provode u gradskim i kvartovskim parkovima, na šetnicama i park-šumama više vremena nego inače. Boravak u prirodi i doticaj s njom imaju opuštajući i smirujući učinak u stresnim okolnostima izazvanim pandemijom te do-

datno posljedicama potresa u Zagrebu. Težište našeg vremena treba biti na kvaliteti i dostupnosti javnog, otvorenog prostora kao osnove za zdrav život u gradu.

Zbog ograničenih mogućnosti putovanja, mnogi građani i građanke otkrili su puteve, šetnice i parkove u svom susjedstvu za koje možda prije nisu ni znali.

DOSTUPNOST I PROHODNOST

Stvaranjem guste mreže pješačkih (i biciklističkih) staza prema modelu *grada kratkih puteva* poboljšava se pristup ze-

lenim površinama koje se premrežuju i povezuju u zeleni sistem grada. Maksimizira se korištenje i vrijednost onih parkova koji su uređeni jer postaju lakše dostupni većem broju ljudi, pogotovo starijima, ljudima s teškoćama u kretanju, djeci i roditeljima s dječjim kolima – grupama za koje je jednostavan pristup zelenilu od ključne važnosti za kvalitetu života.

Mnoge parkovne površine u Zagrebu mogle bi se bolje iskoristiti kada bi se poboljšao pristupni put koji do njih vodi, kao što je npr. povezivanje zelenim šumskim putevima više odvojenih šumskih područja na području Črnomerca.

ZELENA I PLAVA INFRASTRUKTURA

Dodatan razlog zašto je razvoj i unapređenje zelene mreže u gradovima od ključne važnosti u budućnosti jest i izazov koji predstavlja efekt urbano-ga vrućeg otoka (engl. UHI *Urban Heat Island*), a koji zbog posljedica klimatskih promjena postaje još izraženiji i problematičniji. Ovaj efekt razvija se u urbanim sredinama zbog visokog udjela betonskih i asfaltiranih površina koje isijavaju toplinu, kao i ispušnih plinova i drugih izvora zagrijavanja, što dovodi do viših temperatura u gradskim sredinama u usporedbi s okolnim geografskim područjem.

Park Ribnjak

Jedan od jednostavnih načina provjere dostupnosti zelenih površina u gradu jest grubo pravilo da udaljenost od mjesta stanovanja do uređene zelene površine ne iznosi više od 10 minuta hoda.

Zrinjevac

Strossmayerov trg

Pogled iz zraka otkriva golem udio asfaltiranih i zabetoniranih površina u gradskom tkivu. Jedan od koraka prema zelenijoj budućnosti je oslobađanje zatvorenih površina od različitih opločenja i povećanje udjela zelenih površina. To utječe ne samo na smanjenje efekta vrućega urbanog otoka, nego i na povećan kapacitet tla za upijanje kišnice – koncept grada spužve.

Težište mjera ublažavanja efekta vrućega urbanog otoka upravo je na sustavima zelenih, otvorenih prostora i otvorenim vodenim površinama (jezera, rijeke, potoci) o kojima se u ovom kontekstu govori kao o zelenoj i plavoj infrastrukturi.

Najjednostavnija mjera je ciljana sadnja stabala (posebice između parkirnih mjesta) kako bi se povećala

površina pod zelenim pokrovom. Pokazalo se da ozelenjivanje ulica, pogotovo u gusto izgrađenim dijelovima grada, bitno utječe na mikroklimu. Zeleni krovovi i zelene fasade odavno su norma za nove građevine u susjednim zemljama srednje Europe. S tehničke strane, ekstenzivno ozelenjeni krovovi nisu puno zahtjevniji od uobičajenog sloja šljunka na ravnim krovovima. Pročelja ozelenjena biljkama penjačicama na laganim konstrukcijama jednostavna su za izvedbu i održavanje. Osim sadnjom stabala, javni prostori u gradu mogu postati ugodniji i hladniji planiranjem različitih natkrivenih struktura kao što su pergole, jedra za sjenu, suncobrani itd.

Element vode u gradu također je iznimno bitan za ublažavanje posljedica vrućina. Drugi elementi kao što su fontane u razini tla, raspršivači maglice i privremene točke za osvježenje u vrijeme najvećih vrućina također pridonose kvaliteti urbanog prostora. Način korištenja na koji su stanovnici prisvojili nove fontane na Sveučilišnoj livadi, iako nisu građene kako bi služile za kupanje, pokazuje koliko su vodeni elementi za osvježenje i kupanje poželjni i nužni, pogotovo za djecu.

ULICE KAO OTVORENI JAVNI PROSTORI

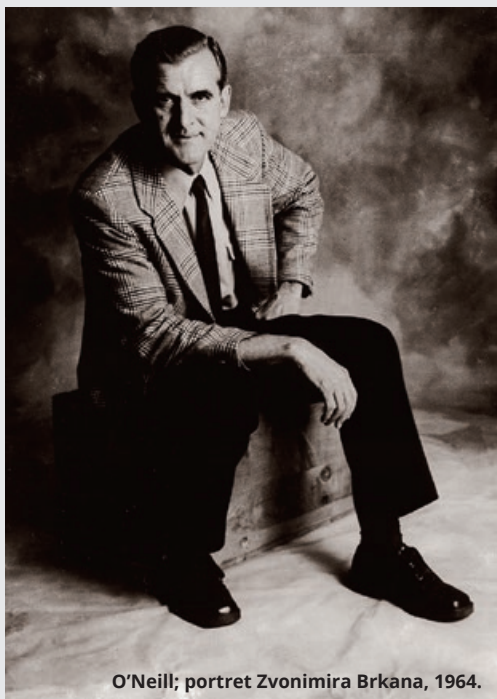
U Zagrebu je primjetno da je većina zelenih površina sastavljena od samo dva elementa: stabala i travnjaka. Repertoar vrsta stabala također je ograničen. Istodobno postoji čitav niz različitih tipova zelenila koji se uspješno mogu koristiti pri planiranju i oblikovanju otvorenih površina kako bi se povećala raznolikost biljnog pokrova kao što su: cvjetna li-

vada, nasadi trajnica, potezi autohtonih i cvatućih grmova itd. Velik doprinos mogu ostvariti i građani sadnjom različitih vrsta biljaka u svojim vrtovima, koji ukupno čine velike površine, a javni prostori pritom mogu služiti kao pozitivan primjer i katalog mogućnosti.

Sustav otvorenih prostora grada ne čine samo parkovi, nego i šetnice, aleje i ulice te svaki dio javnog prostora ako je tako zamišljen i isplaniran. Teme mobilnosti i prohodnosti grada (engl. *walkability*) toliko su učestale i rasprostranjene kada se govori o funkcioniranju gradova u 21. stoljeću da se ove promjene nazivaju još i prometni zaokret. Upravo u vrijeme koronavirusa postalo je važno da se osigura protočno gibanje gradom uz dovoljno mjesta na pločnicima i biciklističkim stazama zbog potrebe za fizičkim distanciranjem. U Zagrebu je zbog posljedica potresa dodatno izražen problem preuskih pločnika na kojima se za prostor natječu biciklisti i pješaci. Zagreb je jedan od rijetkih europskih gradova u kojemu je ova konfliktna situacija toliko izražena. Još uvijek ne postoji cjelovita biciklistička staza koja povezuje istok i zapad grada, npr. od okretišta Črnomerec preko centra do okretišta Maksimir. ■

ENG One of the outcomes of the current social distancing episode has seen many of Zagreb's residents spending more time in the city's parks, promenades and woods. The limited opportunity for travel has seen many urban denizens discover paths, promenades and parks in their neighbourhoods they may not have known much about before. What has become evident in Zagreb is that most of the green zones are comprised of only two elements: trees and lawns. The nation's capital has a relatively large number of green zones, but most have much more potential than is currently being used in terms of the quality of visits and ecological value.

O'Neill; portret Zvonimira Brkana, 1964.

Prvak zadarske fotografske škole

Ovih dana bilježimo stotu obljetnicu rođenja jednog od najvećih hrvatskih majstora umjetničke fotografije, Zvonimira Brkana. Počevši svoj umjetnički put 1948. godine radovima u duhu fotografskog neorealizma, Zvonimir s bratom Antom čini umjetnički tandem poznat pod nazivom Braća Brkan. Zvonimir i Ante stvaraju antologijske fotografije karakteristične po vrhunskoj kvaliteti i avangardnim inovacijama koje će upijati generacije zadarskih fotografa te će mnoge njihove kvalitete postati okosnica zadarske fotografske škole.

Stani, 1954.

Zvonimir Brkan, 1964.

Posljednje vijesti, 1952.

Tekst: Zrinka Brkan Klarin

Zvonimir Brkan rođen je 28. svibnja 1920. godine u malome mjestu Tinju u blizini Zadra, gdje je obitelj provodila proljetne dane na imanju obitelji Borelli. Obitelj Brkan živjela je u zadarskom Varošu do 1933. kada je cijela obitelj deportirana u južnu Italiju zbog političkih razloga. U Zadar se vraćaju 1939. pred Drugi svjetski rat i vrijeme do dolaska partizana provode dijelom u Varošu, a dijelom izvan stare gradske jezgre, u kući na zadarskome Višnjiku. Poslije rata u gradu punom sablasnih ruševina ostala je neporušena četvrt

zvana Varoš – tu se u staroj obiteljskoj kući Brkan, u Varoškoj ulici na broju 5, nalazio fotografski atelje braće. Ovdje će početi obnova intelektualnog i umjetničkog života Zadra. Specifična klima intelektualnog ozračja u skromnoj opustošenoj sredini sigurno je velikim dijelom utjecala na fotografsku sklonost za jezgrovitim kompozicijama ispunjenima melankoličnom i poetičnom atmosferom.

MAJSTORSKO PREPOZNAVANJE MOTIVA

Gotovo svi kadrovi koje je Zvonimir Brkan snimio nastali su nadomak obiteljske kuće, što upravo potvrđuje njegovu majstorsku sposobnost za fotografsko

prepoznavanje motiva. Pažljivo usmjeren na pronađeni detalj znalačkim kadranjem, jakim kontrastima, svjetlosnim intervencijama, ali i samim naslovom, autor ih poetski transformira u novi, višeslojni motiv. Motiv izdvaja iz vremena i prostora služeći se preobražajnim potencijalima svoje žive mašte i elementima poetike nadrealizma.

Svrstava se u fotografe neorealizma, međutim zreliji radovi nose i obilježja nadrealističkog stila. Po dubini umjetničkog doživljaja i poetskoj preobrazbi motiva mnogobrojni domaći i strani kritičari nazvat će ga poetskim realinom ili magičnim realinom te prepoznati u njegovim radovima isti duh koji ispunjava metafizičko slikarstvo.

Pažnju međunarodne javnosti privukao je 1954. godine fotografijom *Iz Liputa* u vrijeme kada u zemlji dominira društveno angažirana fotografija i so-realistični patetični humanizam koji su onemogućili prepoznavanje vrijednosti njegova rada. Snažnu napetost ove fotografije, koja se danas nalazi u stalnome postavu **Muzeja suvremene umjetnosti**, postigao je nekonvencionalnim uskim izrezom, kao i neuobičajeno niskim rakursom uz jaki kontrast lika u tamnom odijelu i svijetle pozadine neba i ulice u zadarskoj Varoši.

FOTOGRAFSKI NEOREALIZAM

Godinu dana kasnije snimio je svoju zasigurno najslavniju fotografiju *Izvan sebe* koja će se naći u prikazima povijesti europske fotografije 20. stoljeća. Zvonimir Brkan ponovno nalazi svakodnevni motiv ronilačkog odijela na sušenju koji transponira u motiv višeslojnog smisla i visokih estetskih vrijednosti. Prvi naziv fotografije je *Govornik*, ali na intervenciju Općinskog komiteta i pod prijetnjom zabrane daljnjeg izlaganja, naziv je promijenjen. Snimljeno u protusvjetlu, odijelo ipak zadržava detalje, a zbog snažnoga grafizma, jakoga kontrasta i preokretanja kadra prerasta u nadrealni prikaz ogoljele ljudske lju-ske raširenih ruku.

Godine 1960. snimio je fotografiju *Ulični događaj* za koju će kritika ustvrditi da predstavlja jedan od vrhunaca

Kuća Brkan u Varoškoj ulici, 1953.

Prolaznik

Kuća braće Brkan u razdoblju poslije Drugoga svjetskog rata postaje kulturno sastajalište mnogih umjetnika s područja književnosti, kazališta i likovnih umjetnosti.

moderne hrvatske fotografije. Jednostavnom kompozicijom i prikazom lika u protusvjetlu Brkan postiže još snažniju napetost stvorenu statičnim motivom usamljenog promatrača koji nam je okrenut leđima i kojemu glava nije u kadru, postavljenog u naglašeni okvir prozora te naslovom fotografije koji priziva događaj koji ne vidimo, stvarajući time dinamiku i dramatiku. Naslov ove fotografije poslužio je za naslov filma o životu i umjetničkom radu Ante i Zvonimira Brkana koji je 1996. godine snimio Vlado Zrnić (*Ulični događaj braće Brkan*).

Godine 1961. dobiva počasno zvanje Artist FIAP Svjetske organizacije fotografske umjetnosti. Šest godina kasnije, 1967. godine, dostigao je i najviše svjetsko fotografsko priznanje, počasno zvanje: Excellence FIAP. Godine 1979. dodijeljeno mu je najviše hrvatsko priznanje u području fotografije – Nagrada Toše Dabca. Izlagao je na otprilike 230 izložbi diljem svijeta te na 60-ak izložbi u zemlji i regiji, pri čemu je osvojio četrdesetak različitih nagrada i priznanja.

Uz fotografsko djelovanje, Zvonimir Brkan djeluje kao sjajan organizator i suosnivač je **međunarodnog bi-jenala fotografije Čovjek i more** koji u Zadru postoji od 1957. godine i koji će nakon njegove smrti postati trijenalna izložba. Uz redovito zaposlenje i umjetničko djelovanje, našao je vremena da se kao dugogodišnji tajnik ove međunarodne izložbe zauzme za širenje suvremene fotografije.

Fotografije Zvonimira Brkana nalaze se u **Muzeju suvremene umjetnosti** u Zagrebu, obiteljskoj arhivi Antuna Brkana i u **Galeriji umjetnina Narodnog muzeja Zadar**, a jedan mali broj radova i u **Foto kino video klubu Zagreb**. Zvonimir je umro 1979. godine u Zadru, ostavivši neizbrisiv trag u kulturnoj i umjetničkoj povijesti grada. ■

ENG Zvonimir Brkan was born in the village of Tinj near Zadar on the 28th of May 1920, and died in 1979. A photographer of the neorealist school, his later works were more in the style of surrealism. In the depth of his art and the poetic cast of his motifs domestic and foreign art critics find a poetic and magical realism and see in his work the same spirit that imbues metaphysical painting.

Ližnjansko zvono u Metropolitan muzeju u New Yorku

Sa šturim informacijama krenula sam u istraživanje o putu zvona od istarskog Ližnjana do New Yorka. Sigurno je samo da je skinuto sredinom 1915. nakon što je austrougarsko Ministarstvo rata 21. svibnja donijelo *Naredbu o rekviziciji metala za potrebe ratne industrije*.

Tekst: **dr. sc. Alida Perkov**

Kada je delegacija istarskih novinara i kulturnjaka prilikom posjeta New Yorku 1989. godine slučajno u Muzeju Metropolitan otkrila ližnjansko zvono iz 15. stoljeća, odmah je postavljeno pitanje otkud zvono iz Ližnjana u New Yorku.

Tijekom Prvoga svjetskog rata austrougarski pravni akti o skupljanju

metala "Patriotische Metallsammlung" naređivali su rekvizicije svih metalnih predmeta za vojne potrebe.

PODACI O ZVONU

Na temelju tih ratnih odluka otuđeno je i zvono iz ližnjanske crkve. U

Osiijeku 1937. Ližnjancin Josko Defrančeski, hrvatski novinar, publicist i književnik, daje tiskati biografsku knjigu "C. i kr. ratni logori 1914. - 1918.". Knjiga je prvi cjelovit prikaz stradanja civila koje su tijekom Prvoga svjetskog rata austrougarske vlasti iz Južne Istre izgnale u sela u Mađarskoj, Moravskoj i Češkoj te u logore u Austriji. Detaljno i emotivno opisuje grubo skidanje ližnjanskog zvona sredinom svibnja 1915. godine.

Zbunjuje činjenica da su pregled zvona južne Istre napisala dva cijenjena istraživača s početka 20. stoljeća, Schiavuzzi i Gnirs.

Katalog zvona Schiavuzzi iz 1905. godine ne navodi ližnjansko zvono, dok Gnirs iz 1917. godine detaljno opisuje ližnjansko zvono.

Liječnik i arheolog Bernardo Schiavuzzi, rođen u Piranu 1. ožujka 1849., umro u Puli 27. travnja 1929., jedan je od osnivača i prvi ravnatelj Gradskoga muzeja u Puli, a poslije i Arheološkoga muzeja Istre. U svom djelu "Leggende e sigle sopra vecchie campane del territorio di Pola", Schiavuzzi ne spominje postojanje ližnjanskoga zvona iz 1411. godine.

No, zato zvono spominje povjesničar, arheolog i konzervator Anton Gnirs (Žatec, Češka, 18. 1. 1873. – Loket, Češka, 10.

12. 1933.). U Pulu je došao 1899. i radio kao profesor u njemačkoj gimnaziji. Od 1912. do 1918. pokrajinski je konzervator za austrijsko primorje i Kranjsku te je 1917. godine izdao katalog vrijednih umjetnina na tome zemljopisnom području pod nazivom "Alte und neue Kirchenglocken". U tom katalogu spominje se ližnjansko zvono sa specificiranim dimenzijama, što je ključni dokaz o vlasništvu i pripadanju zvona župi Ližnjan.

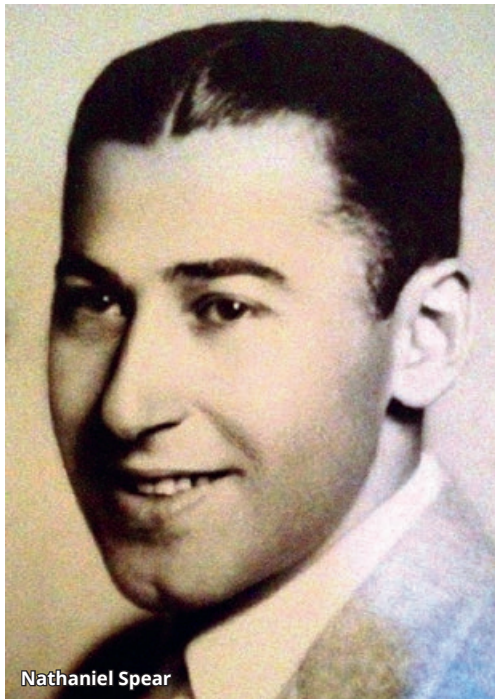

Zvono iz Ližnjana 1411.

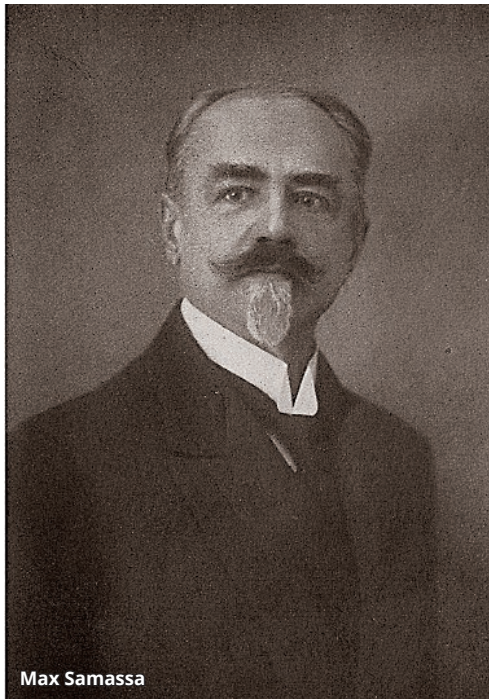

Crkva sv. Martina 1879.

Nakon otkrića kako je otuđeno zvono dospjelo od Ližnjana do New Yorka, župa Ližnjan uz potporu Općine Ližnjan pokrenula je inicijativu za restituciju kulturnog dobra u Hrvatsku, odnosno da se zvono vrati tamo gdje pripada - u crkvu svetoga Martina u Ližnjanu. Mještani Ližnjana vjeruju u sretan ishod ove zanimljive priče.

Nathaniel Spear

Max Samassa

Anton Gnirs

U cijelu priču upliće se i Max Samassa, poduzetnik (Ljubljana, 7. travnja 1862. - Beč, 30. lipnja 1945.), rođen u poznatoj ljubljanskoj poduzetničkoj obitelji. Godine 1892. preuzeo je rukovođenje ljevaonicom zvona u Ljubljani, a 1900. proširio je poslovni odnos s trgovačkom i vojnom mornaricom. Godine 1907. izgrađena je nova ljevaonica metala u Ljubljani koja je udovoljavala najsvremenijim zahtjevima, kao i mala željezna ljevaonica za specijalno lijevanje, osobito bitna za ovu priču. Godine 1908. Samassa je kupio još jednu ljevaonicu zvona: Hilzer u mjestu Wiener Neustadt, čime je njegova tvrtka postala lider u ovoj grani poslovanja u Habsburškoj monarhiji. Stupanjem na snagu Naredbe o prikupljanju metala, u ljevaonicu Samassa počela su pristizati zvona i drugi metalni proizvodi iz područja Istre, Dalmacije i Slovenije te su taljeni za vojne potrebe. Tako se u ljevaonici našlo i ližnjansko zvono, koje je u posljednji trenutak zbog svoje umjetničke vrijednosti, zahvaljujući Gnirsu (ovog puta u ulozi direktora konzervatorskog odjela), spašeno od taljenja. Početkom 1919. godine, kad je raspadom Habsburške monarhije Slovenija ušla u Kraljevinu SHS, Samassova ljevaonica u Ljubljani otišla je u stečaj te je pripala Jadranskoj banci. Samassa se opredijelio za boravak u Austriji te nastavlja s radom u već spomenutom Wiener Neustadtu, gdje se 1931. počeo baviti i trgovinom. Ližnjansko zvono malih di-

Na zvonu su jasni podaci da je 1411. godine izliveno u poznatoj ljevaonici majstora Marka u Veneciji.

menzija i težine te velike kolekcionarske vrijednosti bilo je moguće Samassi prebaciti u Austriju i postalo je poželjno za prodaju, osobito za osobu čija je tvrtka završila u stečaju.

DONACIJA MUZEJU METROPOLITAN

U Austriji se Samassa susreće s Nathanielom Spearom, Jr. (Plymouth, Ohio, 29. studenoga 1896. - New York, 5. siječnja 1988.), bogatim trgovcem namještajem, arheologom i kolekcionarom antikviteti, osobito zvona. Prema članku iz New York Timesa od 4. travnja 1938., posjedovao je bogatu zbirku od 885 zvona iz svih razdoblja. Godine 1978. napisao je knjigu "Blago arheoloških zvona" (A Treasury of Archaeological Bells, Hastings House: 1978.).

Spear je bio umjetnički kolekcionar, ali je u kasnijem razdoblju često darivao muzejima umjetničke predmete; stoga je donacija ližnjanskoga zvona Metropolitanu muzeju 1980. godine bio jedan od uobičajenih poteza donatora Speara.

Prema podacima autorice muzejskoga kataloga Carmen Gomez-Moreno, ližnjansko zvono teško je 59 kilograma, visoko 58 centimetara i promjera 42 centimetra. U katalogu [https://www.](https://www.metmuseum.org/art/collection/search/466064)

Krajem 1937. ili početkom 1938. godine Ližnjanac Josko Defrančeski odlazi u Argentinu na mjesto "referenta za štampu" Poslanstva Kraljevine Jugoslavije u Buenos Airesu. Ondje već od 17. veljače 1938. uređuje *Našu slogu*, "glasilo jugoslovenskih iseljenika u državama Južne Amerike". Riječ je o listu čija je svrha bila da postane krovna tiskovina iseljenika iz svih dijelova tadašnje Kraljevine u svim državama Južne Amerike.

Prema jedinoj živućoj članici njegove uže obitelji, Josko Defrančeski nestao je sredinom 1970-ih, u vrijeme kada se u Argentini događa ono što je vojna hunta eufemistički zvala *Procesom nacionalne reorganizacije*, a što je poznatije pod nazivom *Prljavi rat*.

[metmuseum.org/art/collection/search/466064](https://www.metmuseum.org/art/collection/search/466064) također piše da je zvono darovao Metropolitanu muzeju 1980. godine kolekcionar Nathaniel Spear Jr., gdje je registrirano pod brojem 1980.542. ■

ENG Nathaniel Spear was a collector that later in life was wont to donate artefacts to museums; one such bestowal typical of Spear was that of the Master Marcus church bell from Ližnjan he entrusted to the Metropolitan Museum in 1980. When the full provenance of the misappropriated bell, cast in Venice in 1411—from Ližnjan in Istria County to New York by way of the Samassa Bell Foundry—was revealed, the parish in Ližnjan, with the support of the municipal government, launched an initiative to restore this cultural property to Croatia and return it to its proper home, the church dedicated to St Martin in Ližnjan. The residents of Ližnjan are confident that this fascinating story will have a happy epilogue.

Glazba ne poznaje granice

Josipa Čenića, jednog od osnivača nadaleko poznatih *Dubrovačkih kavaljera*, život je iz rodnoga Trstenog odveo u Beč. Ove godine bend slavi 35. godišnjicu svog postojanja, a Josip je postao i počasni član Hrvatskog centra u Beču u povodu svoga 60. rođendana.

Tekst: **Josip Čenić**

U Dubrovniku je 1984. bio hit da bendovi imaju po dva vokalna solista od kojih nijedan nije ništa svirao. Josip Čenić i Marko Majkovića dolaze na ideju da uz Josipovu gitaru i Markove klavijature uzmu još četvoricu glazbenika. Zamisao je bila da se pokušaju pronaći solidni glazbenici koji uz to i pjevaju. I tako su se okupili Romano Jukas na bas gitari, Dubravko Bautović na klavijaturama, Matko Dišipulo na solo gitari, Mladen Vučić za bubnjevima te Josip i Marko.

U to doba razmišljalo se o imenu benda da bi konačan naziv, prema ideji Feđe Šehovića, dubrovačkog pisca i pjesnika, bilo ime "Dubrovački kavaljeri".

Prvi angažman bio je 30. siječnja 1985. u hotelu "Teuta" u Risnu (Crna Gora), a već nakon par dana uslijedio je i prvi festivalski nastup na "Karneval festu" u Cavtatu, gdje su Kavaljeri nastupili s vlastitom kompozicijom "Maska".

Od travnja 1985. "Dubrovački kavaljeri" nastupaju na Atlasovu brodu "Ambasador", koji plovi na kružnim putovanjima po Jadranu i Sredozemlju. Novi sastav benda iskristalizirao se početkom listopada. Bas gitarist je Mišo Kesovija, bubnar Mladen Špilj, a klavijaturist Igor Merčep. Grupa intenzivno radi na pri-

Prve probe grupe počele su početkom 1985. u hotelu Sumratin.

Vježbalo se svakog dana po 12 sati i već nakon dvadesetak dana uslijedila je prva svirka u hotelu "Park" u Dubrovniku.

premama svoga prvog materijala, koji je sniman početkom 1986. u tada poznatome studiju "SIM" u Zagrebu. Na žalost, materijal nije nikada ugledao svjetlost dana i nije nikada dan u prodaju.

Grupa se prijavljuje na festival "Uskrs fest" 1986. u Zagrebu, gdje osvaja prvo mjesto s pjesmom "Molitva grešnika".

Ljetnu sezonu grupa radi na novootvorenoj terasi "Vrtova sunca" u Orašcu pokraj Dubrovnika, a najesen Mar-

ko rasformira bend pa sljedećih godina "Dubrovački kavaljeri" nastupaju kao duo (Josip i Marko).

Dobivaju ponudu od RTV Priština za snimanje četrdesetminutnoga novogodišnjeg programa u Peći.

Redaju se nastupi na reprezentativnim mjestima u Austriji, primjerice na poznatom "Balu gradišćanskih Hrvata"; na manifestaciji "Snaga manjina" u poznatom klubu "Roter Engel", kao prvi

Hrvati koji su dobili šansu za nastup u tom lokalnu. Godine 1988. potporu Kavaljerima pruža Josipov rođak Stipe Zarić, inače jedan od najboljih klavijaturista i producenata u to doba u Austriji. Stipe ih upoznaje s Frenkijem Bareličem, menadžerom i glazbenikom iz Gradišća, koji angažira Kavaljere za mnogobrojne nastupe po cijeloj Austriji.

Josip piše pjesmu "Kada su zaspale rose", koju snimaju s Meri Cetinić u splitskom studiju.

Na tekst Paole Dražić-Zekić nastaje pjesma "Tajnovita dama" koju Kavaljeri šalju na "Karneval Fest", ali je cavtatski žiri zbog nepoznatih razloga ne uzima. Na nagovor Akila Kocija iz RTV Prištine, Marko pjesmu šalje na festival "Prirenski ljljan", gdje osvaja prvo mjesto.

Snimaju se spotovi za RTV Priština i prvi put za austrijski ORF. Krajem 1988. "Dubrovački kavaljeri" definitivno se sele u Beč, gdje i danas žive.

PRESELJENJE U BEČ

Početkom Domovinskog rata Josip i Marko žele se vratiti u Hrvatsku, ali im se daje do znanja da su potrebni vani. Organiziraju se dobrotvorni koncerti, nastupi na manifestacijama "Nachbar in Not", skupljanje pomoći, lijekova. Marko tijekom rata prevozi kamionom pomoć iz Austrije po cijeloj Hrvatskoj. Josip piše pjesmu "Jedna je Hrvatska", koju na "Splitskom festivalu" izvodi Vera Svoboda, a pjeva se po cijelome svijetu.

Marko je već pomalo zasićen svirkom u dvojicu, a zajedno s gradišćanskim Hrvatima bori se da se tradicionalnom balu u "Park Hotel Schönbrunn" vrati stari sjaj. Tako se uz dogovor s organizatorom realizirala ideja da na sljedećem balu u velikoj dvorani nastupe "Dubrovački kavaljeri". Josip i Marko ponovno skupljaju bend te u rujnu 1994. počinju pripreme i probe u novom sastavu. Uz Josipa i Marka u bendu su blizanci Slomo; bas gitarist Zoran i bubnjar Goran, Milo Krilanović na klavijaturama i Siniša Štork na gitari. Prvi nastup grupe bio je 21. siječnja 1995. na "Balu gradišćanskih Hrvata". Redaju se svirke po Austriji i Njemačkoj i u tom sastavu bend ostaje do 1997. godine.

Milo Krilanović završava Konzerva-

Josip Čenić postao je počasni član Hrvatskog centra gradišćanskih Hrvata u Beču

Na doček Nove 1988. godine dolaze "Dubrovački kavaljeri" prvi put svirati u bečki "Restaurant Don Giovanni". Upoznavanjem velikog broja hrvatskih ugostitelja i poslovnih ljudi te gradišćanskih Hrvata počinje se razmišljati o životu između Dubrovnika i Beča. Zamisao je bila da se zime provode u Beču, a ljeta u Dubrovniku.

torij i seli se u Zagreb, a nakon godinu dana putovanja na relaciji Zagreb – Beč, odlazi 1999. iz benda i na njegovo mjesto dolazi Martina Mazanik.

Nakon puno godina "Dubrovački kavaljeri" 2002. održavaju dva koncerta u svome rodnom Dubrovniku, uz pomoć Maje Mozare i Hrvatske matice iseljenika - Dubrovnik.

Priredjuju koncert i u Dobroti, za Hrvate u Boki kotorskoj.

Odmah u novoj 2003. godini ponovno novost u grupi: Marko na mjesto klavijaturista dovodi vrsnog klavirista Dina Rešidbegovića, dok Tina uz flaute i udaraljke dobiva svoj dio pjevačkog programa. U ovom sastavu Kavaljeri imaju početkom 2003. veliki broj nastupa na balkskoj sezoni u Beču i Austriji te također prvi put nastupaju na već tradicionalnom "Hrvatskom balu" u "Hübner Salonu".

Jedan vrlo zapažen nastup, opet u organizaciji Maje Mozare i Hrvatske matice iseljenika iz Dubrovnika, bio je u mjestu Mundimitru u pokrajini Molise,

uz svetkovinu i festu moliških Hrvata i promociju njihova pravopisa i rječnika.

Ponovno izmjene u bendu: Dino Rašidbegović završava studije i vraća se u rodno Sarajevo, a na njegovo mjesto dolazi čovjek iz prve postave Kavaljera, gitarist Matko Dišipulo, u Austriji poznat kao američki rock-izvođač Matt Domain.

Uz pomoć Hrvatsko-gradišćanskoga kulturnog društva Beč, Matice hrvatskih iseljenika - Dubrovnik te Poglavarstva grada Dubrovnika priređena su dva nastupa u povodu dvadeset godina postojanja. Prvi koncert i zabava u Beču održani su 3. prosinca, a drugi u tvrđavi "Revelin" u rodnome Dubrovniku 10. prosinca 2005. godine.

I tako, da više ne nabrajamo, trajemo 35 godina! ■

ENG Josip Čenić is one of the founders of the celebrated Dubrovački Kavaljeri ensemble. A native of the village of Trsteno, he is now a resident of the Austrian capital of Vienna. This year the band is celebrating its 35th anniversary and Josip has been awarded an honorary membership of the Croatian Centre in Vienna on the occasion of his 60th birthday.

Život na rubu

Šolta uživa sve prednosti i mane svoga rubnog položaja. Biti na rubu znači biti manje izložen pogledima, pa tako i onima neprijateljskih namjera. Tu prednost Šolte iskoristili su kako bjegunci pred barbarima iz antičke Salone, tako kasnije i izbjeglice pred Turcima.

Piše: **Marin Knezović**

Šolta je bila sigurno mjesto već u pretpovijesno doba, o čemu svjedoče mnogobrojne gradine opasane koncentričnim bedemima građenim tehnikom suhozida. Čini se da su malobrojni stanovnici iz razdoblja neolita živjeli u velikim gripinama, čiji su ostaci do danas sačuvani. I zemljopisni termin gripina sačuvan je na Šolti u značenju "gomila". Tu bi se drevno stanovništvo sa svojim ovacama i kozama stisnulo čekajući prolazak nevolje. Čak i u mirnim razdobljima Šolta je bila utočište. O ovom otoku, kao duhovnom utočištu kasne antike, svjedoče mnogobrojne ranokršćanske crkve nastale u ozračju obližnjega velikoga salonitanskoga vjerskog središta.

DUHOVNO UTOČIŠTE

Otok Šoltu u antici prvi spominje grčki geograf Pseudoskilaks (IV. st. pr. n.e.) pod nazivom Πλύντα (Olynta), a rimski pisci kao Solenta. Značenje imena bio

je naziv za nedozrelu smokvu. U okolini Donjeg Sela, na Rogaču u predjelu Banje, Gornjem Selu (Starine) i u nečujamskoj uvalici Piškera rimski car Dioklecijan imao je svoj ribnjak 295. godine, čiji se ostaci danas samo naziru pod morem. No, prve legende su povezane s Ilirima, čija je kraljica Teuta imala dvo-

Ako se želi doći do pravih rubnih područja najvećega dalmatinskoga grada Splita, treba krenuti preko mora i doći do otoka Šolte.

Na drugoj strani rubnost znači i život mimo glavnih gospodarskih i kulturnih tokova. Tu obično neželjenu poziciju jasno određuje tradicionalno, podsmješljivo splitsko "prokletstvo": "Dabogda te Šolta dopala!"

rac iznad uvala Senjska, na južnoj strani otoka, čiji su ostaci još vidljivi.

Kraj antičkog razdoblja znači i veliku promjenu otočnog stanovništva. Premda kroničar srednjovjekovnog Splita, Toma Arhiđakon priča o Šolti kao zaklonu romanskog stanovništva pred barbarima, a otočno nazivlje svjedoči kako je Šolta rano slavenizirana, pohrvaćena.

Srednjovjekovna Šolta nepovjerljiva je prema moru i obali. Njezina su naselja skrivena u unutrašnjosti oko dugačkoga plodnog polja. Napadi gusara, poput onoga omškog kneza Osora u lipnju 1240. godine kada su gusari zapalili crkvu sv. Stjepana u Grohotama, pokazivali su kako je strah od mora i posebno onog što s mora dolazi bio utemeljen.

Srednji vijek je i početak uske veze Splita i Šolte, veze koja je bila kao i svaaka dugotrajna veza, često napeta, neravnopravna, no u konačnici teško raskidiva. Poznato je da u X. ili XI. stoljeću splitska općina ustupa posjede benediktincima na ovom otoku. Oni su u tim i kasnijim stoljećima sagradili na Šolti nekoliko sakralnih i samostanskih

**Pred Šoltom je bila sjajna
budućnost, no 1962. pripala je
Općini Split te je pritom opet
došlo do stagnacije otoka.
Nakon Domovinskog rata
Šolta opet ima svoju općinu sa
sjedištem u Grohotama.**

zdanja, koja su ostavila trag u imenima: Stomorin pokraj G. Sela, Supetar u Nečujmu te Stipanska na istoimenome otočiću. Najvažniji je, čini se, bio samostan u Stomorini, a svi su potpadali pod benediktinski samostan sv. Stjepana u Splitu. Početkom XV. stoljeća benediktinci su nestali s otoka.

Šolta, premda navodno siromašna, nosi Splitu žito, vino, ulje, stoku. To je doslovno otok meda, posebno onog cvata ružmarina. Tu nije kraj šoltanskih darova. Tu je i drvo, a posebno vapno. Mnogobrojne vapnarice bez prestanka gore kako bi dale potrebno vezivo splitskoj gotici, renesansi i baroku. Konačno, Šolta Splićanima predstavlja skrovište od životnih potresa i dnevnog jadanja, kao u slučaju Marka Marulića.

Kako to obično biva u odnosu prema onima od kojih imamo najviše koristi, Split se prema Šolti odnosio kao prema nečemu što mu je dano "na volju", nečemu što je doduše korisno, ali

prema gordom gradu manje vrijedno. Split iz Šolte nastoji izvući što više, a uvrijeđeni Šoltani nastoje mu dati što manje. Tako će se stoljećima splitski pobirači prinosa i šoltanski težaci igrati igre mačke i miša. Predgrađa su dio identiteta svakoga grada. To posebno vrijedi za Split. Poluseoska naselja, oko zidina Dioklecijanove palače, Veli Varoš, Dobri, Manuš i Lučac, više su odredila karakter grada i njegovih stanovnika nego urbanim potrebama prilagođene ruševine carskih odaja.

Stalne provale Turaka u XVI. st. prisilili su stanovništvo, mahom iz splitske i trogirske zagore, da potraže utočište na Šolti. Tada su nastali Gornje Poje i zaseoci pokraj Sv. Jele, u Studencu i Dugotinji. Raseljavanjem tih zaselaka nastalo je današnje Donje Selo. Srednje Selo osnovali su stanovnici susjednih Grohota. Primorska naselja mnogo su mlađa. Maslinica je nastala od naselje-

**Šoltanski iseljenici nisu samo
sudjelovali u otkupu otočnog
zemljišta, nego na Šolti grade
i školske zgrade, cisterne i sl.
Svi dalmatinski otoci dijele
iskustvo iseljavanja, no u
slučaju Šolte ono je u jednom
trenutku postalo drastično.**

nih kolona na imanju plemića Marchi početkom XVIII. stoljeća, Stomorska u XVII. stoljeću od doseljenog roda Bučića, koji su se naselili kao brodograditelji iz Hvara i Novakovića iz Tugara, a došli su kao koloni na posjede filipina koji su također imali velike i prostrane posjede na otoku (usp. toponim Filipinsko). Gornja Krušica naseljena je u drugoj polovici XVIII. stoljeća, dok se luka Rogač počinje naseljavati početkom XIX. stoljeća.

PREDGRAĐE SPLITA

Krajem srednjeg vijeka otok počinje moru pružati svoja ticala. Pri tome je krajnje oprezan. Kuća na obali može biti mjesto stanovanja, središte gospodarskih aktivnosti, ali je ponajprije utvrda. Konačno, nikada se nije znalo kada bi mogli navaliti ulcinjski gusari. To ipak ne znači kako i sami stanovnici Šolte nisu bili skloni izvlačenju koristi od morskih pljački. Tako su Šoltani bili revni poma-gači senjskih uskoka. Doba pomorskih predatora završava tek početkom 19. st.

Stvari na Šolti sporo se mijenjaju, no u doba austrijske vlasti ipak se pokreću. U prvoj polovici 19. st. svijet je prepoznao neobično obilježje jedne dalmatinske biljke, dalmatinskog buhača. Pokazalo se da cvjetni buhačev prah ubija 75% poznatih kukaca. Taj prirodni insekticid stekao je veliku popularnost diljem svijeta, a Šolta je postala njegov važan proizvođač. Golemo habsbur-

ško carstvo potencijalno je veliko tržište za dalmatinska vina, pa tako i ona šoltanska. Konačno, Šolta je dom sorte grožđa Dobričić, zajedničkog pretka Plavca malog i kalifornijskog Zinfandela. Neuspjela politika približavanja Austro-Ugarske Italiji, koja je otvorila vrata dvojne monarhije jeftinim talijanskim vinima, skupo je koštala dalmatinske vinogradare, pa tako i one šoltanske. S time povezano gospodarsko propadanje otoka potaknulo je, kao i u ostatku Dalmacije, masovno iseljavanje u prekomorske krajeve.

U slučaju Šolte bolest vinove loze, filoksera, nije bila jedini razlog iseljavanja. Šoltani su nastojali u dalekim krajevima steći novac kojim bi se oslobodili feudalne ovisnosti o gradu Splitu, točnije od njega otkupili zemljište svog otoka. Godine 1905. Šoltani i Split sklopili su ugovor o prodaji 5.000 hektara otočnog zemljišta otočanima. Unatoč tome, još dugo vremena Šoltani nisu zaboravljali nasilja splitskih utjerivača davanja za zemljište – tzv. sagunara.

Za vrijeme Drugog svjetskog rata, pred prodiranjem Nijemaca u razdoblju poslije kapitulacije Italije, ovaj antifašistički otok gotovo su posve napustili njegovi stanovnici. Šolta je neko vrijeme bila potpuno prazna, otok je napustilo 1.800 ljudi i otišlo u izbjeglištvo u kamp u El Shattu u Egiptu. Godine 1946. stanovništvo se počelo vraćati na otok i ulagani su veliki naponi da se život vrati u normalu. Općina Šolta opet je us-

postavljena 1952. – izgradile su se ceste, otok je započeo s elektrifikacijom, izgrađene su škola i zdravstvena jedinica, kupljena su dva autobusa u svrhu povezivanja svih mjesta na otoku. Nakon 1953. osnovane su dvije tvrtke, prva koja je upravljala s više smještajnih kapaciteta nego što ih je danas na otoku i druga, "Jugoplastika", u to vrijeme jedna od najvećih tvornica u bivšoj Jugoslaviji za proizvodnju igračaka. Na Šolti je imala tvornicu koja je zapošljavala većinu lokalnog stanovništva.

Svoj rubni položaj Šolta zadržava i poslije Drugog svjetskog rata unatoč

površnim pokušajima industrijalizacije. Na kraju, biti na periferiji ne znači nešto nužno loše. Iz nje se vide mnoge stvari koje je nemoguće sagledati iz središta. Često se tu naziru pojave koje su zapravo jedine zaista važne kao što su unutarnji mir i uravnotežen suživot s okolišem. Takve se stvari u 21. stoljeću osobito cijene, a toga Šolta ima u obilju. ■

ENG Šolta has been a safe haven as far back as the prehistoric period, as borne out by the many hillfort settlements encircled with concentric drystone walls. The first mention of the island we know of is from the antique period: a fourth century BCE Greek geography by Pseudo-Skylax mentions it as Ὀλύντα (Olynta), and it is referred to by the Romans as Solenta. The name denotes an unripe fig. In the sixteenth century frequent incursions by the Turks saw the residents of the hinterland facing Split and Trogir seek refuge on the island. The medieval period in general saw the first strong links set up between Split on the mainland and Šolta. In the first half of the nineteenth century the world learned of the properties of a local plant, the Dalmatian or pyrethrum daisy, known locally as buhač. It turned out that the extracted powder of this flower was lethal to 75 per cent of known insects. This natural insecticide gained massive popularity around the world and Šolta was a major producer. The massive empire controlled by the Habsburgs was a potentially huge market for wines made in the Dalmatia region, including those of Šolta, the home of the Dobričić grape variety, the ancestor of both the southern Croatian Plavac Mali and Californian Zinfandel varieties. During the Second World War, in the period after fascist Italy had capitulated, almost the entire robustly antifascist population of the island fled in the face of advancing German forces. A municipal administration was revived in 1952.

Izvor: TZ Šolta

Sorta grožđa "Dobričić" stara je vinska sorta koja je po mnogim odlikama jedinstvena u Dalmaciji i dozrijeva samo na Šolti. Znalci su potvrdili da je to roditeljska sorta "Plavca malog", jedne od najpoznatijih hrvatskih sorti vina.

Boja vina je iznimno tamnocrvena s ljubičastim odsjajem. Sorta se na otoku uzgaja od antičkih vremena, no širenje se pospješilo njezinom revitalizacijom 2005. Nakon što je gotovo u potpunosti nestala, investicijom i trudom Općine Šolta potaknut je razvoj sorte i nekoliko obitelji posvetilo se proizvodnji vrhunskog vina u ograničenim količinama.

ŠOLTANSKI MED – MED OD SAMONIKLOG RUŽMARINA

Med sa Šolte od samoniklog ružmarina, lokalno zvan Olintio, cijeni se od antičkih vremena. Činjenica da je pčelarstvo i proizvodnja meda jedna od najstarijih šoltanskih tradicija dokazana je osnivanjem prve pčelarske zadruge na Šolti još 1875. godine. Za vrijeme francuske vladavine posebno povjerenstvo koje se bavilo evaluacijom meda potvrdilo je kvalitetu šoltanskog meda kao najboljeg ne samo na ovim prostorima, nego u cijeloj Europi!

Nakon što je šoltanski med osvojio medalju u Bratislavi, spomenut je i u talijanskom časopisu *Unita Catolica* te nakon Drugog svjetskog rata u knjizi "Il Miele", objavljenoj u Italiji, naglašeno je kako je šoltanski med zbog svojih kvaliteta jedan od triju najboljih vrsta na svijetu.

MASLINE I MASLINOVO ULJE – OBLICA I LEVATINKA – AUTENTIČNE SORTE OD KOJIH SE DOBIVA "TEKUĆE ZLATO"

Za razliku od drugih mjesta gdje se maslinici nalaze na velikim površinama i masline se beru strojevima, na Šolti se berba maslina obavlja ručno svake godine početkom studenoga, u idiličnim malim obiteljskim maslinicima, razasutima na više lokacija. Na Šolti ima oko 100.000 stabala maslina, no samo po-

Baština i sadašnjost autentičnih otočnih raznolikosti

Vino, ulje i med, tri poznata pojma vezana uz civilizacijski razvoj čovječanstva, na Šolti pokazuju samo sebi svojstveno lice.

lovina stabala je kultivirana i njihov prinos se koristi za proizvodnju ulja.

Postoje dvije sorte maslina na Šolti – *Levatinka* i *Oblica*. *Oblica* je bila prihvaćena i raširena na Šolti do sredine 20. stoljeća. Tada su stručnjaci počeli poticati uzgoj izvorne šoltanske sorte *Levatinka*, još zvane i Šoltanka, kojoj je potrebno navodnjeno tlo te se danas može naći samo u južnoj Dalmaciji, većinom na Šolti.

Maslinarstvo je vrlo brzo postalo popularno na Šolti ne samo za lokalno stanovništvo, već i za vlasnike kuća za odmor, koji uživaju u bavljenju tom granom poljoprivrede.

I nije samo naziv "tekuće zlato" sa Šolte, već iz godine u godinu šoltansko ulje na nacionalnoj razini i međunarodnoj razini osvaja zlatne medalje kao najbolje ulje. Šoltansko maslinovo ulje svojom vrsnošću i posebnošću priznato je od Europske komisije. Nakon procedure na europskoj razini, objavom ured-

be Europske komisije naziv Šoltansko maslinovo ulje upisuje se u registar zaštićenih oznaka izvornosti i zaštićenih oznaka zemljopisnog podrijetla. Maslinovo ulje koje proizvodi udruga Zlatna Šoltanka nagrađeno je zlatnim medaljama za kvalitetu na natjecanju u New Yorku 2017. godine, a na istom natjecanju 2019. i 2020. godine dobilo je nagradu "Best in class" kao najbolje ekološko, monosortno, medium maslinovo ulje na svijetu. ■

ENG The Dobričić wine grape is an ancient grape variety of the southern Dalmatia region, grown only on the island of Šolta with many unique characteristics. It has been grown since antiquity. Another local product of Šolta, honey derived from the local wild rosemary and known locally as Olintio, has also been celebrated since antiquity. That honey making and beekeeping are one of the oldest living traditions on this Croatian island is evident from the fact that the first beekeeping association was set up here back in 1875. The olive oil made on Šolta is also known for its excellence and distinct qualities, recognised by the European Commission. This year it won a global best in class award as an ecological, monovarietal, medium intensity olive oil.

Dani Eugena Buktenice 2019 - Park dvorca Martinis Marchi Maslinica

Otok bez grada

Za razliku od susjednih dalmatinskih otoka, Šolta je svoja starija naselja razmjestila po unutrašnjosti otoka uz prisojne rubove plodnoga polja, zaklonjena pogledu s mora, kojim su u prošlosti krstarile otočanima nepoćudne lađe, najčešće gusarske. Stanovnici Šolte kažu za sebe Soltdhanin, Šoltđanka i u množini Šoltanani. Upravo migracije stanovništva na Šoltu u posljednja četiri stoljeća lako mogu objasniti šaroliku sliku šoltanskih govora.

Izvor: TZ Šolta

Kršćanstvo se počinje širiti na otoku početkom 4. st., o čemu svjedoče ostaci bazilike i sarkofaga do crkve sv. Stjepana u Grohotama, najvećem i najvažnijem selu, kako tijekom povijesti tako i danas. U doba nastanka starokršćanske bazilike u Grohotama u ovim je krajevima tekao živ proces kristijanizacije pod bizantskim vrhovništvom i pod patronatom solinskoga crkvenog sjedišta. Ta starokršćanska grohotska crkva nalazi se na predjelu Mirje (od lat. murus - zid), koji svojim arheološkim sadržajem upućuje na nekadašnje romansko-hrvatsko zajedništvo, kao i ime toga pre-

Grohote, Šolta

djela svojim fonetskim prilagodbama /u > y > i/. Istraživanja su pokazala da je riječ o većoj, jednobrodnoj starokršćanskoj bazilici longitudinalnog tlocrta s kasnije pridodanim nartekсом na zapadnoj strani i aneksima uz sjeverni i južni vanjski zid bazilike.

Kada su 614. god. Avari opustošili Salonu, glavni grad provincije Dalmacije, stanovnici su prebjegli na Šoltu, koja je bila najbliže i sigurno utočište.

Dolaskom Hrvata koji otok nazivaju Sulet ostvarena je biološka, jezična i konfesijska simbioza sa starosjediocima. Dio zajedničkoga romansko-hrvatskog prožimanja ogleda se u starijoj šoltanskoj toponimiji.

Prve kule za obranu izgrađene su na otoku u 15. stoljeću za vrijeme mletačkih borbi protiv Turaka. Jedna takva kula u Grohotama je obnovljena te danas postoji kao administrativno središte Općine Šolta.

UDRUGE SLJEDNICE BRATOVŠTINA

Osvrnemo li se na pisane izvore vezane uz stanovništvo otoka Šolte do danas, uvidjet ćemo kako su Šoltani imali potrebu za zajedništvom od davnina do danas, uviđajući i osjećajući važnost suradnje i međusobne interakcije. Vjerojatno je potreba za udruživanjem nastala zbog života u specifičnoj sredini jer na škrtoj otočnoj zemlji jedino su udruženi, živeći zajedno, surađujući, družeći se i podupirući mogli opstati.

Procesija na Veliku Gospu

Tijekom posljednjih stoljeća nailazimo na prva zabilježena udruženja stanovništva otoka Šolte, poznata kao bratovštine. Bratovštine su bile udruge stanovništva vezane uza župu kojoj su pripadali. U sačuvanom pravilniku iz 1561. postojala je najveća otočna Bratovština sv. Stjepana, koja je djelovala u Grohotama, a uz nju su zabilježene još četiri. Dva stoljeća kasnije spominje se Bratovština sv. Ivana Krstitelja u Gornjem Selu i bratovštine u ostalim mjestima. Uloga tadašnjih bratovština, strukturom sličnih današnjim udrugama, ogledala se u uzdržavanju crkve, bratske imovine, vjerskom i moralnom odgoju te skrbi za članove bratovština. Bratovštine su imale ponajprije društve-

nu konotaciju i ustroj. Prestaju s djelovanjem krajem Drugoga svjetskog rata kada su Šoltani iseljeni s otoka zbog njemačke okupacije. Nakon povratka stanovništva krenula je i obnova otoka, no zbog tadašnjeg režima marginalizirana je nekadašnja uloga crkve i bratovštine nisu postojale kao takve. Krajem devedesetih godina prošlog stoljeća, nakon donošenja Zakona o udrugama, bratovštine su registrirane kao udruge, no njihovo djelovanje i ustroj nemaju puno zajedničkog s ondašnjim župnim bratovštinama. Danas se uglavnom bave rješavanjem vlasničkih odnosa posjeda koji su nekada bili u vlasništvu starih bratovština, štjujući i dalje svoje zaštitnike i organizirajući u duhu tradicije pučke fešte te njegujući stare pučke i vjerske običaje.

Najstarija udruga na otoku djeluje unazad gotovo 100 godina. ŠGZ Olinta okuplja gotovo cijelo stoljeće otočane, popularno zvane *glazbari*, koji su neizostavni dio života Šoltana za vrijeme kulturnih ljeta, pogreba, praznika.

Na Šolti djeluje od daleke 1922. godine i Lovačka udruga Šolta, od 1974. Dobrovoljno vatrogasno društvo Šolta, okupljajući veliki broj volontera, a od sedamdesetih u šoltanskim mjestima uz more djeluju, potaknuta dugom pomorsko-ribolovnom tradicijom i održavanjem reda u lučicama, sportsko-ribolovna društva. Od 1998. do danas djeluje KUD Šolta koji njeguje folklorne običaje i tradiciju otoka.

Koncert

Podravska Pisanica od srca, Grohote

Ističe se i Udruga Rusmarin koja djeluje više od dvadeset godina svojim humanitarnim i kulturno-zabavnim programom njegujući otočnu tradiciju, Amatersko kazalište Sulet, Udruga Šolta art i Šoltanski trudi.

Osim u udrugama, koje okupljaju otočnu zajednicu, i bratovštinama koje su okupljale stoljećima otočane, knjižnica kao centar društvenog života i centar kulture i informiranja okuplja stanovništvo.

Nastanak narodne knjižnice na Šolti vezan je uz tradiciju otvaranja narodnih čitaonica u mjestima na otoku nakon osnutka Općine Šolta 1952. Bila su to mjesta okupljanja domicilnog stanovništva s ciljem opismenjavanja, edukacije, informiranja i zabave. Čitaonica u Grohotama bila je jedina čitaonica koja je nabavljala i posuđivala knjige. Iz njezina skromnog fonda nastao je temelj buduće knjižnice. Trudom nekoliko pojedinaca koji su bili zaljubljeni u knjigu, a na prijedlog Kulturno-prosvjetnog vijeća 1957., osnovana je Narodna knjižnica i čitaonica koja se nalazila u Domu kulture u Grohotama. Bila je smještena u maloj prostoriji koja je služila kao komunikacija između dviju prostorija – društvene i one namijenjene ŠGZ-u Olin-ta. Društveni prostor korišten je za potrebe čitaonice koja je nudila novine i nekoliko časopisa. U tom prostoru igrale su se društvene igre, pratio TV-program s prvog prijatelja na otoku, aktivno pratio tisak.

Godine 1960. knjižnica biva zatvorena zbog pomanjkanja stručnog kadra i financijskih sredstava. No, šoltanski kulturni entuzijasti iniciraju obnovu rada knjižnice, fond je polako rastao, prostor postao omiljeno okupljalište, a širina djelovanja ogledala se i u radu s turistima. Godine 1965. ima više od 1.000 jedinica. Sedamdesetih je zatvorena, a 1981. započinje njezino kontinuirano djelovanje.

Manifestacija Šoltansko kulturno ljetno održava se u svim mjestima otoka, a osmišljena je s ciljem unapređenja turističke i kulturne ponude.

IZVORNA KULTURNO-UMJETNIČKA BAŠTINA

Šolta je ishodište dalmatinske naivne umjetnosti prema liku i djelu Eugena Buktenice Đenka, njezinu začetniku i najznačajnijem predstavniku na cijelom Sredozemlju. On je stvarao paralelno s glasovitim umjetnicima hlebinske i podravske naive druge generacije te u hrvatskoj naivnoj umjetnosti ostavio neizbrisiv trag. Predsjednik RH Franjo Tuđman postumno ga je odlikovao Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića.

Eugen Buktenica Đenko rođen je u Grohotama 26. 11. 1914. godine, od majke Antice rođene Gomoić (umrla 1934.) i oca Josipa. Kršten je imenom

Eugen jer mu je otac pet godina plovio na brodu *Princ Eugen*. U rodnom Grohotama završio je šestogodišnju pučku školu. Zajedno s majkom i sestrom Marijom Terezom živio je u zajednici s obiteljima svojih stričeva, Antona i Šimuna, koji su se bavili zemljoradnjom i ribarenjem. Otac mu je dosta vremena proveo u Argentini i po svijetu, a nakon povratka iz Argentine zaposlio se u Dubrovniku, gdje je i umro 1936. godine.

Životni suputnici bili su mu motika i veslo, a gajeta *Argentina* koju mu je otac kupio nakon povratka iz Argentine postala mu je drugi dom. U djetinjstvu i u mladosti bio je povučen i dobroćudan, potpuno različit od ostale grohotske djece i mladeži. Jedne godine, prije II. svjetskog rata, Đenko je pomno promatrao poljskog turista-slikara i napajao se čarolijom njegovih boja. No, spomenuti rat priredio mu je, jednako kao i ostalim Šoltanima, velike nevolje. Morao je napustiti rodni prag. Nijemci ga s mnogim Šoltanima krcaju u "vagone smrti". Sretne okolnosti i zauzeće Šoltana u ondašnjoj "vlasti" zadržale su ga u Zagrebu, gdje je prebolio tifus i dočekao kraj rata.

Nakon povratka na Šoltu 1946. počeo je slikati. Najprije olovkom pa tušem i vodenim bojama. Eugenovo zanimanje za slikarstvo zapazio je Filip Dobrošević iz Donjeg Sela, polaznik umjetničke

Knjižnica Grohote

škole. Povezao ga je sa svojim profesorom Antom Kaštelančićem, koji mu daje prve poduke. Eugen je svladao slikarsku tehniku "ulja". Stric Jerolim iz Amerike opskrbljuje ga uljanim bojama i prvim platnima. U selu nije više samo poseban i povučen, sad je i čudak, za mještane, prijatelje i rodbinu. No, Eugen se znao nositi s malomišćanskim mentalitetom i neslaganjem rodbine. Kad su stričevi radili, i on je radio, no kad su se stričevi odmarali, on je slikao.

Njegova posebnost u načinu življenja postaje posebnost i njegova slikarskog sloga. Uz pomoć Seljačke sloga put ga opet vodi u Zagreb gdje upoznaje elitu hrvatske naive: Ivana Generalića, Rabuzina, Bahuneka... Druženje s već afirmiranim slikarima naive nije utjecalo na njegov likovni izričaj. Od mnogobrojnih opasnosti zanata iskrenost i nevinost čuvale su njega i njegov dar čudesnim ogrtačem kojemu ništa, ni u vremenu ni u prostoru, nije moglo naškoditi. Eugena, čudaka, sad prihvaćaju svi, mještani i rodbina. Svi mu se dive jer je postao poslanik svoga roda i svoga škola.

Slikajući pedesetak godina more i cvijeće, do svoje smrti 1997., motive koje je najviše volio prema vlastitim riječima, bez većih kvalitativnih oscilacija i morfoloških pomaka, potvrđuje kako

Ribari nose dupina - Eugen Buktenica, ulje-platno, 1982.

je lijepo rekao don Bezić, autorovu *istinsku bezazlenost*.

Njegov rad nastavio je nećak Vicko Buktenica. Poštujući Eugenovu želju koji mu oporučno ostavlja svoje slike, gradi Spomen dom Eugenu i Galeriju sa stalnim postavom djela obojice umjetnika 2007. godine u Grohotama. Pet godina kasnije Vicko Buktenica osniva i Likovnu udrugu koja nosi Eugenovo ime. U su-

radnji s lokalnom samoupravom, srodnim ustanovama, udrugama i pojedincima organizira izložbe, likovne kolonije, kreativne radionice *Mala škola naive* i godišnju manifestaciju Dani Eugena Buktenice, kojoj se pridružuju i aktualni hlebinski umjetnici, članovi Udruge hlebinskih slikara i kipara naive.

Ta je suradnja blisko spojila dvije regije koje zajedno ispisuju povijest hrvatske naivne umjetnosti na svim razinama. Tako su Općina Šolta i Općina Hlebina prošle godine potpisale Akt o prijateljstvu, a uoči Uskrsa 2019. Koprivničko-križevačka županija i njezina turistička zajednica darovale su otoku Šolti podravsku *Pisanicu od srca* kao potporu zajedničkim projektima i stvaranju tematske kulturne rute *Putovima naive u Hrvata*. ■

Galerija Buktenica, Grohote

ENG Unlike neighbouring islands in the southern Croatian region of Dalmatia, Šolta established its older settlements in the interior of the island along the sun-drenched slopes, hidden from the waters once plied by unwelcome ships, often manned by pirates. In recent centuries they locals established their own fraternities. The island is also a home of naive art in Dalmatia, whose progenitor and most celebrated figure of the form across the breadth of the Mediterranean was painter Eugen Buktenica Đenko. His work was contemporaneous to that of the famed artists of the Hlebina and Podravina naive art groups of the second generation and left a major mark in this art form.

Vrt samoniklih divota

Šolta se ubraja u srednjodalmatinske otoke koji pripadaju tzv. hvarskom smjeru pružanja (zapad - istok). Zahvaljujući svojim prirodnim karakteristikama ovaj otok je pravi mali biser Splitsko-dalmatinske županije, bogat florom i faunom. Oduvijek se smatrao "sjenom" Splita, a simbol otoka je sova koju Šoltani zovu "čuvita".

Tekst: **Darko Mihelj**

Foto: **Dalibor Vladović, Darko Mihelj**

Flora otoka površine 58 km² ima oko 788 vrsta i podvrsta papratnjača i sjemenjača, bilo autohtonih (samonikle vrste – podrijetlom su iz nekog kraja), bilo alohtonih (vrste koje nisu podrijetlom iz nekog kraja, vrlo često one koje se uzgajaju npr. u vrtovima). Taj broj vrsta nije konačan jer još na otoku ima neistraženih lokaliteta.

SAMONIKLE ORHIDEJE ILI KAĆUNI

Samonikle orhideje ili kaćune, koji su svi strogo zaštićeni, naći ćemo na kamenjarskim pašnjacima, u makiji ili u

Četverotočkasti-kaćun - *Orchis quadripunctata*

Bumbarova kokica - *Ophrys fuciflora*

šumovitim predjelima. **Bertolonijeva kokica** je trajnica do 40 centimetara visoka. Cvate u travnju ili svibnju. Često na mjestu napuštenih kultura. Naziv je dobila po Antoniju Bertoloniju, talijanskom liječniku i botaničaru koji se bavio talijanskom florom. **Bumbarova kokica** na stabljici nosi cvat koji se sastoji od 2 do 10 cvjetova. Cvate od travnja do lipnja. **Kokica mušica** ima cvjetove nalik muhi. **Kokica paučica** ima cvjetove nalik paucima. U kasnu jesen i početkom zime iz gomolja se razvijaju listovi, dok se cvjetovi pojavljuju u travnju i svibnju. Raste na otvorenim, sunčanim i suhim travnjacima. Ovaj ka-

Kožasti kaćun - *Orchis coriophora*

ćun je osjetljiva vrsta i ugrožen je zbog fragmentacije (npr. gradnjom autocesta) i gubitka staništa. **Kožasti kaćun** je osjetljiva vrsta koja cvate od svibnja do srpnja. **Rahlocvjetni kaćun**, kako samo ime kaže, ima rahli cvat. Gotovo ugrožen kao i **muški kaćun**, trajnica je koja naraste do 60 cm visine. Cvate od travnja do lipnja. **Kacigasti kaćun** je osjetljiva vrsta. Razlikuje se od ostalih kaćuna zbog listova izraslih iz dva jajolika gomolja koji čine prizemnu rozetu. **Mali kaćun** je zanimljiv zato što ima dva gomolja, od kojih je jedan mlađi, hranjiv, a iz drugoga starijeg izbija stabljika. Gotovo je ugrožen, uglavnom zbog nekontroliranog iskapanja u prošlosti i zbog ljepote svojih cvjetova ili pak upotrebe gomolja za izradu lijekova protiv upala sluznice. **Obojeni mali kaćun** je neobičnog izgleda, raste u grozdovima. Osjetljiva vrsta **finobodljasti kaćun** je zeljasta trajnica, visine do 40 cm. Raši-

Cvjetovi kokica vezani su uz oprašivanje kukcima. Nasljednim promjenama došli su do savršenih "kopija" ženki kukaca – izgledom i mirisom i tako su si osigurali opstanak.

ren je Sredozemljem, u sjeverozapadnoj Africi, južnoj Europi i na Kavkazu. Često raste relativno blizu obale mora. **Grimizni kačun** cvate u travnju i svibnju. **Kratkostrugasti kačun** naraste do 30 cm. Cvate od travnja do lipnja. Ugrožena je vrsta zbog fragmentacije i gubitka staništa. Stanovnik je travnjaka na vapnenačkoj podlozi, kamenitih površina i svijetlih šuma i šikara dalmatinskoga crnog bora. **Trozubi kačun** je osjetljiva vrsta koja naseljava suhe travnjake, rubove šuma i makiju. **Crnocrveni kačun** može cvasti od svibnja do kolovoza na suhim ili vlažnim travnjacima. Ime vrste predstavlja tamnu boju kacige cvijeta jer znači na latinskom spaljen ili nagorio. Osjetljivi četverotočkasti **kačun** ugrožen je fragmentacijom i gubitkom staništa. Dosta je čest i raširen u primorskom dijelu Hrvatske.

ENDEMIČNE, RIJETKE, UGROŽENE I ZAŠTIĆENE BILJNE VRSTE

Endem **jadranska rumenica** je trajnica i gotovo ugrožena. Ovaj polugrm je stanovnik vapnenastih obala jugoistočne Italije i klisuraste obale srednjodalmatinskih otoka (jug Šolte) gdje se nalazi pod utjecajem jakih vjetrova i velike ko-

Gostanka - *Phlomis fruticosa*

ličine soli u društvu s ostalim hazmofitima (biljke koje naseljavaju pukotine stijena). Strogo je zaštićena kao i **srebroliki slak** koji je također gotovo ugrožen. Ova ilirsko-apepinska endemična vrsta je rijetka i reliktna. U Hrvatskoj naseljava obalne klisure. Nizak je vazdazeleni grmić (od 10 do 50 cm) dlakavih i sivopjeljastih listova i eliptično-jajolikih listova. Cvate u svibnju i lipnju. **Primorska ciklama** gotovo je ugrožena i strogo zaštićena vrsta. Voli crnogorične šume, a raste na sjenovitim ili polusjenovitim

Salep je napitak koji se dobiva od gomoljastog korijena kačuna. Korijen se opere, kraće vrijeme prokuha, suši i melje u prah kojem se dodaju mlijeko i šećer. Omiljeni je napitak u Turskoj i arapskim zemljama. U Hrvatskoj su **SVI** kačuni strogo zaštićeni pa ne pokušavajte to raditi od naših kačuna!

Primorska ciklama - *Cyclamen repandum*

Pauk crna udovica - *Latrodectus tredecimguttatus*

Šarena perunika – *Iris variegata*

Trnovita mlječika – *Euphorbia spinosa*

mjestima. Ovu ciklamu nalazimo u južnoj Europi i sjevernoj Africi. Ime vrste *repandum* znači okrenut prema gore ili savijen unatrag (zbog izgleda cvjetova). Za razliku od ostalih vrsta ciklama koje nalazimo u Hrvatskoj, a koje cvatu u kasno ljeto ili jesen, ona cvate u proljeće, od ožujka do svibnja. **Zmijavičica** ili **zmijino zelje** je trajnica iz porodice kozlaca. Jedna je od najsmrdljivijih biljaka na svijetu, a svojim smradom privlači muhe i druge kukce radi oprašivanja. Donji dio biljke nalikuje tijelu zmije. Rasprostranjena je u Sredozemlju od Hrvatske do Grčke te u dijelovima Turske. Dosegne i visinu do metar i pol ili čak dva metra. Cvate od lipnja do srpnja. Strogo zaštićena šarena perunika je gotovo ugrožena, najviše branjem ili iskopavanjem zbog lijepih sjedećih, velikih, dvobojnih cvjetova.

XXXXXXX

Strogo zaštićena i gotovo ugrožena **sivkasta ljubičina** je trajnica koja ima dlakavu stabljiku, u osnovi drvenastu. Može narasti do 80 cm visine. Zbog toga što je pokrivena kratkim bjelkastim dlačicama djeluje sivkasto. Cvjetovi, skupljeni u vršne grozdaste cvatove, mogu biti bijele, ružičaste ili ljubičaste boje. Cvatu od ožujka do svibnja. Često se uzgaja kao

Latinski naziv roda *Orchis* podrijetlom je iz grčkog jezika: zbog oblika gomolja nalik na testise i uporabe pojedinih vrsta kao afrodizijaka. Ime malog kaćuna *morio* upućuje na to da je cvijet sličan luđačkoj košulji.

ukrasna biljka. **Tacetica** ili **višecvjetni sunovrat** gotovo je ugrožena i strogo zaštićena vrsta. Na cvjetnoj stapki može imati i do 12 cvjetova. Cvjetovi su bijele ili žute boje ili dvobojni, lijepog su mirisa. Gotovo je ugrožena i strogo zaštićena **grmolika gostanka** ili **veliki pelin**, vazdazeleni biljka iz porodice usnača. Može narasti i do dva metra visine. Žuti cvjetovi skupljeni u pršljenaste cvatove cvatu tijekom svibnja do srpnja. **Bodljikava veprina** je najmanje zabrinjavajuća vrsta. Na Šolti je zovu "loboda". Ovaj višegodišnji vazdazeleni grm ima zanimljivo građene listove: listovi su zapravo ogranci stabljike, tamnozeleni, kožasti i tvrdi s oštrim šiljkom, dok se na njima nalaze tzv. pravi listovi. Biljka je dvodomna, tj. postoje muške i ženske biljke. Cvate u ožujku i travnju dok jarkocrvene i otrovne bobice - plodovi dozrijevaju u rujnu. Bobice se nalaze na biljci tijekom zime. Raste na sjenovitim mjestima šikara i šuma. Mladi izdanci mogu se iskoristiti za jelo, poput špa-

Šumski tulipan – *Tulipa sylvestris*

roga. Gotovo ugroženi i strogo zaštićeni **divlji tulipan** je trajnica pojedinačnih cvjetova koju nalazimo uz kulture vinograda. Cvate u travnju i svibnju. Na južnom dijelu otoka nalazimo i jedan od najpoznatijih hrvatskih endema, zaštićenu **dubrovačku zečinu**. S obzirom na to da raste na okomitim stijenama uz more, izložena je visokim koncentracijama soli. No, svojom građom izvrsno je prilagođena takvim uvjetima, što je potvrđeno istraživanjima. Biljka ima i veliki antibakterijski potencijal, tj. fitoterapijski potencijal. Dvije mlječike su svojom ljepotom ukras kraja u kome rastu. **Mlječak veliki** ili **Wulfenova mlječika** je snažna trajnica koja može narasti i do 130 cm visine. Ova biljka cvate u veljači i ožujku, a može podnijeti i do -10°C. U Hrvatskoj raste na kamenitim područjima uz obalu Dalmacije i na većini otoka. Inače, ova mlječika se zbog svoje otrovnosti može koristiti i kao otrov za tamnjenje riba. **Trnoviti ušac** je glavočika, jednogodišnja ili dvogodišnja biljka ili kratkoživača trajnica, zeljasta, s trnovitim zaliscima koji okružuju cvjetove. Cvate od svibnja do srpnja na obalnim staništima. Ljekovita je biljka.

Na otoku je zabilježeno 136 vrsta i tri podvrste ptica zahvaljujući tome što postoje mnoga mjesta koja posjećuju ptice močvarice prilikom selidbi. Neke od zanimljivih ptica su sova, močvarica, suri orao i mala čigra.

Biljke iz porodice mahunarki koje pripadaju rodu vija uglavnom su sitne i neugledne biljke. No, iako takve, daju prostoru Sredozemlja upravo onaj mediteranski "štih". Na kamenjarskim pašnjacima nalazimo jednogodišnju ili kratkoživaču **hmeljastu viju** koju Šoltani zovu "ditelina". Sjemenke ove biljke mogu se pržiti i jesti. Biljci odgovara tlo bogato dušikom i raste na raznim staništima. Jako je dobra krmna i medonosna biljka. **Lucerna** je trajnica koja cvate od lipnja do rujna duguljastim grozdastim cvatovima. Dobra je krmna i medonosna biljka. Samonikla dolazi na travnjacima i uz putove. Mladi listovi i vrhovi stabljika su jestivi, a od cvjetnih glavica i listova može se raditi čaj. Istraživanjem je utvrđeno da ima veliki energetski potencijal. Ovu lucernu zovu još i *kraljicom krmnih kultura*.

ŽIVOTINJSKI SVIJET ŠOLTE

Šolta ima bogat životinjski svijet. Od kukaca ovdje žive borov moljac, bumbar, europski skakavac, krijesnica, obična bogomoljka, obična osa, obični cvrčak, smrdljivi Martin, stršljen, uholaža, velika smeđa bogomoljka, vodeni kornjaš i zeleni skakavac. Od danjih leptira na Šolti živi nekih 19 vrsta, npr. lastin rep, ljepokrili admiral ili mali vatreni crnko; od noćnih leptira noćno paunče i mrtačka glava. Sedam je vrsta sisavaca od kojih je najpoznatiji strogo zaštićeni šišmiš veliki potkornjak. Od vodozemaca ovdje dolazi zelena krastača. Gmazovi su zastupljeni zmijama: bjelicom, bjelouškom, crnokrpicom, krasosom, poskokom koji navodno nije u novije vrijeme primijećen, strogo zaštićenom šarom poljaricom i zmajurcom; od guštera tu nalazimo blavora, kršku

Šumska sova – *Strix aluco*

guštericu, kućnog macaklina, primorsku guštericu i zidnog macaklina.

Na otoku živi i nekoliko vrsta paukova od kojih je najljepša i najopasnija crna udovica – najotrovniji pauk u Hrvatskoj. Ako vas ugrize ovaj pauk, odmah se trebate javiti liječniku i eventualno donijeti pauka radi determinacije. U jednom radu se navodi kako su Šoltani liječili ugriz ovog pauka – *Naši su stari takav ujed liječili trljanjem ujedanog mjesta crvenom čohom više sati. Nijesu dozvolili ujedanom da zaspi 24 sata od vremena kad ga je pauk ujeo. Morao je piti vina i rakije.* ■

ENG *Šolta is an island of diverse landscapes: sheltered bays on the northeast side, overgrown with maquis and pine forests; picturesque, steep and often vertical rocks - cliffs on the southwest side. It has always been considered the "shadow" of Split. It is one of the central Dalmatian islands that belong to the so-called Hvar direction of provision (west-east). Thanks to its natural characteristics, this island is a real little pearl of the Split-Dalmatia County, rich in flora and fauna. a symbol of the owl island - "čuvita" as the people of Šolta call it. Šolta fields where birdsong, vineyards, olive groves are spread, traditionally Mrduja (Mrduja is a small island between Brač and Šolta which was constantly adopted by both, and by pulling ropes from boats they compete who is better), rosemary bushes, rocky pastures, holm oak macchia, Aleppo pine forests, calcareous soil, Adriatic type of Mediterranean climate with dry and hot summers and humid and mild winters, rocky shores full of salt marsh plants - all this attracts nature and greenery lovers to visit this island.*

“Neka zavonja japno”

Tehnika dobivanja vapna sagorijevanjem kamena vapnenca u jedinstvenim nadsvođenim kamenim zdanjima kružnog tlocrta umijeće je koje se na otoku Šolti prenosilo s koljena na koljeno više od tisuću godina, iskustvom nadograđivalo, dosegnuvši zavidan tehnički stupanj

Družina ispred naložene vapnenice spremne za paljenje

Priredio: **Hrvoje Salopek**

(Izvor: Marina Blagaić, “Povijesni izvori i etnografija šoltanskoga vapnarstva”)

Vapno je najučestalije korišteno vezivo u graditeljstvu, što potvrđuju ostaci vapna na najstarijim građevinama čovječanstva. Upotrebljava se i za ličenje, dezinfekciju unutrašnjih i vanjskih zidova te u poljoprivredi, medicini, umjetnosti. Živo vapno ili kemijski kalcijev oksid dobiva se pečenjem vapnenca ili prirodnog kalcijeva karbonata u pećima vapnenicama, i to na čak 900 – 1.200 stupnjeva Celzijevih, pri čemu se odvaja ugljični dioksid i nastaje živo vapno – porozan materijal u grumenima ili prahu, prljavobijele boje i bez mirisa. Gašeno vapno dobiva se stavljanjem živoga vapna u vodu. Primjena živoga

vapna doživjela je svoj vrhunac za vrijeme Rimskog Carstva, a njihove su peći za žarenje vapnenca pronađene, među ostalim, i u Hrvatskoj: u Vinkovcima (*Cibalija*) te u Ščitarjevu (*Andautonia*).

U SPLITSKOM STATUTU 1312.

Zapisi o šoltanskoj proizvodnji vapna rijetki su i uglavnom pravno-administrativne prirode. Svjedoče ipak o važnosti ovog obrta za otok te o ugledu koji su šoltanski majstori uživali na ostalim dalmatinskim otocima. Najstariji pisani izvor o šoltanskom vapnarstvu potječe iz srednjega vijeka. Riječ je o *Splitskom statutu* iz 1312. godine. Šoltansko gospodarstvo zastupljeno je u nekoliko članaka statuta kojima su propisivana pravila za proizvodnju maslinova ulja, vina, žita i vapna. Prema gl. IV., vapno koje su Šoltani proizvodili za vlastite potrebe te za prodaju Splitsanima i Trogirani-

ma bili su obvezni dovoziti u Split. Ako bi se oglušili o ovu odredbu te prenijeli i prodali vapno u nekom drugom mjestu, kazna je bila oduzimanje polovice vapna te davanje četvrtine količine prijavitelju. Prodaju vapna trebalo je odobriti Veliko vijeće.

Posljednje razdoblje aktivnoga građenja i paljenja vapnenica je ono nakon Drugoga svjetskog rata (1945. – 1960.). Vrativši se na otok nakon osmomjesečnoga ratnog progonstva, Šoltani su se našli u jako teškoj situaciji. Domaće životinje te zalihe vina i ulja bile su pokradene, a kako su im za proizvodnju vapna trebali samo drvo i kamen, upravo su se s pomoću vapnarstva spasili od gladi. Vapno su prodavali na susjednim otocima i kopnu na potezu od Splita do Zadra. Sedamdesetih i osamdesetih godina 20. st. i dalje se povremeno pale vapnenice, ali više za osobne potrebe i prodaju na samome otoku. Posljednja vapnenica zapaljena je 1993. godine u blizini Gornjeg Sela; više za uspomenu nego potrebu. Razlog prestanka je pojava industrijski proizvedenog vapna te otvaranje drugih, povoljnijih radnih mjesta na samome otoku, ali i izvan njega.

DREVNA TEHNIKA SUHOZIDA

Lokalni naziv za vapno je *japno*, a za kamene građevine u kojima su ga dobivali *japjenica*. *Japjeničarima* su nazivani muškarci koji su ih gradili, a njima je u spomen jedna od ulica u Grohotama,

Zapaljena vapnenica

Pokušaji industrijske proizvodnje

Treba spomenuti i dva pokušaja industrijske proizvodnje vapna. U uvali Šešula pokraj Maslinice 1885. godine sagrađena je i u pogon stavljena prva racionalna vapnara u Dalmaciji – nazivana racionalna japnenica ili tvornica. Izgrađena je prema zamisli Petra degli Albertija, a bila je u vlasništvu Jurja Vranyczanyja-Dobrinovića iz Rijeke. Umjesto drva, ova vapnenica koristila je ugljen te je u svako doba godine bilo moguće proizvesti 2,4-3 tone vapna dnevno. Inicijativa industrijske proizvodnje vapna na Šolti poduzeta je 1916. godine i u Stomorskoj. Izgradnja vapnenice trajala je dvije godine, a graditelji su bili Crnogorci. Zapošljavala je 20 radnika, a u samom procesu pečenja također je korišten ugljen. Punim kapacitetima radila je do 1920.

otočnom središtu, nazvana Put japneničara. Vapnenice su se gradile drevnom graditeljskom tehnikom suhozida. Gradnja vapnenice započinje kopanjem jame, odnosno ložišta. Veličina jame ovisila je o željenoj količini vapna, a kretala se od dva do čak deset metara u promjeru te od dva do četiri metra dubine. Od kamenja koje je vađeno iz jame odvajalo se ono koje je dobro za dobivanje vapna od onoga koje će poslužiti za vanjski zid koji se tehnikom suhozida gradi oko jame.

Mukotrpan i dugotrajan posao gradjenja i paljenja vapnenice nije, na žalost, bio previše isplativ vlasniku vapne-

'Japnenica izgorila, čurma na okupu' (1957.)

nice. On bi se najčešće već prije početka gradnje zadužio u brodaru – trgovca vapnom te bi tim novcem kupio osnovne namirnice i otkupio šumu za paljenje. Naime, do prije samo šezdeset godina kupovala su se drva na sada borovima zaraslom otoku. Većina otoka bila je obrađena ili pak ogoljena radi paljenja vapnenica (što je znatno smanjivalo pojavu požara). Kada bi brodar u cijelosti otkupio vapno, vlasnik bi platio nadničare i ako bi mu ostale nadnice za vlastiti rad, smatrao je posao uspješno obavljenim. Financijski su puno bolje prolazili upravo vlasnici brodova koji su odvozili vapno na prodaju.

Šoltani su gašeno vapno koristili za bijeljenje zidova. Većina mještana je svake godine zbog dezinfekcije vapnom

bojila zidove svojih kuća. "Neka zavonja japno", bili bi rekli Šoltani. Dio vapna su koristili i za tzv. *bordosku juhu*, korištenju za prskanje vinograda.

ČAK ŠEST STOTINA VAPNENICA

Materijalni ostaci zapaljenih i rjeđe nezapaljenih vapnenica mnogobrojni su. Pretpostavlja se da ih na otoku ima čak šest stotina. Većina je na obalnom i priobalnom dijelu otoka, ali ima ih i u blizini sela, čak i na gradinama. Ponegdje su vapnenicu sačuvali vlasnici zemlje na kojoj su bili njezini ostaci, čak bi je i uklopili u novu kuću. Češća je ipak praksa da se ostaci uklanjaju. Pokraj Gornjega Sela, na posjedu obitelji Blašković, ostala je sačuvana jedna uistinu imponantna nezapaljena vapnenica. U neposrednoj je blizini i ostatak zapaljene vapnenice te ta dva, možemo slobodno reći spomenika kulture, pružaju mogućnost za kulturno-turističku interpretaciju ovoga važnog dijela šoltanske baštine. Paljenje vapnenica na otoku Šolti jedan je od starijih otočnih zanata, a njegov je značaj velik. Šoltani izražavaju ponos na ovaj dio svoje povijesti. Povijest i materijalni ostaci šoltanskoga vapnarstva svjedoče o kompetentnosti i vrijednosti šoltanskih težaka i ribara u često iznimno teškim životnim uvjetima. ■

ENG The technique of producing lime by the burning of limestone in round, vaulted stone structures is an art that has been passed down, generation from generation, for over one thousand years. The technique has been perfected over time, achieving an enviable level of technical accomplishment.

Nezapaljena vapnenica kod Gornjega Sela, obitelj Blašković (Foto: Vidoslav Bagur)

Dida, I love you

Memoare je Dušan Bezić posvetio sinu Valu i kćeri Sandri, slavnim kanadskim reprezentativcima u umjetničkom klizanju, te unucima Shandi, Carlyn, McKenziju i Deanu, koji su mu za života pružali eliksir riječima - *Dida, I love you!*

Šoltanin Dušan Bezić, prvi hrvatski počasni konzul u Kanadi

Dušan sa sinom

Tekst: Vesna Kukavica

Foto: Obiteljski album Bezića

U Torontu je, pet godina prije odlaska na vječni počinak, istaknuti iseljenik sa Šolte Dušan Duško Bezić promovirao knjigu memoara pod naslovom *A Boy From Šolta*, s podnaslovom *My Croatian and Canadian Memories* na engleskom jeziku. Autor, ugledni hrvatski poduzetnik iz Kanade, Dušan Bezić (Grohote, Šolta 1925. - Toronto, 22. V. 2019.), u knjizi se pokazao kao vrstan kroničar i odličan organizator svih važnijih političkih, kulturnih i društvenih događaja u kanadsko-hrvatskoj zajednici druge polovice 20. stoljeća - s dirljivim reminiscencijama o rodnoj Šolti i domovini Hrvatskoj, iz koje odlazi prvo u izbjeglištvo, a kasnije u emigraciju. Knjigu je s hrvatskoga preveo naš Kanađanin s torontskom adresom Vladimir Bubrin. Knjiga Dušana Bezića *A Boy From Šolta*, čiji je izvornik objavljen 2011. kod istog

izdavača (ICR d.o.o., Rijeka) na hrvatskome jeziku, pod naslovom *Šoltanin na tankon ledu*, sastoji se od 22 tematske cjeline koje kronološkim redom prate autorove životne etape. Predgovor je pisao ugledni neuroznanstvenik na poznatoj klinici Mayo u SAD-u dr. sc.

Stanimir Vuk Pavlović, dok pogovor potpisuje filolog i sveučilišni profesor emeritus kanadskoga Sveučilišta Waterloo dr. sc. Vinko Grubišić.

POLIGLOT IZ GROHOTA

Autobiografska knjiga prati Bezićev životni put koji započinje na Dušni dan u Grohotama na otoku Šolti 1925. Školovao se taj poliglot u Splitu, Dubrovniku i Jeruzalemu, gdje je diplomirao filozofiju. Nakon ratnih dana i izbjegličke drame, od 28. 12. 1943. do 1950. godine živi u logorima Italije i sjeverne Afrike, kada se odseljava u Toronto. Otac je dvoje djece olimpijaca, Sandre i Vala, koji su u Kanadi postali svjetske sportske zvijezde u umjetničkom klizanju na ledu. Predanost radu Dušana Bezića je fascinantna, bez obzira na to o kakvoj vrsti posla je riječ. Od 1950. do 1952. radi kao nekvalificirani radnik u tvornici, svjedoči spisatelj u svojoj autobiografiji. Prodajom nekretnina počinje se baviti 1952. godine. Pet godina kasnije otvara gra-

Obitelj i prijatelji na okupu

Dušan Bezić s dr. Franjom Tuđmanom u Torontu, rujan 1990. godine

Autor knjige Dušan Bezić uz pehar Toronto Metros-Croatia u kanadskoj Nogometnoj kući slavnih u Torontu

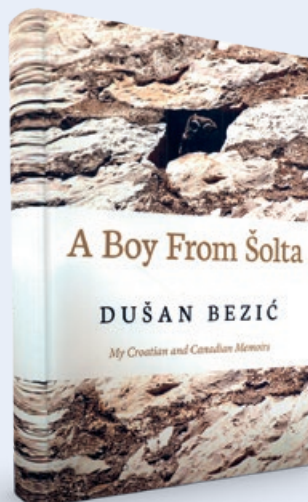
đevinsko poduzeće *Bezić Developments Limited*, u kojem je bio aktivan sve do lipnja 2010. Od tada perspektivnu obiteljsku tvrtku prepušta samostalnom upravljanju sinu Valu, olimpijcu i sportskom reprezentativcu Kanade u umjetničkom klizanju, a danas nagrađivanom poduzetniku. Uz niz zapaženih i životno važnih projekata Hrvatske zajednice u Kanadi, Dušan Bezić jedan je od osnivača Hrvatske kreditne zadruge. Član je utemeljiteljske skupine za Katedru hrvatskoga jezika na kanadskome Sveučilištu Waterloo. Od dolaska na sjevernoamerički kontinent 1950. godine Bezić je član Hrvatske bratske zajednice te AMCA-e, kao i Kanadsko-hrvatske trgovačke komore. Za predsjednika Hrvatskoga nacionalnog fonda za Kanadu izabran je 1991. godine. Značajno je pomagao osobnim zalaganjem i obilnim materijalnim te novčanim donacijama HKC Norval, ali i u drugim akcijama mnogobrojnih hrvatskih katoličkih župa u Kanadi te hrvatskih katoličkih škola i kulturno-umjetničkih društava. Ukratko, Bezić sudjeluje u gotovo svim projektima hrvatske zajednice u Kanadi, a osobito je bio aktivan tijekom Domovinskoga rata u svelikoj pomoći Hrvatskoj, od sanitetskog materijala do svih drugih oblika pomoći.

PRVI HRVATSKI POČASNI DIPLOMAT U KANADI

Ukazom prvoga predsjednika Republike Hrvatske dr. sc. Franje Tuđmana imenovan je prvim predstavnikom RH u Kanadi 1991. Na toj službi radio je od travnja 1991. do veljače 1994. bez ikakvog honorara. Od angažmana u sportskim organizacijama izdvajamo da je Dušan Bezić bio tri godine (1975. - 1978.) upravni direktor nogometnog kluba *Toronto*

to Metros-Croatia, koji je osvojio prvenstvo SAD-a i Kanade 1976. godine. Nastavivši nizati uspjehe klub je uveden u kanadsku *Nogometnu kuću slavnih*. Pisac memoara tijekom posljednjih desetljeća bavio se humanitarnom djelatnošću. Tako je od osnutka 2006. član Međunarodnoga odbora *Spoznaj sebe!* Godine 1991. i 1998. primio je nagradu od američke humanitarne ustanove *AmeriCares* za humanitaran rad u RH. Šoltanin Dušan Bezić nositelj je niza hrvatskih i kanadskih odlikovanja. Njegova se memoarska proza odlikuje pustolovnim stilom, jezgrovitim rečenicama pa se knjiga čita kao egzotično štivo svjetskoga putnika u čijem je srcu obitelj, Šolta i domovina.

Najzaslužnije osobe iz SAD-a i Kanade za veliku humanitarnu pomoć Hrvatskoj tijekom Domovinskoga rata, uz sve pripadnike naše iseljeničke zajednice, prema Bežičevoj knjizi su: Robert C. Macaulay, industrijalac i osnivač te predsjednik humanitarne mreže *AmeriCaresa*; Andrew L. Hannah, direktor humanitarnih operacija *AmeriCaresa*; Stephen B. Skakel, direktor projekta za RH *AmeriCaresa*; Joachim Krauskopf, koordinator *AmeriCaresove* pomoći u RH i savjetnik Hrvatskoga malteškog reda; Zagrepčanin dr. Stanimir Vuk-Pavlović, zaposlenik svjetski poznate Klinike Mayo iz Rochestera (Minnesota), koji je odigrao glavnu ulogu u angažiranju humanitarne mreže *AmeriCaresa* u Hrvatskoj, zahvaljujući čijem autorite-

tu je započeta suradnja u projektu "Identifikacija tijela iz masovnih grobnica"; dr. Marko Mihić, ugledni kanadski liječnik i znanstveni istraživač te prior Malteških vitezoza iz Toronta te član HNF-a Kanade. U knjizi je posebno istaknut ugledni poslovni čovjek i predsjednik kanadskoga Hrvatskoga nacionalnog fonda Janko Herak, kao vrijedan organizator svih

akcija pomoći Hrvatskoj od samog početka Domovinskog rata. Surađujući s mnogobrojnim hrvatskim rodoljubicama gospodin Herak učinio je taj Fond najdjelatnijom hrvatskom organizacijom u iseljeništvu. U sklopu sredstava koje je Fond osigurao za podupiranje humanitarne i obrambene situacije u RH, kanadski poduzetnik Janko Herak je među najvećim pojedinačnim darovateljima novčane pomoći. Memoare je autor posvetio sinu Valu i kćeri Sandri (slavnim kanadskim olimpijcima i reprezentativcima u umjetničkom klizanju) na koje je bio neizmjereno ponosan te unucima Shandi, Carlyn, McKenziju i Deanu - koji su mu prigodom svakog susreta pružali životni eliksir riječima - *Dida, I love you!* ■

ENG Five years before his death prominent Canadian Croatian with roots on the island of Šolta Dušan Duško Bezić promoted his *A Boy From Šolta / My Croatian and Canadian Memoirs* in Toronto. Bezić was a successful businessman of Croatian background and proved himself a skilled chronicler, providing a superb overview of the major political, cultural and societal events among ethnic Croatians in Canada in the second half of the twentieth century, and offering touching reminiscences of his native Šolta and Croatian homeland.

Šoltanska kuća oca hrvatske književnosti Marka Marulića

Svoje zrele šezdesete Marul je proveo u inspirativnoj osami uvale Nečujam na Šolti, na imanju kuma Dujma Balistrilića od 1509. do 1511. godine

Spomen kuća Marka Marulića u Nečujmu

Tekst: **Eda Vujević** Foto: **Kin, Šolta**

Prije više od pola tisućljeća jedan je čovjek iz Nečujma na Šolti, otoku koji ni danas nema niti tisuću i pol stanovnika, pažljivo sročnim latinskim stihovima pozvao šest prijatelja da mu se pridruže u njegovu otočnome raju. Pismo je napisao tada gotovo šezdesetogodišnji Marko Marulić i adresirao ga na Franu Božićevića Natalisa, koji će poslije postati i autor Marulove prve biografije. Marulić je boravio u kući koju mu je bio ustupio kum, don Dujam Balistrilić, onaj isti kojemu će Marko Marulić 1501. posvetiti svoju "Juditu", koja će, poznato

je, postati temelj hrvatske književnosti jer je napisana na hrvatskom jeziku – a ne na latinskom ili talijanskom, na kojima je Marulić također pisao. Uostalom, upravo zahvaljujući toj činjenici, Marulić je i stekao zavidan status best-seler-pisca svoga vremena pa su njegove knjige na latinskom i talijanskom, ili prevedene na njemački, engleski, francuski ili španjolski, čitale tisuće tadašnjih Europljana, među njima i okrunjene glave kao Henrik VIII., španjolski kralj Filip II. i car Svetog Rimskog Carstva Karlo V. Do danas su njegovi "Institucija" i "Evandelistar" tiskani više od 70 puta, na latinskom i u prijevodima na desetak jezika, a "Carmen de doctrina" oko 130 puta, što na latinskom, što prevedena

na sedam jezika, čime se ne može pohvaliti nitko drugi u Hrvatskoj.

Marulić je tog ljeta 1509. godine u kuću u Nečujam pozvao Jerolima Papalića, Nikolu Albertija, Marina Domića, Kristu Nigrisa, Alviza Papalića i Hermolaja Barbaru. Poručio im je kako će ih dočekati prijateljskim poljupcima i zagrljajem te kaže da će im uputiti *ve-slarku* koju Balistrilići imaju u luci da se preveslaju k njemu, gdje će se odmoriti u mirnome krajoliku, u hladu maslina uz umilni šum mora, u zatonu koji je i prozvan Nečujam baš po svojoj tišini. Tu će moći razgovarati o različitim događajima i stvarima dok im dva *dje-tića* spremaju jelo. Marulić im obećava jelovnik od pršuta i povrća, ribe, voća i uza sve to vino ublaženo hladnom vodom iz zdenca.

SPLITSKI HUMANISTIČKI KRUG

Marulić je, osim razbibrige na Šolti koja je još od Dioklecijana naovamo Splićanima bila ladanjska "destinacija", želio pružiti drugovima i utjehu zbog turskih zuluma u samom zaleđu Splita, napominjući im kako je život *varav* i promjenjiv pa ga jedino vjera u Isusa ispunjava mirom i radošću. Iz te korespondencije doznaje se kako sve njih doduše okružuju glazba i pjesništvo, ali i briga za spašavanje ugroženih vlastelinskih imanja u okolici Splita, koji je tad imao pet-šest tisuća stanovnika. Među Marulovim prijateljima bilo je ozbiljnih ljudi, odvjetnika, profesora gramatike, pjesnika, ali i veseljaka, te je Marulovo društvo bilo prožeto tipičnim renesansnim duhom.

RENEZANSNI OBRAT

Gotovo renesansni obrat dogodio se, međutim, nedavno, a upravo je vezan uz kuću don Dujma Balistrilića i Marulov

Marulićeva djela "Institucija" i "Evangelistar" imaju više od 70 izdanja, na latinskom i u prijevodima na desetak jezika, a "Carmen de doctrina" oko 130 izdanja, što na latinskom, što prevedena na sedam jezika, čime se ne može pohvaliti nitko drugi u Hrvatskoj.

šoltanski dom. Naime, čudesnim spletom okolnosti i velikim angažmanom šoltanske uprave, kuća je ponovno vraćena u javno vlasništvo prije četiri godine, točnije krajem 2015. i početkom 2016. Pod renesansnim obratom mislimo na gotovo nezabilježenu suradnju Ministarstva kulture, Splitsko-dalmatinske županije, Grada Splita i Općine Šolta, koji su zajedničkim snagama otkupili kuću od privatnog vlasnika. Najprije nacionalizirana, 1990-ih privatizirana, a zatim devastirana kao dio posrnutoga hotelsko-turističkog poduzeća, Marulićeva kuća je za 1,2 milijuna kuna otkupljena tako što je Ministarstvo kulture dalo 49 posto novca, Splitsko-dalmatinska županija 20, Grad Split 15 i Općina Šolta 15 posto.

"Istina, ne događa se često ta vrsta suradnje, na žalost", kaže Nikola Cecić Karuzić, načelnik Šolte. "No, eto, splet okolnosti i zakon po kojem lokalna zajednica ima pravo prvokupa pri prodaji zaštićenoga kulturnog dobra djelomično su zaslužni za ovaj sretan završetak. Naravno, čeka nas velik posao cjelovite obnove ovoga povijesnog objekta, a u kući oca hrvatske književnosti želimo razvijati jedan turističko-kulturni punkt, otvoren marulolozima iz čitave Europe na koju je svojedobno Marko Marulić

(Split, 18. VIII. 1450. – Split, 5. I. 1524.) ostvario velik utjecaj. No, u prvom redu, on je nacionalni velikan nemjerljivog značenja pa, uz europska sredstva na koja računamo, držimo da ćemo imati i dodatnu potporu države, odnosno Ministarstva kulture. U toj kući svoga prijatelja Marko Marulić napisao je mnoge poznate stihove. Pustinjačkim stanom svojega kuma Dujma Balistrilića Marulić se koristio kad god bi došao na otok, a tu je napisao i dio epa "Judite", prvoga književnog djela na hrvatskome jeziku, dodaje načelnik Cecić Karuzić.

MARULOVA SPOMEN-KUĆA

Prvo će se u kamenu kuću premjestiti ured Turističke zajednice koji bi, napominje načelnik Šolte, osigurao da kuća u kojoj je Marulić preveo "Imitatio Christi" Tome Kempenskoga, iznimno popularnu i važnu knjigu koja je nagovijestila novu religioznost u odnosu na srednjovjekovnu, bude otvorena javnosti s memorijalnom zbirkom. "Danas je nekačasniji sklop razdvojen cestom, a crkva sv. Petra je posebno zaštićena", objašnjava dr. sc. Radoslav Bužančić, pročelnik Konzervatorskog odjela u Splitu na čiju je inicijativu, a u dogovoru sa Šoltanima, ljetnikovac i bio stavljen pod zaštitu Ministarstva kulture. "Glavnina kuće većim dijelom je sačuvana, iako je jasno da je pregrađivana u kasnijim stoljećima. Od izvornih otvora pročelja tek se oni u zabatima s većom sigurnošću mogu povezati s izvornom raščlambom pročelja. Mnoštvo konzola koje su uzidane na drugom katu su sekundarna uporaba izvornih konzola, najvjerojatnije odrine. Uza zapadno pročelje prigradena je cisterna zaključena terasom. Na tom prostoru je recentno izgrađena neprimjerena prizemnica te također neprimjerena željezna konstrukcija odrine", uočava Bužančić, koji se nada da će obnova Marulove kuće biti izve-

Nikola Cecić Karuzić

dena prema najvišim standardima zaštite kulturne baštine.

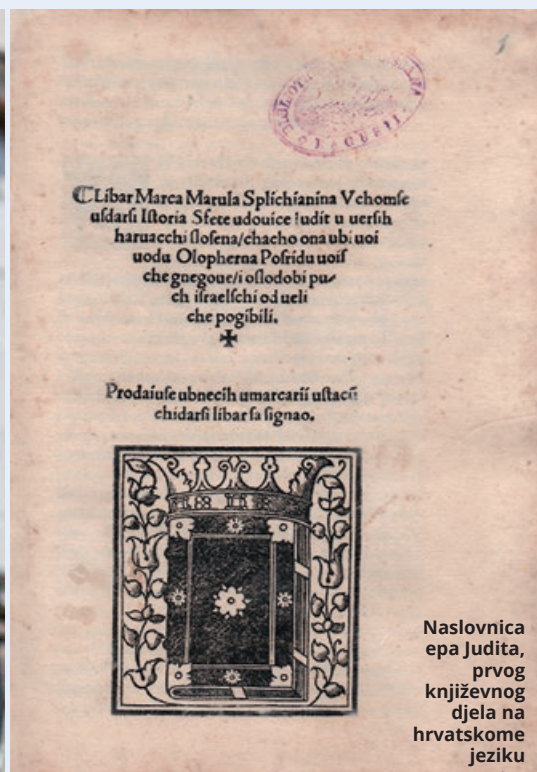
JEDINSTVENI HRVATSKI HUMANIZAM

Uostalom, Marko Marulić – oko čije adrese rođenja u Splitu i dandanas traju znanstveni prijepori – središnja je osoba hrvatskoga humanističkog kruga toga doba. Hrvatski humanizam jedan je od najranijih i najdugovječnijih u cijeloj Europi: traje od početka 15. st. do početka 17. stoljeća. Usporedbe radi, humanizam u Njemačkoj, Portugalu i Španjolskoj javlja se tek krajem 15. stoljeća, a u Engleskoj sredinom 16. stoljeća. Tolička prednost u odnosu na druge zemlje može se objasniti blizinom Italije, gdje je humanizam pustio najdublje korijene, a s kojom je Dalmacija bila od davnine povezana, napose od 1409. naovamo, kad je potpala pod vlast Venecije. Osim Marulića, splitski humanistički krug čine i Franjo Božićević Natalis, Nikola i Antun Alberti, Franjo i Jerolim Martinčić, Kristofor i Jeronim Papalić, Kristofor i Toma Niger... U tom pogledu Marko Marulić i njegovih šest prijatelja iz Nečujma, ali

Kip Marka Marulića

Naslovnica
epa Judita,
prvog
književnog
djela na
hrvatskome
jeziku

Marulić je stekao zavidan status bestseler-pisca svoga vremena pa su njegove knjige na latinskom i talijanskom, ili prevedene na njemački, engleski, francuski ili španjolski, čitale tisuće tadašnjih Europljana, među njima i okrunjene glave kao Henrik VIII., španjolski kralj Filip II. i car Svetog Rimskog Carstva Karlo V.

i svi ostali iz njegova kruga, dio su jezgre hrvatskoga identiteta s Marulom u samom središtu. "Balistrilićev ljetnikovac kasnije će postati mjesto književnog i kulturnog hodočašća Petra Hektorovića (Stari Grad, 1. VII. 1487. – Stari Grad, 13. III. 1572.).", napominje dr. sc. Radoslav Bužančić. "Njegov opis boravka u Nečujmu govori da je Balistrilićev i Marulićev ljetnikovac mjesto pohoda, no ne samo Hektorovićevo. Ovaj ljetnikovac i spomen na skromni, religiozni *otium* Balistrilića i ponajviše Marulića, žarišno je mjesto kulture dalmatinskih humanista sredinom 16. stoljeća, što je vrlo značajan podatak", kaže Bužančić.

U vrijeme današnje opsesivne hrvatske pomame za privatizacijom, povratak kuće u kojoj je Marulić napisao neke od najvažnijih redaka hrvatske književne povijesti u ruke male šoltanske otočne zajednice – Nečujam (sa samo 171 stalnim stanovnikom) – zvuči kao pravo čudo. U to ime nadajmo

se da će iz toga čuda u naše vrijeme niknuti nešto još čudnije i prikladno poštovanju koje otac hrvatske književnosti zaslužuje.

"Nadamo se kako ćemo u kući Marka Marulića urediti prostor koji bi u jednom dijelu bio memorijalni centar u spomen Maruliću i Hektoroviću, a u drugom bismo postavili stalnu izložbu u čast Vesni Parun (Zlarin, 10. IV. 1922. – Stubičke Toplice, 25. X. 2010.), koja je posljednje počivalište našla na našem otoku – rodnome zavičaju svoje majke, na kojem već postoji manifestacija *Dani Vesne Parun*", rekla nam je Tihana Glavurtić, tadašnja ravnateljica šoltanskoga Kulturno-informativnog centra. "Poveznicu između ovih velikana hrvatske književnosti iskoristili bismo za neki vid međuotočne suradnje s Hektorovićevim Starim Gradom te bismo željeli osmisliti kulturnu manifestaciju kojom bismo promovirali čakavštinu, povežali naša dva otoka, možda čak i replicira-

li Hektorovićevo *ribarsko prigovaranje* i putovanje od jednog do drugog otoka i očuvali ovu vrijednu kulturno-povijesnu baštinu hrvatskog naroda i otoka Šolte, a Marul bi nam, uz projekt uređenja Dioklecijanova ribnjaka, na kojem također radi naš Kulturno-informativni centar, bio poveznica i sa Splitom", zaključuje Glavurtić. ■

ENG The Marko Marulić memorial house on the island of Šolta is over five hundred years old and has seen a colourful history, including nationalisation, then privatisation in 1990, before being restored to public administration as a common good of Šolta residents. Marulić penned many of his works of poetry in this house. He made use of the eremitic apartment of his godfather and priest Dujam Balistrilić whenever he visited the island and wrote part of his epic poem *Judita* there. The property was restored to public ownership and protected as cultural property in 2015/16 for the sum of 1.2 million kuna (about EUR 160,000), provided from the state and local budget through the Ministry of Culture, Split-Dalmatia County, the City of Split and the Municipality of Šolta.

Brzo, lako i zanimljivo ovladajte temeljima hrvatskoga jezika učite kada želite i gdje želite

A fast, easy and interesting way to learn the basics of Croatian. Learn when and where you want.

Sveučilište u
Zagrebu

HiT-1

Prvi sveučilišni on-line tečaj hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika

The first on-line course of Croatian as second and foreign language

Proljetni semestar / Spring semester

8. ožujka – 30. svibnja 2021.
(prijave do 26. veljače 2021.)

*March 8 – May 30, 2021
(application deadline is February 26, 2021)*

Jesenski semestar / Autumn semester

13. rujna – 5. prosinca 2021.
(prijave do 3. rujna 2021.)

*September 13 – December 5, 2021
(application deadline is September 3, 2021)*

- 7 nastavnih cjelina u sustavu MoD (utemeljen na Moodlu)
- 150 nastavnih aktivnosti
- 24 sata online nastave u živo
- iskusni lektori, stručnjaci za hrvatski kao ini jezik
- interaktivan, komunikacijski i individualiziran pristup učenju jezika
- mogućnost stipendije

- 7 learning units in the Moodle-based e-learning system
- 150 learning activities
- 24 hours of real-time communication online
- experienced language instructors, specialists in Croatian as L2
- an interactive, communicative and individual approach to language learning
- the possibility of a scholarship

Pogledajte videopriloge o tečaju na mrežnoj stranici

Look at videos about the course at web page

www.matis.hr

Obavijesti i upisi

additional information and enrollment:

ecroatian@gmail.com

Cvijeće pod Marulovim nogama za njegov 570. rođendan

Pokraj Marulova spomenika u Berlinu okupili su se 18. kolovoza Petra Radić, prva tajnica u Veleposlanstvu RH u Njemačkoj, Arne Herz, zamjenik gradonačelnika općine Wilmersdorf-Charlottenburg, Jochenn Götz, predsjednik Deutsch-Kroatische Gesellschaft te Karmen Meić, predsjednica Hrvatske kulturno-umjetničke i sportske zajednice Berlin te nekolicina građana, proslavivši njegov 570. rođendan

Predstavnici Veleposlanstva RH u Njemačkoj, berlinske općine Wilmersdorf-Charlottenburg uz te Hrvatske kulturno-umjetničke i sportske zajednice Berlin uz polaganje cvijeća proslavili Marulićev 570. rođendan

Tekst: **Sonja Breljak**

Foto: **Barica Bitunjac**

Berlin - postaja podzemne željeznice U7 Ferbelliner Platz u berlinskoj općini Charlottenburg-Willmersdorf čest je moj cilj i nakon teških radnih dana. Naime, nedaleko od nje je lijepi vrt jednog restorana gdje ponekad, u sjeni drveća širokih krošnji koja bacaju ugodnu sjenu na vrućih dana, pijem kavu s dobrom prijateljicom. Kad se do sita napričamo, prošetamo se do nedaleke vijećnice gdje je iza, na velikom i suncem obasjanom Trgu Julius-Morgenroth, skoro tri metra visoka statua Marka Marulića. Nekad smo na Marulov rođendan odlazili u većem broju do ovoga vrlo

uspješnoga kiparskog djela Slavomira Drinkovića. Prema dugogodišnjim inicijativama koje su stizale iz Saveza hrvatskih društava Berlina, u njegovoj plodnoj fazi kojoj je predsjedao naš dragi, pokojni Ivan Bitunjac, podno ovoga spomenika ocu hrvatske književnosti nalazili bi se o Marulovu rođendanu i Nijemci i Hrvati, pročitao koji stih ili esej (o) pjesniku ili njegovoj "Juditi" u čast. Posljednjih godina, kako među nama više nema Ivana Bitunjca i aktivnog Saveza hrvatskih društava, potpuno je nestalo zajedničko polaganje cvijeća, a da ne pričamo o kakvim većim slavljinama i proslavama važnih obljetnica. Usamljeni strukovi cvijeća i svijeća uz Marulov rođendan znali su ipak osvanuti podno kipa. No, bilo nas je sve manje i manje. Ni susreta, ni podsjećanja, a ni dogovo-

ra s predstavnicima grada Berlina, splitskog prijatelja. Sjećam se dobro i ovog detalja. Jedne godine položismo lijepi vijenac od prirodnog cvijeća Marulu pod noge pa odosmo na kavu u obližnji restoran. Nakon povratka, a prije razlaza, poželjesmo još jednom baciti pogled na učinjeno, a kad tamo ni traga ni vijencu ni cvijeću, samo Marulić uspravan stoji i prstom pokazuje redove u knjizi.

Marula nedavno posjetih jer na dan obljetnice njegova 570. rođendana nisam u Berlinu pa s udaljenog računala u strahu od koronavirusa pišem ovaj prilog.

ZAMAH UNATOČ KORONI

Obradova me vijest o osvježenoj inicijativi i obnovljenom zajedničkom polaganju cvijeća u povodu kako okrugle 570. obljetnice pjesnikova rođenja, tako i jubilarne 50. obljetnice prijateljstva dvaju

Sveučilište Humboldt

Uz 500. obljetnicu prvotiska *Judite* Marka Marulića

Profesor Zvonko Pandžić priprema ovih dana jubilarno i prvo kritičko izdanje Marulićeve "Judite", a koje će javnosti predstaviti na samu 500. obljetnicu, 13. kolovoza 2021. godine

Marko Marulić (lat. Marcus Marulus, 1450. – 1524.) nazvan je "ocem hrvatske književnosti" zbog svojega epa "Judita", prvoga hrvatskoga epa na narodnom jeziku, to jest prema Danteovu uzoru na "otmjenom pučkom jeziku" (volgare illustre). Ispjevao ga je prije pola tisućljeća godine 1501., a bio je prvi put tiskan u Mlecima 13. kolovoza 1521. Puni njegov naslov glasi: *Libar Marka Marula Splićanina u kom se uzdarži istorija svete udovice Judit u versih harvacki složena*. Judita sadrži 2.126 dvanaesteraca u šest poglavlja. Glavni lik djela istoimena je biblijska junakinja koja spašava svoj narod od velike pogibelji, čime je autor želio osnažiti rodoljubni zanos vlastitoga naroda koji je u to doba bio izložen velikoj opasnosti najezdom Osmanlija.

Jedan od samo dva sačuvana primjerka prvoga izdanja "Judite" čuva Knjižnica Male braće u Dubrovniku. Datum prvotiska, koji možete i vi digitaliziranoga prelistati na stranicama Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, otkriva da smo upravo ušli u 500. godinu od objave toga iznimno značajnoga djela za hrvatski jezik, književnost i kulturnu povijest uopće. Zagugljajte: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=list&mr%5B25955%5D=a> U povodu te velike obljetnice hrvatske književnosti profesor Zvonko Pandžić priprema jubilarno kritičko izdanje Marulićeve Judite. U planu je i njezino predstavljanje javnosti baš na samu 500. obljetnicu, 13. kolovoza 2021. godine.

gradova, našega Splita i berlinske općine Willmersdorf, kasnije spojene s općinom Charlottenburg. Bila bi to sasvim sigurno velika i lijepa proslava kakvu dva grada i zaslužuju i kakve su znali i prije organizirati, no sada i virus diktira život i isključuje slavlja i velika okupljanja. Dakle, u popodne netom prošlog utorka, 18. kolovoza, pokraj Marulova spomenika okupili su se Petra Radić, prvi tajnik u Veleposlanstvu RH u Njemačkoj, Arne Herz, zamjenik gradonačelnika općine Wilmersdorf-Charlottenburg, Jochenn Götz, predsjednik Deutsch-Kroatische Gesellschaft, inače počasnii građanin Splita, Karmen Meić, predsjednica Hrvatske kulturno-umjetničke i sportske zajednice Berlin te nekolicina hrvatskih građana.

Spustili su cvijeće pod noge hrvatskom velikanu čije kiparsko otjelovljenje na berlinskom trgu svjedoči i naše postojanje, postojanje i prijateljstva dvaju gradova koje je i iznjedrilo postavljanje spomenika te postojanje i nezaborav-

ljanje najljepšeg nam jezika na svijetu čiju smo melodiju upili zajedno s majčinim mlijekom i prvim uspavankama s njezinih usana te ga takvog nosimo diljem svijeta. Ponovilo se i dogodine, u još većem broju i bez svega što ograničava život i njegovu radost. Vidimo se kod Marula!

Gradovi Split i Charlottenburg-Willmersdorf - Berlin prijateljstvo su sklopili 1970. godine te su ove godine radi pandemijskih mjera skromnije proslavili 50. obljetnicu bratimljenja. Grad Split i gradonačelnik Andro Krstulović Opara ponosni su na polustoljetno prijateljstvo s Berlinom. Podsjetimo, na berlinskom trgu Julius-Morgenroth 2000. godine prilikom proslave 30. godišnjice prijateljstva postavljena je tri metra visoka brončana statua Marka Marulića, rad akademskog kipara Slavomira Drinkovića, pokraj koje predstavnici dvaju gradova i dviju prijateljskih država uobičajeno polažu cvijeće u pojedinim prigodama. ■

Berlin je zapadnoeuropski centar slavistike još od 1880-ih...

ENG Representatives of the Croatian embassy in Germany, the Berlin municipal government of Wilmersdorf-Charlottenburg, and the head of the Croatian Culture, Arts and Sports Association of Berlin Karmen Meić were among the guests of a ceremony at a monument in Berlin celebrating the 570th birthday of one of our earliest writers Marko Marulić (1450–1524). Marulić is celebrated as the "father of Croatian literature" for his work *Judita*, the first Croatian epic poem written in the vernacular.

Uspjeh unatoč izazovima

Već tradicionalno, u organizaciji Udruge Stećak i Hrvatske matice iseljenika, a pod visokim pokroviteljstvom dr. Dragana Čovića, predsjednika Hrvatskoga narodnog sabora BiH, Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Federalnog ministarstva kulture i sporta, Vlade Hercegbosanske županije i općine Tomislavgrad, 10. srpnja održana je u Tomislavgradu 7. revija tradicijske odjeće i izbor najljepše Hrvatice u narodnoj nošnji izvan RH.

Tekst: **Mirjana Piskulić**

Mjere uvedene zbog pandemije prouzročile su da je na Trgu gänge i hajdučke družine bilo manje publike nego prijašnjih godina. Te večeri svjedočili smo kako se njegovanje hrvatskih korijena i ljubav prema tradicijskoj baštini prenosi na mnoge generacije naših iseljenika i u najudaljenijim zemljama svijeta.

Naime, do ove godine natjecateljice su se, odjevene u nošnje krajeva iz kojih potječu njihovi preci, predstavljale na pozornici s nekoliko rečenica.

Ivana Glavić iz Kanade - najljepša Hrvatica u narodnoj nošnji izvan Republike Hrvatske

Ocjenjivački sud: Jozo Pavković, Marija Perić, Ivan Miloloža i Petar Galić

Ove godine djevojke su se predstavljale preko videopriloga koji su pripremili u suradnji s članovima svoje zajednice. Iako je bilo vrlo izazovno organizirati ovu reviju, upravo zbog načina predstavljanja natjecateljica revija je bila posebna. Videoprilogi su se tijekom večeri prikazivali na velikom ekranu, a gledatelji su tako putovali po cijelom svijetu i posjetili mnoge hrvatske zajednice.

Mnoga su srca jače kucala u cijelom svijetu jer su natjecateljice, njihove obitelji i prijatelji, kao i ostala publika, mogli gledati iz svojih domova izravan prijenos revije preko YouTube kanala.

Onima iz Australije to je bilo duboko u noć ili bolje rečeno jako rano ujutro.

Oni su naviknuli na to. Doći u jedan od hrvatskih klubova u tri, četiri ujutro kako bi se zajednički gledao prijenos važne utakmice za Hrvatsku sasvim je normalno za naše iseljenike na toj strani zemaljske kugle.

Na zapadnom dijelu svijeta bilo je malo lakše jer se uglavnom radilo o ranim poslijepodnevnim satima.

IZRAVNI PRIJENOS PREKO YOUTUBE KANALA

Gledatelji su mogli vidjeti naše djevojke u hrvatskim narodnim nošnjama ispred sydneyjske Opere, crkve svetog Petra u Rimu, saznati kako se u Moliseu u Italiji govori "na našu", hrvatskim jezikom

Titula najljepše Hrvatice u narodnoj nošnji izvan Republike Hrvatske pripala je Ivani Glavić iz Kanade, prvom pratiljom proglašena je Angela Miljak iz Južnoafričke Republike, a drugom pratiljom Annamaria Bunoza iz Austrije. Za biranje najfotogeničnije na Facebook stranici "Stećka" glasovalo je više od 120.000 pojedinaca, a pobjednica je Petra Anić iz Bosne i Hercegovine.

koji čuvaju već petsto godina srcem i dušom, saznati o običajima Hrvata u Rumunjskoj, Vojvodini i Bosni i Hercegovini, posjetiti raskošan Hrvatski dom u Antofagasti u Čileu i na drugoj strani svijeta u Aucklandu nazočiti probama HFA *Kralj Tomislav*. Posjetili su i Južnu Afriku i u Kanadi Hamilton i Vancouver. Ocjenjivački sud, u čijem sastavu je bio glavni urednik izdanja Večernjeg lista u BiH Jozo Pavković, zatim poduzetnica iz Tomislavgrada Marija Perić, poduzetnik Ivan Miloloža i ministar znanosti, prosvjete, kulture i športa u Vladi Hercegbosanske županije Petar Galić, jednoglasno je donio odluku o pobjednicama.

JAČANJE VEZA S ISELJENIŠTVOM

Osim navedenih, u ovogodišnjoj reviji još su sudjelovale i Jasna Frković iz Argentine, Kristina Drvenkar iz Australije, Adela Milić iz Busovače, BiH, Ružica Jokić iz Brčkog, BiH, Kristina Božinović iz Crne Gore, Nevenka Kovačević Alamos iz Čilea, Anamarija Došlić iz Rima, Italija, Jessica Greco iz Kruča, Italija, Christina Grgić iz Vancouvera, Kanada, Nikolett Gati iz Mađarske, Josipa Mrkonjić iz Frankfurta, Njemačka, Matea Varvodić iz Duisburga, Njemačka, Ivana Ugrin iz Norveške, Olivia Panžić iz Novog Zelanda, Izabela Mihaela Banac iz Rumun-

ske, Ana Horvacki i Dorijana Vučinac iz Srbije te Ivana Špoljarić i Lorna Cikoja iz Švicarske.

Josipa Mrkonjić svojom izjavom najljepše je iskazala što znači voljeti svoje:

"Hvala Bogu da me moja mati ova-ko odgojila i uvijek pričala hrvatski. Godinama sam išla u hrvatsku školu i učila hrvatski jezik. Didova želja je bila da naučim puno o Hrvatskoj. I sritna sam i zahvalna svim ljudima i fokloru, školi, vjeronauku i misama da ovdje u dijaspori kroz sve te mogućnosti možemo naučiti hrvatski i puno o Hrvatskoj. Znam da živim u Njemačkoj i da je ovdje drugačije nego dole, ali sam sretna da možemo Hrvatsku živjeti i ovdje. Ovdje živi puno generacija Hrvata, neki su ovdje rođeni, neki došli davno, neki nedavno, ali zajedničko nam je što živimo Hrvatsku u dijaspori. U Hrvatskoj mi je duša, a tu sam sritna, tu je moj dom!"

Reviju je otvorio u ime pokrovitelja mr. Ivan Vukadin, načelnik općine Tomislavgrad, a videopozivom se obratila Žana Čorić, savjetnica s posebnim položajem za pitanja Hrvata u Bosni i Hercegovini u Središnjem državnom uredu za Hrvate izvan RH. U ime organizatora iz Zagreba je sve pozdravio dr. Ivan Tepeš, zamjenik ravnatelja Hrvatske matice iseljenika, koji je zahvalio svima koji

su pridonijeli održavanju ovoga programa važnog za jačanje veza s iseljeništvom unatoč svim izazovima s kojima smo se susreli.

Priredbi su nazočili predsjednik Vlade Hercegbosanske županije Ivan Jozić, ministar znanosti, prosvjete, kulture i športa Petar Galić, ministar financija Stipan Šarac i ministrica rada, zdravstva, socijalne skrbi i prognanih u Vladi Hercegbosanske županije Vasilija Bročeta.

Voditelj programa bio je radijski i televizijski voditelj Frano Ridjan, bivši folkloraš koji je i sam posjetio veliki broj iseljeničkih zajednica. Svojom profesionalnim znanjem, širokim srcem i iskrenim nastupom na jedinstven način te je večeri povezoao virtualno predstavljanje 23 djevojke s pet kontinenata, odnosno 17 država, s događajima koji su se održavali u Tomislavgradu. ■

Čestitke i zahvale idu svim natjecateljicama jer su svojim sudjelovanjem na ovogodišnjoj 7. reviji tradicijske odjeće i izboru najljepše Hrvatice u narodnoj nošnji izvan RH povezale Hrvate diljem svijeta.

ENG The measures imposed in the face of the current pandemic fears saw Tomislavgrad's main square draw a much smaller audience than in previous years for the Traditional Folk Costume Review and Miss Croatian Folk Costume Pageant for Croatians Abroad. This year the pageant competitors were presented in videos prepared in collaboration with their communities. This virtual pageant saw twenty-three young women from seventeen countries across five continents joined by the event in Tomislavgrad.

Ljepota jednostavnosti

U subotu 15. kolovoza, u malome mjestu Unda, na zapadu Mađarske, u organizacija Hrvatskoga kulturnog društva "Veseli Gradišćanci" održana je "Revija narodnih nošnji gradišćanskih Hrvata" u Mađarskoj

Tekst: **Marin Knezović**

Unda (mađ. Und, njem. Undten) je malo hrvatsko selo od tek tristotinjak stanovnika, na samoj granici Mađarske s Austrijom. Premda neveliko, u Undi djeluje agilno folklorno društvo na čelu s Istvánom Koloszárom (Štefanom Kolosarom). Njegovi "Veseli Gradišćanci" početkom 2020. odlikovani su Poveljom Republike Hrvatske zbog zasluga na očuvanju hrvatskih tradicija i oživljavanju narodnih običaja gradišćanskih Hrvata u Mađarskoj.

Na ovogodišnjoj "Reviji" posjetitelji su se mogli upoznati s nošnjama iz Jursko-Šopronjsko-Mošonske županije

Kada se govori o gradišćanskim Hrvatima obično mislimo na hrvatsku zajednicu koja stoljećima nastanjuje istok današnje Austrije, točnije pokrajinu Burgenland (Gradišće). Zaboravlja se kako znatan dio ove skupine živi danas i na području Mađarske. To je posljedica razgraničenja između Austrije i Mađarske početkom 20-ih godina dvadesetog stoljeća koje je podijelilo tradicionalne, povijesne, zapadne županije ugarskog kraljevstva između dvije države.

(Győr-Moson-Sopron megye) i Željezne županije (Vas megye), točnije nošnjama iz Staroga grada (Mošonmagyaróvára), Kemlje, Bizonje, Vedešina, Bike, Hrvatskoga Židana, Hrvatske Šice, Petrova Sela i naravno domaćina – Unde.

Odvojeno su na reviji nagrađivane izvorne i stilizirane nošnje. Prosudbeni sud revije činili su Andrija Handler (direktor Zbirke sakralne umjetnosti gradišćanskih Hrvata u Prisiki), Tamás Pintér

(načelnik Unde), Mijo Karagić (bivši počasni konzul Republike Hrvatske u Mađarskoj), Vince Hergović (predsjednik Društva gradišćanskih Hrvata u Ugarskoj) i Franjo Németh (voditelj folklorne skupine Konoplje). U kategoriji izvornih nošnji najupečatljiviji dojam na žiri ostavile su one iz Kemlje, Unde i Petrova Sela. Među stiliziranim nošnjama najbolje su bile one iz Unde, Bizonje i Narde.

Narodnim nošnjama gradišćanskih Hrvata posvećuje se razmjerno mala pozornost. Jednostavne i ograničenog kolorita na prvi pogled ne čine se osobito atraktivnima. Bavi ti se nošnjama gradišćanskih Hrvata u pravilu znači cijeniti ljepotu skromnog, ali i praktičnog i drevnog. Zato revija u Undi predstavlja važan doprinos vrednovanju nošnji ovog dijela hrvatskog naroda.

Revija u Undi neće ostati samo na razini dojma jedne manifestacije. Ovu slijedi fotomonografija kao trajan podsjetnik na jedan događaj, ali i priručna literatura za ljubitelje i stručne poznavatelje narodnih nošnji. Tako će revija u Undi "trajati" puno dulje od jednog poslijepodneva na zapadu Mađarske. ■

Revija u Undi neće ostati samo na razini dojma jedne manifestacije. Ovu slijedi fotomonografija kao trajan podsjetnik na jedan događaj, ali i priručna literatura za ljubitelje i stručne poznavatelje narodnih nošnji. Tako će revija u Undi "trajati" puno dulje od jednog poslijepodneva na zapadu Mađarske. ■

ENG When speaking of the Gradišće Croatian communities we usually think of the ethnic Croats that have lived for centuries in what is now Austria, more precisely Burgenland (Gradišće), one of the country's federal states. What we often forget is that a significant portion of this ethnic enclave also lives in modern Hungary. This came about as a result of the demarcation between Austria and Hungary in the early 1920s, which divided the traditional and historical western counties of the Hungarian crown between the two newly formed states. The folk costumes of the Gradišće Croats have been afforded relatively little attention. Simple and featuring a limited palette of colours they are not as showy as some other costumes. When considering the folk costumes of the Gradišće Croats we appreciate their modest beauty, practicality and ancient heritage. Thus, the review staged in the small town of Und (Unda in Croatian) is an important contribution to the appreciation of the costumes of this branch of the Croatian nation. The impact of this review goes beyond the event itself, as it is followed by an illustrated monograph featuring a photographic record for the ages and a source for folk costume enthusiasts and specialists. Thus, the review in Und will endure much longer than one afternoon in the west of Hungary.

Odgođen šesti susret hrvatske dijaspore Južne Amerike

Paragvajsko-hrvatska gospodarska komora iz Asunciona, zadužena za organiziranje šestog susreta hrvatske dijaspore Južne Amerike, odlučila je odgoditi sastanak zbog svjetske pandemije uzrokovane koronavirusom

Tekst: **David Rey**

Paragvajsko-hrvatska gospodarska komora obratila se početkom srpnja hrvatskim zajednicama Južne Amerike, hrvatskim udruženjima i klubovima Latinske Amerike te gospodarskim komorama Latinske Amerike izvještavajući ih o odgađanju šestog susreta hrvatske dijaspore 2020. "Ovim putem obavještavamo vas da zbog pandemije koronavirusa, a nakon što je prošlo razumno razdoblje od proglašenja planetarne zdravstvene krize u ožujku, s posljedicama provođenja raznih epidemioloških mjera i naredbi koje dovode do zatvaranja granica, obustave zračnih letova i svih sigurnosnih mjera koje su usvojile mnogobrojne zemlje, a posebno na južnoj polutki, održavanje 6. susreta hrvatske dijaspore Južne Amerike 2020., čiju smo organizaciju preuzeli s velikim povjerenjem i optimizmom, odgođeno je za sljedeću 2021. godinu, s točnim datumom koji tek tre-

Gospodarstvenici na susretu hrvatske dijaspore Južne Amerike, koji je okupio preko 300 predstavnika naših iseljenika

ba definirati pa apeliramo na vaše razumijevanje", istaknuto je u izjavi Paragvajsko-hrvatske gospodarske komore izdanoj u Asuncionu.

AKTIVNOSTI U ASUNCIONU

O aktivnostima koje provodi Paragvajsko-hrvatska gospodarska komora iz Asunciona govori nam Ana Carolina Soljančić:

- U sklopu proglašenja izvanrednoga zdravstvenog stanja zbog bolesti Covid-19, Paragvajsko-hrvatska gos-

podarska komora nastavila je, prema mogućnostima koje dopušta stanje pandemije, kontaktirati s potencijalnim stranama zainteresiranim za uspostavljanje trgovačkih i poslovnih veza s Republikom Hrvatskom. Osim rada u privlačenju novih suradnika, promovirajući Hrvatsku kao poslovnu priliku, a s obzirom na njezine razvojne i proizvodne potencijale kao članice Europske unije, paragvajska komora uspostavila je prigode za jačanje trgovinskih odnosa između naših zemalja. S druge strane, zajednički djelujemo na uspostavljanju veza između gospodarskih komora Južne Amerike kako bi se stvorila i veća razmjena, temeljena na znanju o mogućnostima koje nudi svaka južno-američka država. Iako smo tek u početnoj fazi, smatramo iznimno važnim ojačati komercijalne, poslovne i profesionalne veze.

Čak unatoč karanteni i izolaciji, mi i dalje radimo na konsolidaciji Privredne komore i njezinih aktivnosti usmjerenih na stvaranje poslovne, trgovinske, pravne i ozbiljne poslovne klime. Također, unatoč trenutačnoj recesiji koju doživljavamo kao rezultat stanja

Asuncion, gospodarsko i kulturno središte Paragvaja

u cijelome svijetu. Ali svjesni smo i uvjereni da ne smijemo propustiti prilike koje nam nude najgore krize. Konačno, započeli smo pregovore o uključivanju naše komore u Udrugu komora Europske unije.

Srdačan pozdrav Hrvatima svijeta iz Asunciona, Paragvaja, u ime Paragvajsko-hrvatske gospodarske komore - poručila je Ana Carolina Soljančić, glavna tajnica te institucije.

Podsjetimo, lani je u Buenos Airesu u Argentini uspješno održan 5. susret hrvatske dijasporu Južne Amerike u nazočnosti više od 300 predstavnika naših iseljenika i uglednih poslovnih ljudi iz domovine među kojima je bio i ravnatelj Hrvatske matice iseljenika profesor Mijo Marić. U organizaciji Hrvatske gospodarske komore na skupu je sudjelovalo gospodarsko izaslanstvo koje su činili predstavnici 23 tvrtke. Održano je više panela o ekonomskim temama, potpisan je tripartitni Sporazum o suradnji između Argentinske komore za trgovinu i usluge, Argentinsko-hrvatske gospodarske komore i Hrvatske gospodarske komore koji bi trebao omogućiti povećanje intenziteta robne razmjene dviju država i potaknuti interes argentinskih tvrtki za uspostavljanje suradnje. Sporazum su potpisali u ime Argentinske komore za trgovinu i usluge predsjednik dr. Jorge Luis De Fiori, u ime Argentinsko-hrvatske gospodarske komore predsjednik Marcos Pejacsevich i u ime Hrvatske gospodarske komore Vitomir Klasić, predsjednik Komore Zagreb.

Nadamo se kako će, čim prođe pandemija koronavirusa, šesti susret hrvatske dijasporu Južne Amerike biti sazvan kako je predviđeno 2021. u organizaciji Paragvajsko-hrvatske gospodarske komore. ■

ENG *The Paraguayan-Croatian Chamber of Commerce, organizer of the sixth meeting of the Croatian diaspora in South America, has decided to postpone the event in light of the pandemic scare triggered by the SARS-CoV-2 virus. As soon as the fear of the COVID-19 disease passes, the organisers intend to convene this major gathering of ethnic Croatians and their descendants in South America, as the plan currently stands in 2021, said Ana Carolina Soljančić of Asunción. The chamber has opened talks on joining an EU association of chambers.*

Tekst: Sara Večeralo Foto: Žarko Marinković

Povratnici iz Južne Amerike u Hrvatsku sve su češća pojava koja bi danas, izmjenom zakona o stjecanju hrvatskog državljanstva, odnosno ukidanjem generacijskog ograničenja, mogla značiti i pravi "hispanoamerički boom" za Hrvatsku. Generacijsko ograničenje koje je do početka ove godine bilo na snazi, a bilo je suženo samo na prve dvije generacije potomaka hrvatskih iseljenika, od ove godine proširuje se na sve potomke hrvatskih iseljenika koji žele steći hrvatsko državljanstvo. U Južnoj Americi, osim najbrojnije Argentine, potomke hrvatskih iseljenika možemo pronaći i u drugim zemljama, poput Čilea, Bolivije, Perua, Venezuele, Brazila i drugih. Povratak u zemlju predaka za mnoge znači mitsko putovanje u zemlju "tamo daleko", odakle su njihovi djedovi i pradjedovi jednom davno otišli na putovanje bez povratka. No, osim potrage za korijenima, neke pojedince motiviraju i drugi razlozi za dolazak, poput ljubavi prema hrvatskoj glazbi i kulturi, ali i potrebe za istraživanjem novih horizonata, kako osobnih tako i profesionalnih.

Žarko Marinković, čileanski glazbenik, potomak je četvrte generacija hrvatskih iseljenika. Pričao nam je o svojim hrvatskim korijenima, profesionalnoj karijeri glazbenika, ljubavi prema hrvatskom folkloru i svojem skorašnjem preseljenju u zemlju svojih predaka.

Tko je Žarko Marinković? Možeš li mi reći nešto više o sebi i svojim hrvatskim korijenima?

- Ja sam čileanski glazbenik, skladatelj i obrađivač koji je prije deset godina počeo upoznavati svoje korijene. Moja obitelj dolazi s Komiže, mjestašca na malenome jadranskom otoku Visu. Moj prapradjed došao je u Čile oko 1891. godine u grad Iquique. Za razliku od većine Hrvata koji su stigli brodom, on je došao prvo u Buenos Aires i odande je kopnom prešao do sjevera Južne Amerike. Otkako sam započeo svoje glazbene studije, uvijek je presudan čimbenik u mom radu bilo upoznavanje vlastitoga glazbenog i kulturnog identiteta Čileanca i Južno-

Glazbenik Žarko Marinković, Santiago de Chile

Povratak potomka hrvatskih iseljenika u zemlju predaka

Žarko Marinković, čileanski glazbenik, potomak je četvrte generacije hrvatskih iseljenika kojeg neodoljivo privlači Hrvatska. Glazbeni je voditelj folklornog sastava "Baština" Kulturno-umjetničkog društva "Domovina" u Santiagu

Kulturno-umjetničko društvo Domovina, Santiago de Chile

amerikanca. Pridruživši se skupini *Baština*, ova potreba narasla je u smjeru upoznavanja glazbe i plesa koje ondje obrađujemo. Ta znatiželja ne ostaje samo na Hrvatskoj, već raste prema čitavom području Balkana. Prije nego Hrvat, ja sam Čileanac, a prije nego Čileanac, ja sam glazbenik.

Trenutačno si glazbeni voditelj folklornog sastava *Baština* Kulturno-umjetničkog društva *Domovina* u Santiagu. Možeš li mi reći nešto više o ovom udruženju i tvojoj ulozi u njemu?

- Da, priključio sam se sastavu 2011. godine, ponajprije kako bih svirao kontrabas (još uvijek nemamo berdu). Tada su me, nakon što je tadašnji glazbeni voditelj otišao, pozvali da vodim samo instrumentalni sastav na početku, a na kraju sam postao glazbeni voditelj. U sastavu *Baština* sudjeluju osobe koje

vole svoje hrvatske korijene, ali također i drugi koji nisu dio hrvatske zajednice, ali su se priključili kao prijatelji kluba i danas čine njegov dio. Prvotna zadaća udruženja jest prenošenje hrvatske kulture, tradicije i folklor. S tim ciljem ja kao voditelj nastojim biti što autentičniji (u glazbenom smislu) u tom zadatku, onoliko koliko to prilike dopuštaju jer nemam formalni studij hrvatskoga folklor, kao ni ostali sudionici, koji uz to nisu profesionalni glazbenici. Prema tome, ne mogu od njih očekivati profesionalni stupanj, ali ipak rezultati su više nego dobri.

Prošle godine osnovali ste i žensku klapu u Santiagu. Kako ste došli do te ideje? Postoje li i druge klapu u Čileu?

- Želja za osnivanjem klape postojala je i prije nego što sam se priključio skupini. Franco Ferrera Cvitanović, bivši član

sastava, prije desetak godina osnovao je klapu *Zlatni cvijet* i klapu *Južno more*, koje nisu u sastavu *Domovine*. Krajem 2019. godine kontaktirala me je Stjepana Lukašević, voditeljica klape *Kapric i Zikva*, upravo u vrijeme kad sam ja nastojao osnovati klapu. Ona je na posljetku bila zaslužna za formiranje prve ženske klape, klape *Snaga*. Stjepana je doputovala iz Zadra polovicom srpnja i tijekom dva mjeseca radila je s curama koje su danas dio klape. To je bez sumnje bila prekretnica za našu udruhu, a posebice za cure.

Udruženje *Domovina* aktivno je i u ostvarivanju ostalih projekata. Koji su najvažniji? Radite li trenutačno na nekom projektu ili je u fazi pripreme?

- Tako je, zadaća je prema statutu udruge ostvarenje barem jednoga velikog nastupa otvorenog za publiku godišnje, i u tom smo duhu sudjelovali na mnogim događajima. Također smo imali priliku putovati u druge regije Čilea, u druge zemlje, a uz to sastav je ostvario i jednu turu po Hrvatskoj 2007. godine. Najvažniji nastupi bili su *Hrvatske gala večeri*, proslave za Dan državnosti,

Glazbenik Žarko Marinković potječe s otoka Visa

a također je organizirano pet međunarodnih skupova hrvatskog folklor. Prvi i drugi u Santiagu, treći u Montevideu, četvrti u Buenos Airesu i peti ponovno u Santiagu. Trenutačno smo zbog svjetske zdravstvene krize morali odgoditi posjet Klapa *Kožino* planiran za ovu godinu. Imali smo i druge projekte koji su odgođeni, turu po otoku Chiloé, na jugu Čilea, umjesto koje se razmatra odlazak u Iquique.

Što je ono što te kao glazbenika najviše oduševljava u hrvatskoj glazbi i folkloru?

- Prije svega, zadivljujuća je raznolikost koja svakome mjestu daje drukčiji štih, unatoč tome što nije riječ o velikom prostoru. Druga stvar koja mi jako privlači pažnju jest način na koji se živi folklor i glazba općenito. Postoji ljubav za glazbu koja se čini tako prirodnom, kao da bez posebno uloženog truda jednostavno teče. Moram spomenuti kako su svi ovi dojmovi čiste pretpostavke za koje se nadam da će se utvrditi istinitima uskoro kada započnem ondje živjeti.

Osim hrvatskog folklor, koje glazbene stilove primjenjuješ u svojoj glazbi? Sviraš različite instrumente?!

- Kao što sam spomenuo na početku, prije svega sam glazbenik i u svakom glazbenom stilu pronalazim zadovoljstvo. Osim hrvatskog folklor, sudjelujem

Žarko planira usavršiti hrvatski jezik

jem u projektima koji se kreću od *tributa*, glazbe za svečanosti, također sviram u bendovima s originalnom glazbom od popa, rocka, latinoameričke fuzije, uključujući plesne stilove poput salse, afrokubanske timbe i sl.

Otkako sam sa 17 godina počeo svirati gitaru (dosta kasno za prosječnog profesionalnog glazbenika), uvijek sam bio jako znatiželjan vezano uz sve instrumente na koje sam nailazio. Usavršio sam električnu bas gitaru, gitaru i klavir; također neke *perkusije* poput peruanske kutije i, naravno, naučio sam u pristojnim okvirima svirati bisernicu, ali na samouk način.

Koji su tvoji osobni i profesionalni planovi za budućnost?

- Uskoro ću se preseliti u Hrvatsku, gdje ću prvo živjeti u Zadru, i ako sve bude po planu, prijaviti ću se na natječaj za stipendiju učenja hrvatskog jezika *Croaticum* u Zagrebu sljedeće godine. Također se nadam mogućnosti razvoja karijere u glavnome gradu, u kojem su koncentrirane kulturne aktivnosti. Moj plan je sada pretvoriti Hrvatsku u svoj novi dom i naučiti jezik što prije kako bih mogao nastaviti razvijati svoju glazbenu karijeru. Nadam se u budućnosti i mogućnosti učenja folklor, možda uz jednog učitelja tambure. Također bih volio doći i do drugih ritmova na ovim područjima, kao i do onoga znanog kao etno jazz, kojem bih dodao čitavu svoju čileansku i južnoameričku glazbenu podlogu. Ukratko, želim nastaviti raditi u Hrvatskoj ono što radim u Čileu, odakle bih mogao pronalaziti i razvijati nove projekte.

Iako sam glazbenik po struci, također me vesele i druge aktivnosti. U Čileu ponekad planinarim te jako uživam u prirodi pa ću zasigurno uživati u obilasku različitih krajeva Hrvatske. ■

ENG Chilean musician Žarko Marinković is the musical director of the Baština/Domovina culture and arts association of Santiago de Chile. He is a fourth-generation descendant of Croatians who immigrated to Chile. Marinković tells of his Croatian roots, professional career as a musician, his love of Croatian folklore and his pending relocation to the country of his ancestors.

Santiago de Chile

Tekst: Tihomir Nuić
Foto: Arhiva HDS/HMI

Tri desetljeća Hrvatske nastave u Švicarskoj

Hrvatsku nastavu u Švicarskoj trenutačno pohađa oko 900 učenika koje podučava 14 učitelja. Prema podacima u školskoj godini 2019./2020. nastava se održava u 20 kantona i to na 63 nastavna mjesta diljem Švicarske Konfederacije. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske već 26 godina, točnije od 1994., u potpunosti financira hrvatsku nastavu te odabire i zapošljava učitelje koji se na rad u tu razvijenu europsku zemlju upućuju na mandat od četiri godine. Ured Hrvatske nastave u Švicarskoj smješten je u Dietikonu i mjesto je koordinacije aktualne ravnateljice Božice Matak, koja se brine za vođenje cjelokupne administracije, praćenje rada učitelja, organizaciju raznih izvannastavnih aktivnosti poput kazališnih i književnih susreta učenika te uređuje školski list **Govorimo hrvatski**, pokrenut 1992. Prije nje tu je odgovornu dužnost vrlo uspješno obavljala profesorica Nataša Balić. Kao i prethodnica, aktualna ravnateljica suočena je s planetarnom pandemijom kononavirusa, usredotočena i na pojačanu suradnju sa švicarskim prosvjetnim vlastima, kao i suradnju s tamošnjim hrvatskim institucijama, našom diplomacijom, udrugama, hrvatskim klubovima i katoličkim misijama.

HRABRI RODITELJI

Sjećam se migrantskih aktivnosti prije uspostave neovisnosti Republike Hrvat-

Hrvatska dopunska škola u Švicarskoj počela je s radom 8. rujna 1990. iako su se roditelji u Badenu izborili za poučavanje vlastite djece na materinskome jeziku davne 1973. godine

Roditelji i učenici Hrvatske nastave u Švicarskoj rado sudjeluju u svim aktivnostima

ske, koje su ovdje u Švicarskoj provodili roditelji školaraca vezano uz školovanje na materinskome jeziku. Naime, u demokratskim društvima Europe migranti su za vlastitu djecu uglavnom mogli po svome nahođenju organizirati škole na materinskome jeziku izvaninstitucionalno dok, primjerice, u prekoocean-

skim zemljama takve škole već postoje i u sklopu institucija i izvan njih kao što je *Sustav hrvatskih izvandomovinskih škola Amerike*. Dvojbe su, pak, nastajale u svezi s priznanjem tih škola od matične bivše države SFR Jugoslavije s jedne strane ili zbog prijetnje da se dotičnog roditelja proglasi politički nepodobnom osobom s druge strane. U oba slučaja radilo se o gubitku. Budno oko totalitarnog režima *bivše države* podjednako je pratilo ponašanje pojedinaca i organizacija. Sumnjivo je bilo sve što se nije pokrivalo službenim komunističkim programom. Dio Hrvata u Švicarskoj se, unatoč spomenutim dvojabama, primjereno vremenu i prostoru gospodarske migracije, već 1970-ih godina borio za hrvatske odjele u tadašnjim jugoslavenskim školama. Godine 1973. Hrvati su tako izborili posebne odjele za hrvatsku djecu u gradu Ba-

Švicarska potpora

Švicarske tiskovine također smo zainteresirali za svoj hrabri projekt i one nisu štedjele na pohvalama. Tako je 5. studenoga 1990. züriški *Tages Anzeiger* objavio članak pod naslovom "Kulturna svijest u tuđini" (Kulturbewusstsein in der Fremde). Novinarka opisuje kako je Hrvatska dobila građansku Vladu koja se distancira od jugoslavenske centralizirane države i u ovom trenutku naglašava hrvatsku kulturnu autonomnost. Pokrenuli smo 1992. školski list *Govorimo hrvatski* koji izlazi do danas jedanput godišnje. Oduševljavao je ljude u domovini i nas u tuđini. Tiskan u 1.200 primjeraka, list je postao tradicija koju njeguju svi učitelji i koordinatori imajući na umu ljepotu i vrijednost dječjega likovnog i literarnog izričaja.

Nastava u prirodi veseli i profesore i učenike

denu dok su diljem Švicarske djelovali mješoviti razredi. Taj događaj u Badenu dogodio se na vremenskoj okomici od samo šest godina nakon što su u komunističkoj Hrvatskoj pristaše potpisnika Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga jezika iz redova našega naroda ili još robijali ili na slobodi utonuli u tzv. *hrvatsku šutnju* nakon sloma hrvatskog proljeća. Jugodiplomaciji to je bio trn u oku dok su hrvatski građani nastavili demokratski pritisak u dolažećem desetljeću pa su zahtjev u korist hrvatskih odjela 1979. godine potpisala 263 roditelja, uglavnom iz Badena, Züricha i Basela, što se jugototalitarne svijesti, naravno, uopće nije dojmilo. Bila je to najhrabrija akcija hrvatskih "pasošara" u Švicarskoj koji su smogli snage i smjelosti da se suprotstave ideologiziranome jugoslavenskom "bratstvu i jedinstvu". Glavna poruka ovog zahtjeva je da su se Hrvati još prije pola stoljeća vezano uz hrvatski jezik, kao i toliko puta u prošlosti, borili za svoja nacionalna prava. Teško je odgonetnuti zbog čega je ovaj hrabri čin hrvatskih roditelja prekriven velom šutnje u hrvatskoj javnosti.

INICIJATIVNI ODBOR

Čim je u svibnju 1990. godine u Hrvatskoj došlo do smjene komunističkoga totalitarizma, sastao se 22. VI. 1990. *Inicijativni odbor* za osnivanje Hrvatske dopunske škole (danas nosi naziv Hrvatska nastava – dalje u tekstu HN). Inicijativni odbor činili su: Vladimir Boban, Zvonimir Čičić, pok. Josip Dobša, Grana Ferić, Stanislav Ferić, Marijan Jakopo-

vić, Tihomir Nuić i Jure Primorac. Vrijedni Andrija Babić iz Ženeve izabran je za tajnika. Bila je riječ, dakle, isključivo o uglednim dugogodišnjim članovima i dobrim dijelom dužnosnicima bivše Hrvatske kulturne zajednice. Odmah na sljedećoj sjednici u srpnju pridružio im se fra Karlo Lovrić, tadašnji ravnatelj hrvatskih katoličkih misija u Švicarskoj i voditelj Hrvatske katoličke misije (HKM) u Zürichu.

Ministarstvo prosvjete, kulture, fizičke i tehničke kulture RH (danas MZO) obratilo se pismom od 29. kolovoza 1990. mons. Vladimiru Stankoviću, tadašnjem ravnatelju dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu, sa zamolbom za potporu u organiziranju hrvatske nastave u Europi te da se "katoličke misije u zemljama imigracije uključe u rješa-

vanje organizacijskih pitanja, naročito u osiguranju prostora". Mons. Stanković već 3. rujna 1990. proslijeđuje svojoj subraći svećenicima preporuku. Krenuli smo mi iseljenici među ljude i ponudili im školski program, dakako s vjeronaukom. Prikupili smo sva učila iz Hrvatske i hrvatskih škola diljem svijeta, a prof. Grana Ferić, koja će postati prva ravnateljica HN, nakon konzultacija s istaknutim stručnjacima i pedagozima iz Hrvatske te djelatnicima MZO-a izabrala je metodički primjeren nastavni materijal za hrvatsku djecu u Švicarskoj. O vjeronaučnim učilima odlučivali su sami misionari. Roditelje smo uvjeravali da je riječ o plemenitom naumu koji njihovoj djeci može samo koristiti. Napravili smo Pravila (statute) Hrvatske nastave

Božica Matak

Ciljevi moderne hrvatske nastave u inozemstvu

Nastava hrvatskoga jezika i kulture namijenjena je djeci hrvatskih državljana s privremenom ili stalnom adresom u Švicarskoj Konfederaciji, odnosno djeci koja žive u Švicarskoj, a kojima je hrvatski jezik obiteljski jezik, kao i svoj djeci koja žele učiti hrvatski jezik i upoznati hrvatsku kulturu, a za to imaju potrebno jezično predznanje.

Uz hrvatski jezik i književnost, koji su temelj poduke, nastava uključuje i stjecanje znanja o povijesnoj, kulturnoj i prirodnoj baštini Republike Hrvatske. Nastavni materijali o povijesnom naslijeđu, geografskim obilježjima, hrvatski likovni i glazbeni izrazi također su inkorporirani u područje hrvatskoga jezika i književnosti, gdje služe kao sadržajna osnova za učenje jezika i razvijanje komunikacijskih sposobnosti učenika. Važno je istaknuti da osim razvoja jezičnih kompetencija kao što su slušanje, govorenje, čitanje i pisanje, primarni ciljevi Hrvatske nastave su i upoznavanje kulturne, povijesne i prirodne baštine jer pridonose razvoju osjećaja pripadnosti hrvatskome narodu i kulturi, njegovanju vlastitoga nacionalnoga identiteta, kao i izgradnji čitave djetetove ličnosti. Temeljni dokument za planiranje i izvođenje hrvatske nastave je *Kurikulum hrvatske nastave u inozemstvu*.

Suradnja škola i diplomacije

Suradnja s hrvatskim diplomatskim predstavništvima ostvaruje se i na kulturnome planu pa se tako u Generalnome konzulatu u Zürichu i u Veleposlanstvu u Bernu svakoga prosinca organizira izložba dječjih likovnih radova. Povezivanje s domovinom ostvaruje se na razne načine: dopisivanjem s vršnjacima, sudjelovanjem na raznim likovnim i literarnim natjecajima, zatim izletima u Hrvatsku, humanitarnim akcijama, a posebno se ponosimo zajedničkim projektima poput "Priče o srcima" profesorice Božice Matak.

prema Švicarskome građanskom zakonu o udrugama. Definirali smo svrhu HN-a kao dodatne školske nastave iz hrvatskoga jezika i književnosti, hrvatske povijesti i zemljopisa te nudili nje govanje hrvatske kulture, umjetnosti i folkloru u svrhu očuvanja nacionalno ga identiteta Hrvata u Švicarskoj. Tijela udruge HN-a bila su godišnja skupšti na roditelja, glavni školski odbor, mje sni školski odbori, ovjervitelji računa i ravnateljica HN-a, koja je morala posjedovati odgovarajuću stručnu i peda gošku naobrazbu.

PRIJELAZNO RAZDOBLJE

Dok smo tražili učitelj(ic)e po Švicarskoj i vodili korespondenciju sa švicarskim vlastima tražeći priznanje i prostorije, hrvatske katoličke misije umnožava le su i dijelile upisnice pred crkvom i u misijama. Republika Hrvatska je, dodu še, prema uhodanome socijalističkom uzusu, slala i plaćala određeni kontin gent učitelj(ica) u Švicarsku, ali su oni boravišnu dozvolu mogli dobiti samo preko jugoslavenskih konzularnih služ bi. Naša mlada ustanova nije mogla ni sanjati o tolikim ovlastima, kao ni o pla ćama od kojih bi se u Švicarskoj moglo živjeti. Hrvatskim učitelj(ica)ma, koji su već boravili u Švicarskoj, dali smo rok u kojem su se trebali odlučiti hoće li raditi u HDŠ-u ili JDŠ-u. Tamo gdje su roditelji bili suglasni, prihvatili smo ih kao svoje.

Inicijativni školski odbor na sastan ku 17. rujna 1990. preimenovan je u Glavni školski odbor (GŠO). Prvi pred sjednik bio je pok. Josip Dobša, a nakon što je on 1991. godine obolio, za pred sjednika GŠO-a izabran je Tihomir Nuić.

Na godišnjoj skupštini 19. rujna 1991., odlukom nazočnih roditelja i mjesnih školskih odbora, dorađena Pravila su odobrena, a GŠO je proširen na 13 čla nova. U međuvremenu smo 15. I. 1991. dobili dopis ministra prosvjete prof. dr. Vlatka Pavletića da je Ministarstvo na kon uvida u naš rad suglasno s našim radom, pruživši nam potporu. Taj smo dopis preveli na njemački i dostavljali ga školama u kojima još nismo imali prostorija za djelovanje. Tek 3. VII. 1991. iz Zagreba stiže službena odluka o ime novanju ravnateljice HN Grane Ferić.

PRVA HRVATSKA ŠKOLA U ŽENEVI

Prva škola otvorena je u Ženevi 8. ruj na 1990. Njezin učitelj i *spiritus movens* bio je Andrija Babić. Kronološki gleda no, drugu dopunsku školu otvorila je Blagica Alilović 27. rujna 1990. u san ktgallenskome Buchsu. Od većih mje sta najkasnije je otvorena škola u glav nome švicarskom gradu Bernu. GŠO je odredio da učitelj(ce) imaju satnicu od 35 franaka s time da se dodatno po krivaju troškovi putovanja. Svaki član GŠO-a je, kao što je to bilo i u Inicijativ nom odboru, snosio sam sve troškove (poštarina, telefon, putovanja, kopira nja). Za prvu školsku godinu 1990./1991. zatražili smo od roditelja, koji to mogu, godišnji doprinos od 200 franaka za jedno dijete, a za dvoje i više djece 300 franaka. Imali smo škole na 20 mjesta i mogli podmiriti sve učiteljske hono rare i putne troškove roditeljskim do prinosom na kraju školske 1991. godi ne. Sljedeće školske godine povie sio broj škola na 42, što je zahtijevalo više nastavnog osoblja. HN je 1994. dobila

nova Pravila i novu organizaciju. Nakon nebrojenih molbi Zagrebu, preklinjanja i razgovora, Ministarstvo prosvjete, kul ture, fizičke i tehničke kulture preuzima škole u rujnu 1993. godine. Nakon što se agilna gđa Ferić umorila, 1. rujna 1993. imenovana je, na naš prijedlog, nova ravnateljica HN-a prof. Stanislava Račić, koja je do tada radila kao učiteljica. Dr žava je od toga trenutka preuzela bri gu za nastavu i nastavnike, što nam je olakšalo organizacijski posao. Ministri ca prof. Ljilja Vokić svojim dopisom od 15. XI. 1994. potvrdila je naš dogovor: "Po preporuci i zamolbi fra Karla Lovri ća, voditelja HKM u Švicarskoj, Ministar stvo prosvjete prihvaća mogućnost pri kupljanja dobrovoljnih priloga roditelja učenika HDŠ." Zaključno, Hrvatsku na stavu u Švicarskoj pokrenuli su i razvili domoljubi kojima je preuzimanje ško le od države bilo veliko priznanje i pri uštilo neopisive trenutke zahvalnosti i radosti. ■

ENG Croatian language and culture classes are provided for the children of Croatian citizens with temporary or permanent residence in the Swiss Confederation, and for Swiss children to whom Croatian is the family language, and to all other children interested in learning Croatian and about our culture that possess the requisite fluency. Besides Croatian language and literature, which form the core of the instruction programme, classes also provide basic insights into Croatian history and its cultural and natural heritage. The Croatian language supplemental teaching programme in Switzerland began its work on the 8th of September 1990. It was, however, as far back as 1973 that parents in Baden secured instruction in the mother tongue for their children. Croatian language instruction in Switzerland is currently provided by fourteen teachers and attended by some 900 pupils. According to the data for the 2019/2020 school year classes are held in twenty cantons at 63 venues.

Multikulturalnost *Grada svjetlosti*

Povijest Sorbone neodvojiva je od povijesti Sveučilišta u Parizu što ga je 1257. godine osnovao Robert de Sorbon pod nazivom Collegium Sorbonicum

Boris Rozga u Versaillesu

Tekst: **Boris Rozga**

Pariško Sveučilište reorganizirano je pod Trećom Republikom, a zatim je 1968. razdvojeno na tri naest autonomnih sveučilišta, od kojih tri u sebi čuvaju naziv Sorbona. Sveučilište Sorbona nastalo je 2018. spajanjem Sveučilišta Paris-Sorbonne (Paris IV), specijaliziranog za književnost, umjetnost i humanističke znanosti i Sveučilišta Pierre i Marie Curie (UPMC - Pariz VI), specijaliziranog za znanost i medicinu. Kako su se tijekom povijesti razvijale različite znanstvene

discipline, stara zgrada Sorbone nije mogla primiti sve odsjeke pa su se otvarali mnogi centri u Parizu. Najveći je centar Jussieu, u kojem je Prirodoslovni fakultet, u Maison de la recherche smjestili su se Odsjek za povijest i Odsjek za geografiju te doktorski studiji, a u centru Clignancourt studenti mogu pohađati primjerice studij filozofije, engleskog i španjolskog jezika.

U centru Malesherbes, u 17. arondismanu (okrug), odsjeci su za francuski jezik i književnost, latinski i starogrčki jezik, muzikologiju, germanistiku, talijanistiku i Odsjek za slavistiku. U centru Malesherbes nalaze se i tri istraživačka

centra: za talijansku kulturu, kulturu i književnost središnje Europe i Balkana te centar za istraživanje germanske, nordijske i nizozemske kulture i književnosti. Knjižnica Malesherbes sadrži 200.000 djela specijaliziranih za proučavanje stranih jezika i kultura te 1200 francuskih i međunarodnih časopisa.

KATEDRA ZA BCMS

Posao lektora na Sorboni specifičan je po tome što se studenti prve godine dijele u dvije skupine. U jednoj su početnici ili studenti koji vrlo malo znaju o jeziku, a u drugoj su napredni ili studenti koji prilično dobro govore jezik. Na drugoj se godini svi spajaju u jednu grupu te su skupine nerijetko heterogene. Iako su četiri jezika zapravo spojena, jer nema dovoljno studenata da bi se pokrenula posebna katedra za pojedini jezik, svaki lektor predstavlja jezik i kulturu svoga naroda sa svim posebnostima i razlikama. Studentima početnicima držim jezične vježbe, usmeno i pismeno izražavanje, a uz različite jezične teme nastojim uklopiti i sadržaje o hrvatskoj kulturi. Na drugoj godini predajem *Vokabular*, gdje preko različitih tema studenti obogaćuju rječnik bilo da je riječ o općoj kulturi ili o jeziku i književnosti. Na trećoj godini predajem *Čitanje književnog teksta i Prijevod*, s francuskog na hrvatski. Četvrtoj i petoj godini preda-

Na Odsjeku za slavistiku je Katedra za BCMS (bosanski, hrvatski, crnogorski i srpski jezik). Svaki jezik predstavlja jedan lektor pa se studenti uvijek mogu obratiti ako imaju pitanja o nekom jeziku.

Boris Rozga

jem *Uvod u opću lingvistiku i lingvističke teorije*. Većina studenata podrijetlo vuče iz zemalja bivše Jugoslavije, a otprilike dvadeset posto su Francuzi i studenti koji studiraju još jedan slavenski jezik. Studenti vrlo dobro savladavaju gradivo, ali kada treba čitati tekstove i komentirati ih - što radim sa studentima prve tri godine - nailaze na problem jer vrlo malo čitaju na hrvatskom jeziku. Na početku drugog semestra studentima druge godine zadao sam da pročitaju dvije novele, a studentima treće godine tri novele iz zbirke *Ruke* Ranka Marinkovića. Iznenadio sam se s koliko su teškoća savladali taj zadatak. Viški Voltaire bio je inspiracija za brojne poveznice između Francuske i Hrvatske i na njih se u Parizu može naići na nemalom broju mjesta.

POVEZNICE IZMEĐU FRANCUSKE I HRVATSKE

Primjerice, u Louvreu, u prvoj prostori-ji u prizemlju, nalaze se četiri skulpture i bareljefi dvaju hrvatskih kipara - Franje Vranjanina i Ivana Duknovića. Franjo Vranjanin izradio je dvije biste i grb dinastije Anjou, a Ivan Duknović bare-

Sorbonne

ljef na grobu pape Pija II. U Muzeju Jacquemart André u Parizu nalazi se bista princeze koju je izradio Franjo Vranjanin, dvije slike Jurja Čulinovića (Giorgio Schiavone) i jedna slika Pavla Istranina (Paolo Schiavo). Svatko tko je živio i radio u inozemstvu zasigurno će razumjeti s koliko se žara i veselja traže mjesta koja nas povezuju s domovinom. Osim u muzejima, tragovi naše male zemlje mogu se naći i na Trgu Bastille, uz koji je šetnica nazvana po Ruđeru Boškoviću, u nebrojenim antikvarijatima gdje su izložene knjige o Meštroviću, zbirke Radovana Ivšića.

Smatram da bi studenti književnosti i jezika trebali jako puno čitati te im svojim radom pokušavam objasniti koliko je važno čitanje u savladavanju jezika.

Fontana Četiri biskupa

Pariz je zanimljiv grad, kao i većina metropola - poznat po spomenicima i muzejima, restoranima, jazzu i kabaretu, noćnom životu... - no prije svega izdvojio bih njegovu multikulturalnost. Svatko tko se doseli u Grad svjetlosti pronaći će kutak svoje domovine, jer grad je to u koji su tijekom povijesti svoje niti utkale doslovce sve kulture. Nakon tri godine života u Parizu smatram da je to jedna od najvećih prednosti i kvaliteta grada. Poželite li upoznati bilo koji dio zemaljske kugle, prvo što će vam pasti na pamet jest to da odete u tu zemlju, no ako živite u Parizu, taj kutak nerijetko može biti već u nekom dijelu vaše kvarta, s bogatim tradicijskim koloritom, načinima, plesovima... i, naravno, autohtonim vinima. ■

BORIS ROZGA rođen je u Trogiru 1974. godine. Osnovnu i srednju školu završio je u Splitu, a diplomirao 1999. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, nakon toga počinje raditi na zamjenama u nekoliko škola Splitsko-dalmatinske županije i u Zagrebu. 2004. upisuje poslijediplomski studij književnosti na Odsjeku za komparativnu književnost. Osim u školama, radi u knjižnici te kao lektor i redaktor za izdavačke kuće (Školska knjiga i Algoritam). Godinama je lektor u Večernjem listu, lektor, redaktor i korektor monografija i kataloga izložbi u Klovićevim dvorima te lektor-redaktor u National Geographicu. Radi i za nekoliko portala, za Umjetnički paviljon i na zamjeni u Drvodjeljskoj školi u Zagrebu. Od rujna 2015. radi u hrvatskoj nastavi u Francuskoj - u Lyonu, Chambéryju, Annecyju i Nici. Od 2019. lektor je hrvatskog jezika na Sorboni.

ENG Boris Rozga was born in Trogir in 1974. He received his elementary and secondary education in Split and graduated from the University of Zagreb's Faculty of Humanities and Social Sciences in 1999. Since September of 2015 he has been a teacher of the Croatian language supplementary programme abroad in France (Lyon, Chambéry, Annecy and Nice). Since 2019 he has worked as a teaching assistant at the Sorbonne university in Paris. The job is specific at the Sorbonne in that first-year students are divided into two groups. The history of the Sorbonne is integral to the history of the University of Paris and was founded in 1257 by Robert de Sorbon as the Collegium Sorbonicum.

Pariški obzori vizionara Hrvatske

U Parizu preminuo velikan hrvatske i francuske kulture
te gorljivi hrvatski patriot Ante Glibota

Ante Glibota (Slivno kraj Imotskog, 15. VI. 1945. – Pariz, 29. kolovoz, 2020.)

Tekst: **Vesna Kukavica**

Znameniti povjesničar umjetnosti, ekonomist i publicist te neumorni borac za hrvatsku slobodu i neovisnost Ante Glibota (Slivno kraj Imotskog, 15. VI. 1945. – Pariz, 29. VIII. 2020.) preminuo je u Parizu, ostavivši francuskoj i hrvatskoj kulturi golem opus. Taj kozmopolitski galerist i kolekcionar pohađao je osnovnu školu u rodnome Slivnu, klasičnu gimnaziju u Splitu, a Ekonomski fakultet završio je u Zagrebu 1969. godine. Bio je tajnik Društva ekonomista Zagreba i Društva ekonomista Hrvatske, a s ekonomistom Vladimirom Veselicom pokrenuo je *Hrvatski gospodarski glasnik*, koji je postao jedno od najvažnijih glasila hrvatskog proljeća. *Hrvatski gospodarski glasnik* je zabranjen, a on je s nizom uglednih kolumnista uhićen pod

optužbom kontrarevolucionarne aktivnosti 1972. godine. Nakon mukotrpnog robijanja, izmučen i ponižen, ali ostavši neslomljiva duha nakon izlaska iz zatvora, emigrira u Pariz 1974. godine. U Parizu je studirao civilizaciju, ekonomiju, estetiku i povijest umjetnosti na Sorbonni i Collègeu de France, istodobno radeći fizičke poslove. Otvorio je umjetničku galeriju u Parizu 1978. godine i Chicagu 1981. te uspostavio suradnju s umjetničkim galerijama i muzejima u Italiji, Japanu, Koreji, Americi i drugdje. Suradnju s američko-švicarskom zakladom "Open End Theater" započeo je 1978. Za umjetničkog ravnatelja Paris Art Center imenovan je 1979. godine.

EGZILANT NA ZAPADU

Napredujući u karijeri, ovaj kreativni kozmopolit i poliglot biva imenovan za glavnoga ravnatelja Paris Art Center, obnašajući tu funkciju dulje od desetljeća,

točnije od 1982. do 1994. U fokusu Glibotina interesa bili su odnos znanosti i umjetnosti, nove tehnologije i arhitektura, što je rezultiralo mnogobrojnim simpozijima, izložbama i publikacijama. Međunarodni Olimpijski odbor imenovao ga je 1986. tajnikom umjetničkog programa Olimpijskih igara u Seulu. Bio je kustos izložbe *Sport u umjetnosti* na Olimpijskim igrama u Pekingu 2008. Autor je više od pet stotina međunarodnih izložbi u najznačajnijim svjetskim muzejima i galerijama, četrdesetak dokumentarnih filmova te niza audiovizualnih zapisa s istaknutim umjetnicima i znanstvenicima s kojima je blisko surađivao na umjetničkim projektima diljem Europe i svijeta. Glibota je autor i izdavač više od dvjesto dvadeset knjiga i kataloga te izdavač više od sto pedeset glazbenih albuma, glazbenih antologija i kompilacija. Održao je mnogobrojna predavanja na sveučilištima, nacionalnim akademijama, muzejima, galerijama i kulturnim centrima diljem svijeta. Pariški *Le Monde* u broju *Le Siècle 1900 - 1999* njegovu je autorsku izložbu *150 godina čikaške arhitekture* izabrao za izložbu XX. stoljeća, proglašivši je najznačajnijim tadašnjim umjetničkim događajem.

Ante Glibota i Ronald Dumas, ministar vanjskih poslova Francuske: razgovor o priznanju Hrvatske 1991. godine

FRANCUSKA VEZA

U egzilu u Francuskoj aktivno sudjeluje u svim aktivnostima hrvatske kulturne emigracije na Zapadu. Od 1990. aktivno je uključen u svekolike aktivnosti u iseljeništvu i domovini za neovisnost i slobodu Hrvatske, a nadalje u promociju Hrvatske u svijetu, potičući i vodeći različite promotivne aktivnosti za priznanje neovisnosti Republike Hrvatske, pogotovo u zapadnim demokracijama koje nam u početku nisu bile odveć sklone. Bio je osobni prijatelj, odan suradnik i poštovatelj lika i djela dr. sc. Franje Tuđmana, utemeljitelja moderne hrvatske države. Kako je bio poliglot i afirmirani znanstvenik umjetničke provenijencije, mnoga su mu vrata bila otvorena i rezultati su bivali sve vidljiviji i u širenju istine o agresiji na Hrvatsku kako u medijima tako i u ondašnjim centrima moći, pa i konkretnim priznanjima sve većeg broja stranih država, kao i humanitarnoj pomoći ratom ugroženoj Hrvatskoj. Jedan je od organizatora i voditelja najvećega prosvjednog skupa hrvatske dijaspor, koji je održan u Maastrichtu 1991. godine. Nije propustao niti jednu humanitarnu akciju za Hrvatsku, darujući i osobnu teško stečenu imovinu i ljubav svojoj domovini. Bio je savjetnik i član uredništva revije *Cimaj-*

Katalozi izložbi i monografije povjesničara umjetnosti Ante Glibote

se, član uredništva *Prometheus International* i *Cahier d'Art*, surađivao je i pisao za *Spirale*, *Ace Arts*, *Il Secondo Rinascimento*, *New York Art Magazine*, *Appreciation Magazine*. Bio je član uredništva *Ekonomskog pregleda* i *Hrvatskoga gospodarskoga glasnika* te časopisa *Science and Society*... S ponosom ističemo da je bio višedesetljetni suradnik Matičinih izdanja, osobito Hrvatskoga iseljeničkog zbornika.

KOZMOPOLITSKI AKADEMSKI KRUGOVI

Član je većeg broja uglednih znanstvenih i umjetničkih institucija i udruga poput Znanstvenog vijeća Europske akademije znanosti, umjetnosti i literature (EASAL) iz Pariza od 1985., redoviti je član te akademije od 2004. i član predsjedništva od 2012., počasni je član American Institute of Architects od 1985. te redoviti član američke Akademije političkih znanosti od 1999. godine. Ante Glibota bio je i član Nacionalne akademije za znanost i visoku tehnologiju u Shenzhenu u Kini od 2003., savjetnik Kineskoga nacionalnog centra za međunarodnu kulturnu razmjenu – CICEC od 2004. te umjetnički savjetnik Huaxie Cultural Development Co. iz Pekinga od 2005., ali i počasni profesor Sveučilišta Shijiazhuanga u Kini od 2008. Kao ugledni povjesničar umjetnosti bio je potpredsjednik i glavni konzervator

Muzeja umjetnosti i urbaniteta – MAUS iz Šangaja u Kini od 2010. Dobitnik je mnogobrojnih nagrada i priznanja kao što su Povelja grada Chicaga (1983.), Povelja grada Versaillesa (1986.), priznanje Vitez reda umjetnosti i literature Republike Francuske (1987.), Povelja grada Seula (1988.), Povelja grada Antibesa (1989.), Red Danice Hrvatske s likom Marka Marulića (1996.), Red hrvatskog trolista (1996.), Grand Prix Po-media (1997.), Povelja Mare nostrum croaticum (2003.), Povelja Sveučilišta Tsinghua iz Pekinga (2004.), Nagrada Porin za kompilaciju *Antologija Josipe Lisac* (2008.), Velika zlatna plaketa branitelja, invalida i udovica Domovinskog rata (2012.) i dr. L'International Biographical Centre iz Cambridgea uvrstio ga je zbog njegovih znanstvenih i umjetničkih zasluga, s naglaskom na izvanrednom doprinosu povijesnim studijima u domeni umjetnosti i arhitekture, u izbor edicije *Tisuću velikih intelektualaca svijeta* (2002.). ■

ENG Ante Glibota (Slivno kraj Imotskog, 15 June 1945–Paris, 29 August 2020) was a celebrated art historian, economist and publicist, and a tireless champion of Croatian liberty and independence. He died in Paris, leaving as his legacy to France and Croatia a copious body of work in the field of culture. He was a recipient of many decorations and awards, French and Croatian, for his contributions to Croatian independence, and for his work as a scholar and in the arts.

Audioknjige na hrvatskome jeziku

Mobilna aplikacija *book & zbook* pokrenuta je u Zagrebu lani i uz klasika Vladana Desnicu nudi na slušanje knjige pisaca raznih naraštaja poput Zorana Ferića, Miljenka Jergovića, Ante Tomića, Ede Popovića i Renata Baretića, a čitaju ih poznati glumci

Promocija audio-knjige "Proljeće Ivana Galeba" Vladana Desnice

lja *proljeće* i vremena koje nepovratno odlazi, koje predstavlja *smrt*", rekao je Brlek dodavši da se to ogleda u ritmu neprestanih obrata u kojima sudjeluju *jedinstvenost i ponovljivost*. "Desnica se majstorski služio svim resursima jezika, osobito na razini vokabulara koji je inovativan, ali i na razini sintakse te ga zato treba ponovno čitati", zaključio je Brlek. Nataša Puškar iz Vijeća SNM Zagreba rekla je da je "audioforma oživjela lik umjetnika i omogućila sasvim drukčiji susret s tim iznimnim djelom". Mobilna aplikacija *book & zbook* pokrenuta je u prosincu lani i uz klasik Vladana Desnice (Zadar, 17. IX. 1905. – Zagreb, 4. III. 1967.) nudi na slušanje knjige istaknutih pisaca Danila Kiša i Branka Ćopića, kao i živućih prozaista u naponu karijere poput Miljenka Jergovića, Zorana Ferića, Ante Tomića, Vedrane Rudan, Ede Popovića, Renata Baretića, Saše Lovrenčić...

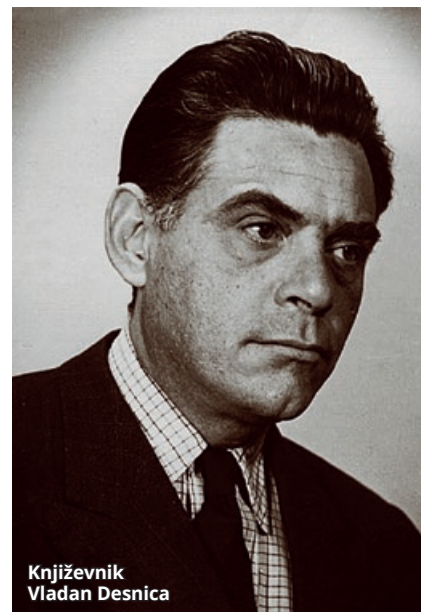
Odabrana književna djela čitaju neki autori, a češće ih čitaju poznati glumci kao što su Vilim Matula, Lela Margitić, Livio Badurina, Filip Šovagović, Jelena Miholjević, Goran Bogdan i drugi. Posebna produkcija naklade *book & zbook* je knjiga "Schindlerov lift" koju čita hrvatski pisac i dramaturg iz BiH Darko Cvijetić. "Darko je snimao kod nas u studiju, zavidnom koncentracijom, zahvalom dobro uigranoga glumca", rekla je Ljubica Letinić. Cvijetićevo interpre-

Tekst: Ivo Lučić Foto: Hina

Promocija audioknjige "Proljeće Ivana Galeba" Vladana Desnice, označene kao najveći i najopsežniji projekt digitalne biblioteke *book & zbook*, održana je u zagrebačkoj knjižari Booksa 18. lipnja 2020. "Drago mi je da je ovaj hrvatski klasik i zanemareni pisac, za koga je kritika rekla da predstavlja čast jeziku na kojem piše, dobio audioizdanje. Bio je to prekrasan posao", rekla je Ljubica Letinić koja zajedno s tonskom majstoricom Lanom Deban stoji iza biblioteke *book & zbook*. Knjiga se sastoji od 17 sati naracije glumca Zorana Čubrila i glazbene obrade skladatelja Mare Markete,

a rezultat je suradnje SNV-a, Vijeća srpske nacionalne manjine Zagreba i produkcijske kuće *Transonica*, koja stoji iza mobilne aplikacije *book & zbook*. "Ovo je primjeren oblik interpretacije Desnićine knjige jer je pisac osobitu pažnju posvećivao ritmu i zvuku, zapravo skladao rečenice romana. Vidi se da je u to uložio izniman trud, a vidi se i rezultat", rekao je književni teoretičar Tomislav Brlek.

Tekst "Proljeće Ivana Galeba" nastajao je dvadeset godina i već kad je pisan bio je izvan vremena i jednako tako je pisan za sva vremena, istaknuo je Brlek dodavši kako je poetska igra jako važan glazbeni i kompozicijski dio strukture toga romana. "To je igra između vremena koje se vraća, a koje predstav-

Književnik
Vlado Desnica

Lana Deban, producentica audio knjiga

Rodna kuća književnika Vladana Desnice u Islamu Grčkom pored Zadra

tacija dobro rezonira s njegovom kratkom i jednostavnom rečenicom, on je s protagonistima "Schindlerovog lifta" duboko povezan i lako mijenja narativne perspektive; poput glumca, dobro podnosi brzu izmjenu pripovjednih strategija koje prakticira kao pisac, istaknula je Lj. Letinić. "Glumac Zoran Čubrilo tjednima se pripremao da s Desnicom uopće stane pred mikrofoni, a zatim smo iz tridesetak snimljenih sati iščistili tih izvanserijskih 17 sati", kaže Letinić.

KNJIŽARA AUDIOKNJIGA

Osim knjiga iz vlastite produkcije, *book & zbook* nudi knjige drugih izdavača. To su knjige snimljene u umjetničkoj organizaciji Pavlice Bajsić Brazzoduro, primjerice audioizdanje romana Damira Karakaša "Sjećanje šume", roman "Hotel Zagorje" koji je Ivana Bodrožić sama pročitala i "Ljubavni roman" spisateljice Ivane Sajko. Neke od knjiga čitaju slavni glumci kao što su Pero Kvrđić, Mustafa Nadarević, Miki Manojlović i Ivica Vidović. Ljubica Letinić autorica je mno-

gobrojnih radijskih dramskih radova, a Lana Deban dugogodišnja dramska tonska majstorica. Dugogodišnje iskustvo rada u stvaranju audioadaptacija književnih i dramskih predložaka potaknulo ih je da osmisle koncept i uz pomoć tvrtke *Undabot* izgrade digitalnu biblioteku audionaslova na hrvatskome jeziku.

Producerski ženski dvojac Letinić i Deban najavljuju lektire i neke popularne hitove, a uz potporu Ministarstva kulture proširit će, kažu, izbor domaćih autora na Juricu Pavičića, Anu Brnardić, Olju Savičević-Ivančević, Rumenu Bužarovsku te na poemu "Jezik ptica" sufijskog pjesnika Faridudina Atara koju je prevela Sanda Hrčić, a koju za ovaj novi audioživot oprema Darko Rundek. Produkcija audioknjiga je skupa. "Naše knjige u cijelosti su zaštićene autorskim pravom i zahtijevaju veliki angažman glumaca, režiju, obradu zvuka i glazbu, negdje i ozbiljan dizajn zvuka, golemo studijsko vrijeme", istaknula je Letinić. "Kad Goran Bogdan čita radnju romana zgusnutu u jednoj

duvanjskoj noći, to ima svoju funkciju i daje posebnu kvalitetu. Isto je s Cvjetićem i vukovarskim dnevnikom Ivane Bodrožić", rekla je. "Dugo smo godina blisko surađivale na radiju i možemo reći da smo izučile kako adaptirati različite tipove poetskih, dramskih i proznih tekstova u zvuk", navodi Letinić. Veliki broj ljudi misli da su audioknjige samo za slijepe, no sve je veći broj ljudi koji u novije vrijeme poseže za audioknjigama. "Nije to neobično.

Kad slušamo govor, mi slušamo i njegovu intonaciju, ritam i kadence i moguće je da slušanjem govora razumijevamo spontanije i da je ono snažnije povezano s emocionalnim centrima mozga, stoga i asocijativnije i prirodnije", objasnila je. "Uostalom, čovjek tek odnedavno čita, dok je prije toga desecima tisuća godina pripovijedao. Ljubitelji audioknjiga kao jedan od najvažnijih razloga svoje privrženosti audioknjigama ističu baš to da vole slušati ljudski glas, oni vole da im se čita", zaključuje Ljubica Letinić. ■

A Croatian Language Audio Book

The promotion of the audio book version of Vladan Desnica's *Proljeća Ivana Galeba* ("The Springs of Ivan Galeb"), the most significant and copious project undertaken by the *book&zbook* digital library, was staged at Zagreb's Booksa library on the 18th of June. The *book&zbook* mobile application was launched in Zagreb last year. Besides the classics by Vladan Desnica it also features audio book versions of writers Zoran Ferić, Miljenko Jergo-

vić, Ante Tomić, Edo Popović, Renato Baretić and Sanja Lovrenčić... The books are read by living writers and top actors. The production team of Ljubica Letinić and Lana Deban note that "in all languages with a small number of native speakers like our own the selection of audio books is modest," adding that they currently have fifteen titles by local writers as interpreted by leading actors. The books can be ordered on the Internet.

Kao da laste nisu došle

Neke od lokalnih zajednica današnjeg područja Primorsko-goranske županije iseljenicima iz svojih mjesta poklanjaju posebnu pažnju, negdje ih spomenu nakon misnog obreda, a u sredinama u kojima je život i danas protkan suradnjom s našim iseljeničkim zajednicama organiziraju, kao dan spomena i pokazivanja povezanosti s iseljenicima, niz manifestacija pod zajedničkim nazivom - Dan iseljenika.

Tekst i foto: **Dean Miculinić**

Već početkom svibnja u Hrvatsko primorje i na njegove otoke, u svoj stari kraj, pomalo neprijetno pristižu i naši iseljenici. Ljudi koji su nekad u prošlosti poželjeli živjeti malo bolje ili su naprosto morali otići, dolaze sa svih strana svijeta kako bi proveli dio godine na prostorima svog djetinjstva i mladosti. Zovu staroga kraja ne mogu odoljeti većinom pripadnici prve generacije iseljenika. Još uvijek dijele zajednička sjećanja s onima koji su na otocima ostali, sjećanja iz mladosti koja su obično naj snažnija.

Na žalost, ova 2020. godina donijela je velike globalne promjene u načinu života pa tako i na lokalnoj razini. Život uvjetovan pandemijom pun je ograničenja koja se odnose na druženja i putovanja pa je to zaustavilo sezonski po-

vratk naših iseljenika u krajeve svoga djetinjstva. Godina drukčija od svih dosadašnjih, 2020. ćemo pamtiti kao onu kao da laste nisu došle.

Unatoč svim otežanim okolnostima i mnogobrojnim epidemiološkim ograničenjima, tradicija organiziranja manifestacije "Dan iseljenika" uspjela se održati ove godine na otocima Unije i Susak,

dok su posebni iseljenički dan, na žalost, odgodili otoci Krk i Cres.

Obilježavanje 13. Dana iseljenika otoka Unija započelo je u petak 17. srpnja 2020. u večernjim satima održavanjem vrlo popularnog i svake godine željno očekivanog natjecanja Unijske alke, verzije u kojoj natjecateljski par kopljanik i pogonitelj kariole ili tački nastoji pogoditi sridu. Natjecanje je održano u dvije dobne kategorije, djeca i odrasli, nastupilo je desetak parova, bilo je i pobjednika. Zapravo je pobijedio otočni duh koji nije želio da se od tradicije obilježavanja Dana iseljenika odustane. Sljedećeg dana umjesto tradicionalne kros utrke po unijskoj plaži, radi izbjegavanja bliskog kontakta trkača održano je natjecanje individualnog tipa, u vožnji SUP-ova, daski za ve-

Idejni začetnik i organizator ili u određenim sredinama suorganizator manifestacije "Dan iseljenika" već 36 godina je Hrvatska matica iseljenika – Rijeka.

Unijska alka

slanje, a bilo je vrlo uzbudljivo radi jakoga juga koje je toga dana snažno puhalo. Pobijedili su svi koji su uspjeli odvesti zadanu stazu, a na radost organizatora natjecanje se toliko svima svidjelo da će se nastaviti održavati i sljedeće godine. Festival zmajeva dio je programa Rijeka - europska prijestolnica kulture 2020, programskog pravca 27 susjedstava i rezultat je sinergije VMO Unije, TZ Malog Lošinja, EPK Rijeka 2020 i Hrvatske matice iseljenika - Rijeka.

Dan iseljenika otoka Suska najznačajnija je, najdugovječnija i najpoznatija manifestacija. Njihov "Dan iseljenika" na Kvarneru svake godine željno se očekuje. Ples u narodnim nošnjama, koncert zvučnoga glazbenog imena, posjet državnih uglednika i autentičan ambijent 'Male Amerike' na jedinstvenome otoku u Jadranu uvijek je izazivao pažnju medija i mnogobrojnih gostiju koji bi se te zadnje nedjelje u srpnju tradicionalno okupljali na otoku. Ove godine, na žalost, ništa od toga. Uz pridržavanje svih epidemioloških mjera, u mjesnoj crkvi održana je tek svečana sveta misa posvećena svim ljudima i dušama koji su s otoka u svijet morali otići, neki su se na njega i vratili, a mnogi su o povratku godinama tek sanjali. ■

ENG As the founder of the events, the Rijeka branch office of the Croatian Heritage Foundation has for the past thirty-six years been an organiser and co-organiser of emigrant days festivities on the islands of Susak and Unije.

Ljetovati se mora

Mladi irski profesor matematike Alan Loane (1986.) svake godine posjećuje domovinu svoje majke Karlovčanke Ane, te baki i djedu u Selce odnedavna dovodi i svoje sinove. Ni ovogodišnja situacija s otkazivanjem letova nije spriječila Alana ni njegovu sestru Lanu da pronađu aviokompaniju koja im je omogućila boravak u Hrvatskoj.

Razgovarala: Ljerka Galic

Poznato je da svake godine obilazite ove krajeve, pa ste Hrvatsku upoznali uzduž i poprijeko. Preporučivali ste ju i svojim prijateljima, a nezaboravno je i vaše vjenčanje u Grožnjanu u Istri koje je 2016. pohodilo poveliko irsko društvo. No, ovog ste ljeta posjetili otok Susak. Izrazite nam svoje utiske.

- This is actually my second visit to Susak!

As you said - I like to explore different parts of Croatia as there are so many hidden gems. I am lucky that my grandparents live to the North - far from any other English speaking tourists, and

as a result, there are still beaches to be found almost empty on the neighbouring islands, cheaper accommodation and a more authentic taste of Croatia.

Also after over 3 years spent backpacking around the world I have been drawn to more secluded places where old traditions are preserved. Being in such places is like stepping through time to a more peaceful and slower pace of life - which I think in modern times is harder to find but also an essential break from everything our cities bombard our senses with - light, noise and technology.

Susak has this in buckets - old traditions preserved for hundreds of years, no motorised vehicles except for the

odd old school tractor and an appreciation for a slower pace of life. I was always going to return after my first camping visit over a decade ago and now was the perfect time to escape the crowds in Crikvenica during the start of August, and with 2 baby boys there are few places in Croatia with sandy beaches together with clear, pure water. As a result there is a unique atmosphere on Susak.

Nakon što sam proputovao pola svijeta u preko tri godine, sada preferiram mirnija mjesta koja su sačuvala umjereniji način života i svoju baštinu; upravo takav jedinstveni ugođaj zadržao je otok Susak.

Koliko se razlikuje život u Irskoj i Hrvatskoj; što biste istaknuli kao prednost jedne i druge zemlje?
What are the differences and advantages and disadvantages of living in Croatia?

- This is a very difficult question to answer - as it is more a comparison between city and rural life and also between two countries progressing at different rates - economically and emotionally.

My grandparents live in Selce, a small village on the coast that relies on tourism and I spent up to 3 months of my fun filled and sun filled summers there. Compared to the challenge of finding my footing in a fee paying private school in the heart of wealthy Dublin.

In Selce, with my grandparents and closest friends, I learned about growing seasonal vegetables in the summer and was regaled with stories of pickling food to last the harsh winter months. My grandad was a renowned hunter and we ate wild venison and boar. I was taken in the local forests on hunting trips and listened mouth open to his stories of coming face to face with bears or poisonous snakes. I was shown how to make blends of rakija and a friend

of family would come bearing gifts of their homemade rakijas, homemade olive oils and ajvar, veg from their garden or homemade cheeses and by far the most bizarre - a skinned lamb ready for roasting on a spit as a wedding gift only 5 years ago. We went on overnight trips to Krk on my grandad's boat and slept under stars I could not see through the endless glow of Dublin city. I was filled with a sense of adventure that encouraged my own travels around the world - to learn about other cultures and experience life in other far hidden parts of the globe.

So as the years reeled past I realised that I was stepping into an old way of life each summer and gathering knowledge my city friends back home would never know. I was moving from a technology consuming capitol city with a booming economy with people more and more focused on themselves and caught in a consumer trap of over spending and overconsumption to a place (or what

felt like a time) where the old ways had not yet been replaced. And I wonder now, whether the gains we have made globally are worth the wealth in knowledge lost.

Also the psyche of the people is very different. Irish people don't complain - it's a common trait of the Irish to bite their tongue and smile rather than to offend or complain. Ireland has strong links with the church still today and the old culture of only sharing your mistakes, faults or worries in a confession box have influenced the mentality of the

Djetinjstva provedena u Selcu pobudila su u meni želju za putovanjima i upoznavanjem kultura drugih naroda

people still today. Irish people make a joke and have a pint in the face of difficult times.

Croats tell it like it is. I used to think they were rude in hospitality as I was accustomed to Irish (verging on American) experience. But now I realise that if I had to work in hospitality in 30 degree heat, overworked and underpaid and insecure in the seasonal work and on top of that to do it all while everyone around you is enjoying their summer holidays, I too would be short lipped and slow footed.

However, this meant that I made connections with friends there that I never did in Ireland. There is an honesty, desire to talk personally and introspectively and philosophise that Croatian people naturally have. I know my mum agrees her closest friends after 35 years in Ireland are still back 'home'.

U djetinjstvu ljeta sam provodio u Selcu; moj djed lovac vodio me po šumama gdje sam okusio svu draž pustolovnog života potpuno nepoznatu mojim prijateljima u rodnom Dublinu. Velika je razlika između Iraca i Hrvata: Iraci se nikada ne žale, radije "pregrižu" jezik da ne bi nekoga uvrijedili. Hrvati su izravni, što sam koji put smatrao neprimjerenim. Možda sam se baš zbog toga sprijateljio s nekim Hrvatima!

Razmišljate li možda u Hrvatskoj ostvariti koji od svojih životnih prioriteta u smislu školovanja svojih sinova ili otvaranjem kojeg biznisa? Do you think some plans for the future could be realised in Croatia, children's education or business?

- Croatia will always be a big part of my future. I consider it 'home', at least I feel most at home there. This summer on Susak we stayed in a house that had been restored by the son of a Croat who emigrated to NYC. I would love to do something similar as the best memories I have belong to my time there. I think my children will benefit more from an Irish education purely for recognition abroad and ease of access but I have always been interest-

ed in tourism of Croatia. Most English speaking tourists travel to Zadar and anywhere South and I think there is a place in the market for those who want to move away from the usual tourist track. However I do love teaching and it would be difficult to give that up. It is a very rewarding profession. Hopefully I can balance the two in the future. I don't think we as humans are made to work till our prime has passed us and I have one eye on an early retirement in Croatia also.

Smatram da će moja djeca dobiti bolje obrazovanje u Irskoj. Ono što mene zanima u Hrvatskoj je turizam. Osobno volim podučavati, ali čeznem i za ranim umirovljenjem u Hrvatskoj!

Imate li kakve prijedloge za poboljšanjem života i što biste savjetovali mladima na njihovom životnom putu.

Any suggestions for improving life in Croatia and advice for young people?

- I think Croatia still has problems that Ireland has dealt with. As I mentioned above - Ireland has grown emotionally and economically in the last 20 years. We have come face to face with some of the demons of our past, many of which are linked to the Catholic church and the country has collectively faced these and tried to move past them. I know Croatia also has a recent past that needs to be processed and talked about openly.

In Ireland we had one of the first gay Prime Ministers in Europe and we have legalised abortion and gay marriage in recent years. I think the Irish are more open to equality and change for the better but Croatians, while an emotionally aware people, are not as open minded to the diversity and needs of all their people.

I hope in the years to come that Croatia can move more left politically and recognise the opportunities for progression by taking the positives from the leading countries in the EU. Then my children can have the best of both worlds when we return for 3 month long summers by the soothing sea of Croatia.

My advice for the young of Croatia is that travel is the best form of education. If the young people of Croatia are going to change the country for the better they should travel and work abroad. Then they can return home and help to make their home a better place for the next generation without losing the history and traditions that make it so unique and special.

It calls me home every year and I am sure that it would do the same for any of its young population that set off on adventure.

Moj savjet mladima bio bi da je putovanje najbolje obrazovanje; ukoliko žele u Hrvatskoj pomaknuti stvari na bolje, trebali bi putovati i raditi u inozemstvu, a po povratku narednom naraštaju osigurati bolje životne uvjete čuvajući baštinu. ■

ENG *Young Irish professor of mathematics Alan Loane (1986) loves to visit the homeland of his mother Ana, a native of Karlovac. Of late he has visited the grandparents in Selce with his sons. This year's situation that saw the cancelation of many flights did not keep Alan or his sister Lana from finding a carrier to take them to Croatia, this time to visit the island of Susak.*

Tekst: **Marijan Majstorović**

Nikola Debelić, hrvatski dirigent, diplomat i domoljub (Zagreb, 24. XI. 1934. – Zagreb, 28. VI. 2020.) umro je 28. lipnja 2020. u 86. godini života. Dirigiranje je diplomirao 1958. na Muzičkoj akademiji u Sarajevu, gdje je i magistrirao 1966. Usavršavao se u Austriji (Mozarteum, kod L. Matačića) i SAD-u (New York, kod J. Parlea). Djelovao u Sarajevu (korepetitor i dirigent Opere), a od 1970-ih kao dirigent pretežito u Hrvatskoj (Gradski orkestar u Dubrovniku, dirigent Opere HNK u Zagrebu). Utemeljitelj je i umjetnički ravnatelj Istarskoga simfonijskoga orkestra te Istarskoga glazbenog ljeta (1991.) u Puli. Istodobno je bio profesor dirigiranja (od 1987.) i dekan (od 1991.) na Pedagoškom fakultetu u Puli. Devedesetih, sudjeluje u demokratskim promjenama te 1992. biva imenovan veleposlanikom RH u Rumunjskoj, a potom generalnim konzulom RH u Perthu u Australiji. Suradivao je kao diplomat i glazbeni umjetnik s Hrvatskom maticom iseljenika vrlo uspješno u brojnim

Umro dirigent i diplomat Nikola Debelić

Suradivao je kao diplomat i glazbeni umjetnik s Hrvatskom maticom iseljenika vrlo uspješno

kulturnim projektima od Rumunjske do Zapadne Australije, ali i s iseljeničtvom Sjeverne i Južne Amerike. Gostovao je u Belgiji, Nizozemskoj, Njemačkoj, Italiji, Španjolskoj, Švicarskoj, Mađarskoj, Poljskoj i SSSR-u. Osobite je uspjehe postignuo na višemjesečnim turnejama s dubrovačkim Gradskim orkestrom po SAD i Kanadi (1975. i 1978), gdje je na gotovo 100 koncerata izvodio i dje-la hrvatskih skladatelja.

Sin je veterinarskog stručnjaka, mikrobiologa profesora na Veterinarskom fakultetu u Zagrebu, autora mnogih znanstvenih članaka. iz Prkovaca Šime i pijanistice Vlaste rođ. Lorković. Nećak je hrvatskoga političara i publiciste Mladena Lorkovića (Zagreb, 1. III. 1909. – Lepoglava, 30. IV. 1945.). Godinu ranije rodio mu se brat Mladen, poslije poznati hrvatsko-njemački liječnik pulmolog i alergolog. Otac je bio voditelj Odsjeka za veterinarstvo pri vladi Banovine Hrvatske, a u Vladi NDH na gospodarskim poslovima. Pred dolazak partizana u Zagreb 8. svibnja, nije pobjegao kao ostali članovi ustaške Vlade, nego je ostao u gradu raditi svoj svakodnevni posao. Jugokomunističke vlasti uhitile su ga 17. svibnja 1945. u Zagrebu i ubile na Savskoj cesti krajem svibnja 1945. Nikola Debelić oženio se Katarijom rođ. Smoje, profesoricom kemije. Otac je dvojice sinova, Berislava Šimuna i Ivana Stanislava.

KOZMOPOLITSKO I ISELJENIČKO OKRUŽJE

Dirigentsko umjetničko djelovanje iznimno je opsežno. Dobitnik je II. nagrade na Međunarodnom dirigentskom natje-

canju u Besançonu (Fr.) 1961. Kao gost dirigirao u većini europskih zemalja i SAD-a. Sa Simfonijskim orkestrom Dubrovnik ostvario opsežne turneje: 1974. Švicarska, Njemačka, Belgija, Nizozemska. Godine 1975. i 1978., u suradnji s Agencijom *Columbia Artists Man* iz New Yorka, organizirao višemjesečne turneje po SAD-u i Kanadi (preko 120 koncerata, solisti Vladimir Krpan, Ivo Pogorelić, Valter Dešpalj...) što su vjerojatno najopsežnije turneje jednog hrvatskog, tada i jugoslavenskog, orkestra u SAD-u.

Dobitnik je plakete Hrvatskoga društva glazbenih umjetnika 1998. godine, povodom 40. godišnjice rada.

U diplomaciju ulazi s demokratskim promjenama devedesetih. Prvi je bio veleposlanik Republike Hrvatske u Rumunjskoj (1992. – 1996.). Dužnost generalnog konzula RH obnašao je u Perthu u Zapadnoj Australiji (1997. – 2000.). Prvi je počasni doktor Muzičke Akademije u Bukureštu. Počasni je doktor Muzičke Akademije u Cluj - Napoci. Počasni je građanin grada Cluj - Napoca i hrvatskih općina Karašova i Lupac. Za svoje zasluge u razvijanju gospodarskih veza primio od ministra vanjskih poslova Rumunjske 'Kristalni Globus'. ■

ENG Nikola Debelić, was a Croatian orchestra conductor, diplomat and patriot (Zagreb, 24 Nov. 1934–Zagreb, 28 Jun. 2020). He died on the 28th of June of this year in his 86th year. His work as an orchestra conductor was exceedingly wide-ranging. He studied conducting in Belgrade, Sarajevo, Salzburg, New York (Fulbright), and London (British Council), earning a master's degree. He entered the diplomatic service during the democratic changes of the 1990s. He was our first ambassador to Romania (1992–1996) and served as the Croatian general consul in Western Australia's Perth (1997–2000).

Najveći borac, a još veći čovjek!

“Najopakiji” borac svijeta vrlo često, gotovo u svakoj prigodi, ne propušta naglasiti svoje hrvatsko podrijetlo. “Borim se za Cleveland i moju Hrvatsku.”

S bivšom predsjednicom RH Kolindom Grabar Kitarović

Tekst: **Željko Rupi**

Majka Kathy rođena je u Cetingradu, u blizini Slunja i Topuskog, a otac Bojan u Rtini, na najsjevernijem dijelu kopnenoga dijela Dalmacije, pokraj Paškoga mosta, dok je Stipe došao na svijet 1982. godine u američkoj saveznoj državi Ohio, gdje i danas živi, u Clevelandu. Stalnim zanimanjem vatrogasac u tome gradu, Stipe Miočić, američki borac hrvatskih korijena, danas je najveći borac teške kategorije Ultimate Fighting Championshipa svih vremena nakon što je 16. kolovoza ove godine obranio naslov prvaka svladavši u borbi održanoj u Las Vegasu dobroga “poznatika”, Amerikanca Daniela Cormiera, jednoglasnom odlukom sudaca.

Bio je ovo treći međusobni dvoboj dvojice boraca i druga uzastopna pobjeda vatrogasca iz Clevelanda. Prije dvije godine Cormier je, stigavši tek iz poluteške kategorije, pobijedio Miočića i uzeo mu naslov prvaka, ali je Stipe uzvratio lani u Anaheimu i vratio “svoj” pojas. U trećoj dionici trilogije s Cormierom u Las Vegasu, Stipe Miočić postao je prvi UFC “teškaš” koji je pobijedio u šest borbi za naslov prvaka i prvi koji je četiri puta obranio taj naslov. U karijeri u oktagonu Stipe ima dvadeset pobjeda, uz tri poraza.

“HRVATSKA SCENOGRAFIJA”

U borbilačkome svijetu gdje su verbalni pa i fizički ispadi uobičajeni i “poželjni” oblici nabijavanja atmosfere (i zarade, dakako) pred borbu, Stipe Miočić atipična je pojava, često podcjenjivan upravo zbog “manjka marketinškoga potencijala”. Za smirenoga, pristojnoga, korektnoga, obiteljskoga čovjeka Stipu dobro upućeni često znaju reći da je bolji čovjek

nego borac, a taj borac je, podsjetimo, najbolji u svojoj disciplini svih vremena. Pogotovo nakon posljednje borbe i obrane naslova protiv Cormiera uz Stipino ime novinari dodaju titulu “The Baddest Man on the Planet”, što on sam komentira riječima da je to samo izraz za nekoga uspješnoga u njegovu sportu i da, kako je prije par tjedana izjavio jednom našem dnevnom listu, “ja i ne smijem biti loš čovjek jer to mi ne bi dopustile ni supruga ni majka”.

“Najopakiji” borac svijeta vrlo često, gotovo u svakoj prigodi, ne propušta naglasiti svoje hrvatsko podrijetlo. “Borim se za Cleveland i moju Hrvatsku”, znao je izjaviti na službenim vaganjima pred borbu, a boljim poznavateljima borbilačkih sportova već su poznate njegove mnogobrojne fotografije s “hrvatskom scenografijom”, od tetovaža, rukavica s kockicama i krunice na retrovizoru automobila, majica naše nogometne reprezentacije, a hrvatska obilježja su i na majicama članova njegova tima... Kako sam kaže, razumije hrvatski, ali mu je teško govoriti, no naučit će i to kada nađe više vremena. A mi mu poručujemo – ima vremena, Stipe, najprije obrani naslov protiv kamerunske “zvijeri” Francisa Ngannoua, najvjerojatnije. ■

Stipe Miočić u akciji protiv Cormiera

ENG Stipe Miočić is an American prize fighter (mixed martial arts) of Croatian ethnic background. He is signed to and is the current heavyweight category champion of the Ultimate Fighting Championship entertainment promotion company. He has been called the UFC's greatest heavyweight fighter of all time. He again defending his title by unanimous decision at a bout staged in Las Vegas on the 16th of August where he squared off with fellow American prize fighter Daniel Cormier.

MLADOST OBRANILA NASLOV U JADRANSKOJ LIGI, JUG PRVAK HRVATSKE

Vaterpolisti zagrebačke Mladosti obranili su naslov pobjednika regionalne Jadranske lige, oni su u finalu igranom polovicom srpnja na otvorenom plivalištu u dubrovačkom Gružu svladali domaćina Jug AO sa 15-11. U polufinalnim susretima Mladost je svladala Jadran Carine iz Herceg Novog, a Jug je bio bolji od splitskoga Jadrana. No, dva tjedna kasnije, u završnoj epizodi klupske seniorske sezone, Jug AO je došao do svojega 16. naslova prvaka Hrvatske, pobijedivši upravo zagrebačku Mladost u sve tri utakmice finalne serije prvenstva države. Prve dvije utakmice završile su neodlučeno u regularnom vremenu, a obje je dobio Jug boljim izvođenjem peteraca, dok je u trećoj utakmici Jug, u svome Gružu, deklasirao mladostaše rezultatom 19:3.

SLAVEN BILIĆ VRATIO WBA U PREMIER LIGU, NIKO KOVAČ TRENER MONACA

Bivši izbornik hrvatske reprezentacije Slaven Bilić vratio je momčad West Bromwich Albiona u englesku Premier ligu osvojivši drugo mjesto u Championshipu, drugom razredu engleskog klupskog nogometa. Bilićevoj momčadi je u posljednjem kolu za to dovoljan bio domaći remi 2-2 protiv Queens Park Rangersa, 17. neodlučni ishod „Baggiesa“ u ovoj sezoni. Unatoč tome što je izgubio samo sedam utakmica, najmanje u ligi, WBA je osvojio 83 boda, deset manje od Leeds Uniteda koji je osvojio prvo mjesto u Championshipu i tako osigurao po-

PARASTOLNOTENISAČICA MUŽINIĆ NA 16. POI U TOKIJU

Parastolnotenisačica Anđela Mužinić je odlukom Izvršnog odbora Hrvatskog paraolimpijskog odbora o prihvatanju odluke ITTF Para Table imenovana putnicom za 16. paraolimpijske igre u Tokiju. „Na ovu odluku sam čekala puna tri mjeseca jer je potvrda evidentnog kandidata trebala biti 31. ožujka, a svi znamo razloge zašto je sve kasnilo. Iščekivala sam je iz dana u dan, a iako sam znala da sam se plasirala ipak je falila ta službena odluka. Osjećaj je predivan, osjećam zadovoljstvo jer je za mene ovo ipak uspjeh, naglasila je paraolimpijka Anđela Mužinić koja se u Tokio plasirala na svoje treće paraolimpijske igre kao četvrta parastolnotenisačica svijeta u kategoriji 3. sjedeće. Za sada Hrvatska ima devet evidentnih putnika za 16. POI u Tokiju koje će se održati krajem kolovoza sljedeće godine i to u paraatletici, paraplivanju, parataekwondou, paraboćanju i parastolnom tenisu, a do kraja kvalifikacija ta brojka bi se mogla narasti na njih dvadesetak.

vratak u Premier ligu nakon 16 godina, dok se WBA vraća u elitni razred nakon dvije sezone u Championshipu. Bivši kapetan i izbornik hrvatske nogometne reprezentacije Niko Kovač novi je trener francuskog prvoligaša Monaca s kojim je potpisao trogodišnji ugovor. Kovač je bio bez posla od studenoga prošle godine, kada ga je na klupi muenchenskog Bayerna zamijenio njegov dotadašnji pomoćnik Hansi Flick. Prije toga 48-godišnji hrvatski stručnjak proveo je dvije sezone na klupi Eintrachta iz Frankfurta.

LIGA NACIJA: PORTUGAL - HRVATSKA 4-1

Hrvatska nogometna reprezentacija porazom 1-4 (0-1) od Portugala u Portu u susretu 1. kola skupine 3 Lige A započela je svoj nastup u drugom izdanju Lige nacija. Portugal je poveo pred kraj prvog poluvremena golom Joaoa Cancela (41), na 2-0 povisio je Diogo Jota (58), za 3-0 strijelac je bio Joao Felix (70), da bi u sudačkoj nadoknadi svaki sastav postigao po pogodak. Prvo je u prvoj minuti nadoknade Petković (90+1) smanjio na 3-1, da bi u posljednjim sekundama Andre Silva (90+4) pogodio za konačnih 4-1. Bio je ovo šesti međusobni susret Hrvatske i Portugala i peta pobjeda aktualnih europskih prvaka uz jedan remi. Hrvatska je u tih šest susreta postigla samo dva pogotka uz 12 primljenih. Za tri dana Hrvatska će u susretu 2. kola gostovati u Parizu protiv svjetskog prvaka Francuske, još jedne reprezentacije koju nikada nije pobijedila. U šest dvoboja protiv "trikolora" "vatreni" su ostvarili dva remija uz četiri poraza.

PERIŠIĆ POSTAO 11. HRVATSKI NOGOMETAŠ S OSVOJENOM LIGOM PRVAKA

Krilni igrač Bayerna Ivan Perišić postao je jedanaesti hrvatski nogometaš koji je osvojio Ligu prvaka od proglašenja hrvatske neovisnosti. Do sada su naslov prvaka Europe osvojili Alen Bokšić, Zvonimir Boban, Davor Šuker, Dario Šimić, Igor Bišćan, Mario Mandžukić, Luka Modrić, Ivan Rakitić, Mateo Kovačić i Dejan Lovren. Luka Modrić je apsolutni hrvatski rekorder sa četiri osvojene Lige prvaka, a sve četiri je osvojio u dresu Real Madrida. Mateo Kovačić ima tri europska naslova, također u dresu „kraljevskog“ kluba, dok je Dario Šimić dva puta bio prvak Europe u dresu Milana. Prvi hrvatski nogometaš koji je osvojio Ligu prvaka bio je Alen Bokšić u dresu Marseillea 1993. kad su Francuzi u Munchenu na Olimpijskom stadionu slavili protiv Milana 1-0.

DINAMO U 3. PRETKOLU LP, JUNIORI PORAŽENI U ČETVRTFINALU

Nogometaši zagrebačkog Dinama izborili su 26. kola voza plasman u 3. pretkolo Lige prvaka nakon što su na gostovanju pobijedili rumunjski Cluj boljim izvođenjem jedanaesteraca premda su od 51. minute igrali s igračem manje, nakon što je isključen Theophile-Catherine koji je pritom skrivio jedanaesterac, no Domimik Livaković je obranio udarac Cipriana Deaca. Utakmica je završila rezultatom 2-2, nakon što je Dinamo vodio 1-0 i 2-1 golovima Gojaka i Kastratija, no domaćin je oba puta uspio izjednačiti, pri čemu je pogodak za 2-2 zabio u sudačkoj nadoknadi.

Nogometaši Lokomotive nisu se uspjeli plasirati u 3. pretkolo Lige prvaka, oni su u susretu 2. pretkola na stadionu u Kranjčevićevoj ulici izgubili od bečkog Rapida sa 0-1 i tako će natjecanje u Europi nastaviti u 3. pretkolu Europske lige.

Mlada, juniorska momčad Dinama nije se uspjela plasirati u polufinale juniorske nogometne Lige prvaka nakon što je u susretu četvrtfinala u Nyonu izgubila od Benfice sa 1-3.

NEBESKA ŠETNICA – SKYWALK BIOKOVO

Park prirode Biokovo od srpnja je bogatiji za najatraktivniju šetnicu u Hrvatskoj! Naime, "Nebeska šetnica – Skywalk Biokovo" je vidikovac obliku potkove izvan litice sa staklenom plohom za hodanje. Nalazi se u jugozapadnom dijelu Parka prirode Biokovo na 13. km biokovske ceste i neposredno uz info-centar, na visini od 1228 metara nad morem gdje vladaju specifični vremenski uvjeti. Plato vidikovca omogućuje posjetiteljima ekstremnu i nezaboravnu šetnju u kontroliranim uvjetima i fantastičan pogled na morsku pučinu.

'LIPICANAC' JE NAJLJEPŠA EUROPSKA MARKA

Hrvatska poštanska marka "Zaštićene pasmine konja – lipicanac" iz 2018. proglašena je najljepšom europskom markom u izboru čitatelja njemačkog filatelističkog časopisa "Deutsche Briefmarken-Revue". U proglašenju pobjedničke marke uredništvo časopisa istaknulo je premoćnu pobjedu hrvatske marke koja je prikupila više od 40% ukupnih glasova koji su pristigli iz više od 50 zemalja iz cijelog svijeta. "Zaštićene pasmine konja – lipicanac" izdane su u studenom 2018. kao prigodni poštanski blok u ukupnoj nakladi od 30.000 primjeraka. Autor prigodnoga bloka je Vladimir Buzolić-Stegu autor grafičkog prijeloma kataloga za izložbu HMI "Vučetič/Vucetich". Marka je napravljena prema fotografiji Domagoja Topića.

IZLOŽBA 'U SJEĆANJE NA VLADIMIRA DEVIDÉA'

Izložba haiku slika autora Mihovila Rismonda na billboardima "U sjećanje na Vladimira Devidéa" održana je u Zagrebu povodom 10. obljetnice smrti tog akademika i matematičara, posebno zaslužnog za promociju japanske kulture u Hrvatskoj, naročito haiku poezije. Ova jedinstvena izložba 12 haiku slika održana je prvi put u Hrvatskoj na javnim površinama, uz potporu Turističke zajednice grada Zagreba i Japanskoga veleposlanstva u RH. Hrvatski matematičar, japanolog, akademik i književnik i istaknuti promicatelj japanske kulture Vladimir Devidé (1925-2010) za svoj rad dobio je japansko carsko odlikovanje, a pjesnik i diplomat Drago Štambuk ustanovio je 2011. njemu u čast godišnju svjetsku nagradu "Vladimir Devidé" za najljepšu haiku pjesmu na engleskom jeziku.

U sjećanje na Vladimira Devidéa 3. 5. 1925. – 22. 8. 2010.

JUBILARNE 60. GLAZBENE VEČERI U SV. DONATU

Posljednjim koncertom ovogodišnjih Večeri vratili smo se u davnu 1961. godinu, kad je 14. kolovoza crkva sv. Donata nakon višestoljetnoga sna otvorila vrata glazbi i koncertnoj publici prvim koncertom prvih Muzičkih večeri u Donatu! Nastupio je tada novoosnovani Zadarski komorni orkestar i otvorio manifestaciju skladbom Moba koju je posebno za tu prigodu skladao Pavlov otac Šime Dešpalj. Mobom se otvorio i ovaj, posljednji koncert ovogodišnjih Večeri koji je svojom posvetom i programom bio svojevrsni hommage i prvim, ali i svim ostalim Glazbenim večerima u Sv. Donatu.

'ERIK/A - VUNASTI NOSOROG'

U palači Herzer Gradskog muzeja Varaždinu otvorena je izložba "Erik/a - vunasti nosorog", multidisciplinarni prikaz jedinstvenog paleontološkog nalaza - fosilnih ostataka vunastog nosoroga, procijenjene starosti 20.000 godina. U sklopu jednog od najvećih projekata Gradskog muzeja Varaždin, dio je posvećen gornjepaleolitičkim lovcima koji su obitavali na tom prostoru kada i Erik/a, a na kraju obilaska izložbe može se vidjeti središnji eksponat kostura s proširenom stvarnošću. Ostatke vunastog nosoroga pronašla je 1982. godine na području Malog Segečaka kod Ludbrega mještanka Erika Ivančić. Zato je paleontološki nalaz vunastog nosoroga dobio ime po njoj, no analizom je utvrđeno kako je riječ o muškoj jedinki.

150 LOKALITETA SA ZIDNIM SLIKAMA U ISTRI

U Kući fresaka u Draguču, u središnjoj Istri, održana je javna prezentacija interpretacijskog sadržaja Kuće fresaka i osnivanja posjetiteljskog centra kao središta kulturne rute razgledavanja zidnih slika u Istri. Procjenjuje se da je na relativno maloj površini istarskog poluotoka sačuvano oko 150 lokaliteta sa zidnim slikama koje su nastajale od antičkog razdoblja pa sve do 20. stoljeća. Taj se broj povećava sa svakim novim istraživanjem arheoloških lokaliteta ili obnavljanjem crkvenih građevina jer uvijek se pronađe kakav novi primjerak zidnog slikarstva i u svjetovnim građevinama i u crkvama. U kulturološkom smislu to je fenomen koji je Istra odlučila čuvati i prezentirati.

Opatija u doba korone

Foto: Silvija Butković

